

MAGYAR
TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

FELELŐS SZERKESZTŐ:

NAGY LÁSZLÓ

1903
MÁJUS

XVIII. ÉVFOLYAM

V. FÜZET

===== MEGJELENIK HAVONKÉNT =====

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE
Andrássy-ut 10.

TARTALOM.

TANÍTÓKÉPZÉS.	Oldal
<i>Mohar József.</i> Ifjúsági olvasmányok és könyvtárak. Befejező közlemény	249
<i>Nagy László.</i> A gyermektanulmányozás módja és szempontjai	266
<i>Gerencsér István.</i> A magyar nyelvi oktatás az új tantervben	278
<i>Barcsa János.</i> Az osztályvizsgálatokról	284
<i>Símkó Endre.</i> A tanítóképző-intézetek értesítői	293
A pénzügyi bizottság jelentése	299
NÉPOKTATÁS.	
<i>Somogyi Géza.</i> Az 1902. évi angol nevelésügyi törvény	302
IRODALOM.	
<i>F—s.</i> Tanító és társadalom. Teleki Sándor gróftól	310
A magyar bírodalom története. Acsády Ignácól	311
EGYESÜLETI ÉLET.	
<i>Németh Sándor.</i> Választmányi ülések jegyzőkönyvei. I., II., III.	312
VEGYESEK	319
Kimutatás	320

Szerkesztőség: Budapest, VIII. Baross-utca 57.

Kiadóhivatal: Budapest, VI. Andrassy-út 10.

Egyesületi tagdíj:

<i>évenként</i>	8 korona
<i>félévi részlet</i>	4 korona

Előfizetési díj:

<i>egész évre</i>	8 korona
<i>félévre</i>	4 korona

A **«Magyar Tanítóképző»** megjelenik — július és augusztus kivételével — havonként legalább 2 és félvnyvi terjedelemben.

Egyesületi tagok a „Magyar Tanítóképző“-t a tagdíj fejében kapják. **Tagsági jelentkezések Sztankó Béla** főtítkárhoz (Budapest, I. Mozdony-u. 5/b.) intézendők.

A tagdíjak **Horvay Ede** egyesületi pénztárhoz (Budapest I., **Lógody-utca 104. sz.** küldendők be.

A **reklamációk** és **előfizetési pénzek** a kiadóhivatalhoz (Singer és Wolfner könyvkereskedése) intézendők.

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XVIII. ÉVFOLYAM.

1903. május

V. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Ifjusági olvasmányok és könyvtárak.¹⁾

Befejező közlemény.

Ma, a mikor a tanítóképző-intézetek úgyszólván kivétel nélkül elvannak látva ifjusági könyvtárakkal, teljesen elkésett dolog volna a tanító- és tanítónőképző-intézeti ifjusági könyvtárak felállításának szükségességéről beszélni. Ezen könyvtárak nagy fontosságáról meg van győződve ma már a tanítóképzés minden tényezője. Meg vannak győződve ezen könyvtárak pedagógiai és didaktikai fontosságáról első sorban a tanítóképzés munkásai, a tanítóképző-intézeti tanárok, a kik kényszer nélkül, tisztán az ügy iránti lelkesedésüktől indítatva és vezéreltetve teremtették meg és fejlesztették idáig ifjusági könyvtárainkat. De meg vannak győződve ezen könyvtárak fontosságáról iskolafentartó hatóságaink is, különösen pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, a mely az 1900. évi december 18-án kiadott „Rendtartás“ 46. §-ában kimondja, hogy „mindenik képzőintézetben ifjusági könyvtár rendezendő be.“ Ezek a könyvtárak tehát a tanítónevelés tényezőivé lettek, a melyekkel ennél-fogva számolnunk kell! Számolnunk annyival inkább, mivel ifjusági könyvtáraink céljáról, beosztásáról és használatáról igen eltérő a tanítóképző-tanárok véleménye. Ezekből kifolyólag e könyvtárak működésében tarka változatosságot, itt tervszerűtlen kapkodást, ott sokat markoló agyonterhelést, sőt némely helyen teljes közönyösséget észlelhetünk. Nem mondom, hogy csak egy út vezet Rómába; mindazonáltal nem tartom sem céltalan, sem alárendelt dolognak az ifjusági könyvtárakkal elérendő feladatok tiszta és világos meghatározását és e feladatok megvalósítására vezető utak pontos kijelölését.

Ezen feladat megoldása mint leghivatottabb tényezőre, a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületére háramlik, a melynek

¹⁾ Felolvasta szerző a választmánynak április 27-én tartott ülésén. Az első két közleményt I. a januári és februári füzetekben.

ez elől tovább kitérnie nem szabad. Felfogásom szerint a következő kérdések és feladatok várnak itt megoldásra: 1. Mi a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárak célja, feladata? 2. Micsoda kapcsolat áll fenn e könyvtárak és a tanítóképzés egyéb tényezői között? 3. Összeállítandó a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárjegyzék. 4. Megállapítandó a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárak kezelésének minden részlete. 5. Szükséges-e kötelező magánolvasmányokat kitűzni, vagy sem? 6. Mely tényezőre háramlik az ifjusági könyvtár fentartása és fejlesztése?

Mi a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárak célja, feladata?

Az állami tanítóképző-intézeti „Rendtartás“ nemcsak elrendeli ifjusági könyvtárak felállítását, hanem meg is jelöli e könyvtárak feladatát: „Az ifjusági könyvtár az iskolai tanítással kapcsolatos és azt kiegészítő olvasmányt nyújtson a tanulóknak.“ (46. §.) E könyvtárak feladatának ez a meghatározása, a mely mellesleg mondva szószerint megegyezik a középiskolai Rendtartás ide vágó és régibb keletű meghatározásával, legalább is egyoldalú. Az egyoldalúság mentségéül azonban elfogadom azon magyarázatot, hogy egy ily Rendtartásnak természeténél fogva kerülnie kell a részletező és elvont meghatározásokat, ennél fogva a szabatoság híjja szinte veleszületett hibája. Elfogadom ezt annyival is inkább, mivel az idézett meghatározás kétségtelenül az ifjusági könyvtárak egyik legszembezőkőbb rendeltetésére mutat rá.

Ne feledjük azonban hogy iskolánk feladata ép oly mértékben a nevelés, mint az oktatás. Ifjusági könyvtáraink tehát akkor felelhetnek meg teljesen feladatuknak, ha az oktatással kapcsolatos, vagy azt kiegészítő olvasmányokon kívül a tanítónevelés célját is szolgáló, sőt talán első sorban a nevelést célzó olvasmányokat nyújtanak. A porosz sziléziai középiskolai igazgatók értekezlete már 1879-ben a következőképen állapította meg az ifjusági könyvtárak célját: Zweck der Schülerbibliothek ist, die belehrende und *erziehende* Thätigkeiten der Schule zu unterstützen und den Schülern eine anregende Unterhaltung zu gewähren.¹⁾ A Rendtartásban kitűzött feladatnak egyoldalúságát a középiskolákra vonatkozólag a Tanáregyesületi Közlönyben többen mutatták ki, ezek nyomán Markovics Sándor a középiskolai ifjusági könyvtárak feladatát ekként körvonalozza: „Az ifjusági könyvtár akkor éri el célját, akkor jó segítője az iskolának, ha az ifju kezébe fejlettségi fokához mért s ízlésének megfelelő, tanulságos, szív- és jellemképző, képzelmeire jótékonyan ható, remekül meg-

¹⁾ Verhandlungen der Direktoren-Versammlung in dem Provinzen des Königreichs Preussen seit dem Jahre 1879. Berlin.

alkotott s. megírt műveket ad, melyeknek túlnyomó része eredeti, józan, hazaszeretettel fejlesztő legyen.¹⁾ Szitnyai Elek, a kinek jóraivaló ifjusági olvasmányokat köszönhetünk, az ifjusági olvasmány feladatát így határozza meg: „Ha azt akarjuk, hogy az ifjusági olvasmány igazán a lélek tápláléka és ne annak terhe legyen, akkor az olvasmány először oly ismereteket nyújtson, melyek a jelen és jövő boldogsága szempontjából szükségesek, melyek tehát értékesek; másodsor legyenek az olvasmányok emótiók felkeltésére alkalmasak; harmadszor kimondva, vagy ki nem mondva mindig az erkölcsi világrendet tükröztessék vissza. Mindaz az ifjusági olvasmány, mely nem ezt a hármas célt szolgálja, nem tápláléka, hanem alkalmatlan terhe a léleknek.”²⁾ Dr. Neményi Endre művében erre vonatkozólag a többi között ezt olvassuk: „Látnivaló mindezekből (a miket előzőleg elmond), hogy a magánolvasmány a *nevelve-oktatásnak* egyik előkelő fontosságú segédeszköze; még pedig értelmi és erkölcsi tekintetben egyaránt. Olvasmánya hősenek lelkébe mély betekintést nyer a fiatal olvasó és a mire neki az élet nem nyújthatott elég alkalmat és a mire tankönyvei sem képesek rendeltetésüknek és határaiknak erősen körvonalazott és megszabott korlátainál fogva: a jót és rosszat egyaránt sok és változatos példákban mutatja be neki magánolvasmánya és ily uton nem csak megérleli, de meg is szilárdítja benne az elhatározást a jónak követésére és a rossznak kerülésére.”³⁾

Az iskolai ifjusági könyvtárak feladatának ezen szokásos meghatározásai azonban az összes iskolákra egyaránt állanak. A ki a tanítóképzés feladataival és az e téren felmerült újabb irányzatokkal csak némileg is tisztában van: lehetetlen, hogy e meghatározásoknak hiányait a tanítóképző-intézetek szempontjából meg ne érezze. A kiváló ifjusági olvasmány a tanítójelölt nevelésében több egyszerű nevelői *eszköznél*; annak megismerése a tanítójelöltre nézve egyenesen *cél*, mert hiszen az ifjusági olvasmányra a tanítójelöltnek népnevelő munkája közben, mint nevelő-oktatása egyik eszközére, szüksége lesz. Az ifjusági olvasmányoknak és könyvtáraknak ép ebben a körülményben van a tanítóképző-intézetekre nézve az általánosnál is nagyobb jelentőségük! Bizvást kimondhatjuk, hogy a tanítójelöltnek már az iskolában meg kell ismerkednie a magyar ifjusági irodalom azon remekeivel, a melyeket nevelő-oktató munkája közben majdan felhasználhat. De meg kell ismerkednie ezzel az irodalommal azért is, hogy a magán- és házi nevelésnek ebben a tekintetben segítségére jöhessen, támogatója lehessen. Neményi meg-

1) Markovics Sándor: Néhány szó az ifjusági könyvtárakról. Győr. 1898.

2) Szitnyai Elek: Mit és hogyan olvasson az ifjuság? M. Pedagógia VI. évf.

3) Dr. Neményi könyvének 109. oldalán.

kapóan ecseteli azon szomorú viszonyokat és kezdetleges állapotokat, a melyek ezen a téren nálunk uralkodnak. A magam tapasztalataiból az ő szavaihoz még hozzá tehetem, hogy vidéki kisebb könyvkereskedésben keresve sem találtunk magyar ifjúsági irodalmi terméket s a magyar könyvvásárló közönség (a mennyiben ilyenről lehet beszélni) gondolkodás nélkül adja gyermekei kezébe az idegen szellemet, gondolkodásmódot és erkölcsöket becsempésző, rendszerint silány tartalmú és rossz fordítású, de csinos kiállítású és olcsó idegen irodalmi termékeket. S ha őszinték akarunk lenni, akkor be kell vallanunk, hogy közönségünk egyelőre hiába fordulna tanácsért a magyar tanítóóság legnagyobb részéhez: nem kapna tőle megbízható útmutatást. És ez természetes is, mert tanítóképzőink nem ismertetik meg a tanítónövendékeket ifjúsági irodalmunkkal ebből a szempontból. E tények megállapítása mellett azonban örömmel kell elismernünk, hogy tanítóképzésünk e téren is a haladás útján van. Az új tanítóképző-intézeti tanterv kötelességévé teszi az irodalom tanárának, hogy a tanítójelöltekkel megismertesse „ifjúsági irodalmunk”-at. Kívánatos, hogy a tanterv ezen része a készülő utasításokban jobban megvilágíttassék és élesen kidomboríttassék. A multnak e téren elkövetett mulasztásait pedig miniszteriumunk azzal igyekszik pótolni, hogy a tanítói továbbképző tanfolyamok egyik fontos feladatává az ifjúsági irodalom és ifjúsági könyvtárak kérdésének tárgyalását teszi.

Nem szándékozom a tanítóképző-intézeti ifjúsági olvasmányok és könyvtárak elé kitűzendő célt részletesen megállapítani, ez talán a kérdés tárgyalásának ezen a fokán még korai is; a kitűzendő célok és feladatok irányára és csoportjára azonban úgy hiszem már most is rámutathatok. Felfogásom szerint ifjúsági olvasmányaink és könyvtáraink feladatát ebbe a négy csoportba lehet osztani:

- a) hivatva vannak az iskolai nevelés és oktatás általános feladatait támogatni és kiegészíteni;
- b) a tanítónevelés különös feladatait előmozdítani;
- c) a tanítójelöltet a magyar ifjúsági irodalom azon remekeivel megismertetni, a melyeket népnevelő munkája közben eszközül használhat;
- és d) a tanítójelöltet a népiskolai- és népkönyvtárak szervezésébe és kezelésébe bevezetni.

Micsoda kapcsolat van a könyvtárak és a tanítóképzés egyéb tényezői között?

Az itt kitűzött feladatok azonban csak akkor lesznek megvalósíthatók, ha az ifjúsági olvasmányokat és könyvtárakat a tanítóképzés többi tényezőjével szervesen kapcsoljuk össze. Mert, hogy ily kapcsolat máig is csak

elvétve található, hogy az ifjúsági könyvtárak a legtöbb helyen csupán az irodalmi oktatást támogatják (azt sem mindig tervszerűen), azt jó-hiszemüleg tagadni nem lehet. Pedig ez feladatnak túlságosan egyoldalú. Az ifjúsági könyvtáraknak a tanítónevelést és oktatást az egész vonalon és tudatosan kell támogatniok. Lássuk ezeket egyenként és közelebről.

Az új tantervet véve alapul, uralkodó jellemvonása, hogy a tanítóképzés didaktikai egységét határozottan kifejezésre juttatja és foganatosítását biztosítja. Ez a didaktikai egység pedig abban domborodik ki, hogy az összes tantárgyat a *szakképzés* szolgálatába állítja. Vezető szerepet juttatván mindazonáltal a pedagógiai elméletnek és gyakorlatnak; e mellett különösen azon tantárgyakat emelvén ki, a melyek a nemzeti és hazafias szellem ápolására kiválóan alkalmasak; nem hanyagolván el a többi tantárgyakat sem. Ezen az új tantervet kísérő miniszteri rendeletről vett idézetek rávilágíthatnak a tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtáraknak az oktatással való kapcsolatára is. Mert kétségtelen, hogy a tanítójelölt magánolvasmányának is első sorban a szakképzést, másodsorban a magyar nemzeti szellemet, végül az általános műveltséget kell szolgálnia. Ez azonban csak a keret, a melyen belül az oktatással való közelebbi kapcsolatot is meg kell állapítanunk.

A tanítóképzés az ifju 14—15 éves korában kezdődik és négy évig tart. Erre az időre esik a képzelem hanyatlása mellett az ismerő erő teljes kifejlődése, az érzelmek és vágyak fellépése és az akarat kialakulása. A lelki élet fejlődésében mégis két fokot lehet itt megkülönböztetni; az első fokon (mintegy 16—17 éves korig) az ismerő erő van előtérben a visszafejlődő képzelettel és a fejlődő érzelmi világgal szemben: az ifjuban a tudásvágy uralkodik; a második fokon (az említett koron túl) az érzelem az értelemmel egy sorba jut és az érzelmek az ifjú lelkében harcot kezdenek vívni az értelemmel és egymással szemben. Összemérve az új tantervet a lelki fejlődés itt vázolt fokaival, azt a lelki élet fejlődéséhez való alkalmazkodás szempontjából is szerencsés alkotásnak lehet neveznünk. Mert az első fokra (I. és II. osztály) teszi azon tantárgyakat, a melyeket a felcsigázott tudásvágy felhasználásával elvont, vagy rendszeres voltuk dacára nehézség nélkül adhat át az ifjúnak, a melyek főként az ismeretkör kitöltését célozzák; a második fokra (III. és IV. osztály) pedig azon tantárgyakat helyezi, a melyek kiválóan az érzelmek fejlesztésére és az elhatározás irányítására alkalmasak, a melyek tehát főként az életre és a tanítói hivatásra való előkészítésre alkalmasak. Az egyes tantárgyakra alkalmazva: az első fokra esik a neveléstan segédtudományaival, a második körbe a tanítás elmélete és gyakorlata; az elsőre a magyar nyelv és stylus rendszere, a másodikra

az irodalmi ismeret kibővítése és rendszerezése ; az elsőre az általános történelem és földrajz, a másodikra a hazai történelem, földrajz és alkotmány megismertetése ; az elsőre a biológia, a másodikra a kémia és gazdaságtan ; az elsőre az algebra, a másodikra a polgári és politikai számtan.

Ezen az alapon a tanítóképző-intézeti ifjúsági olvasmányok két nagy csoportba sorolhatók. Az első csoportba azok tartoznak, a melyek főként az ismeretkör kiegészítésére, a második csoportba pedig azok, a melyek különösen az érzelmek nemesítésére és az elhatározás irányítására alkalmasak. Természetes, hogy mindkét cél mindvégig párhuzamosan fennáll, csupán ezen fokokon érik el túlsúlyukat. Az olvasmányok tartalma e szerint :

Az első fokon : neveléstan (test- és lélektan) ; mese, monda, *elbeszélés*, dal, ballada, románc, *leírás* ; a világtörténelem (művelődéstörténelem) nevezetesebb eseményei, mozzanatai és alakjai ; a föld nevezetesebb tájainak és népeinek, továbbá az égi testeknek ismertetése és leírása ; állat- és növényismertető leírások.

A második fokon : népiskolai gyermeknevelés- és oktatástan, szervezettan ; a tanítói hivatásérzet és kiváló tanítói tulajdonok fejlesztését célzó olvasmányok : *eposz*, regény, dráma, szónoklat, *értekezés* ; a magyar nemzet történelméből merített, a magyar föld és nép ismertetését célzó olvasmányok ; a fizika és kémia gyakorlati irányú problémáit tárgyaló, továbbá gazdaságtani és nemzetgazdaságtani olvasmányok.

Ha mindezekről gondoskodunk, akkor ifjúsági könyvtáraink fel fognak szabadulni az oktatással való egyoldalú kapcsolatokból és az irodalmi oktatáson kívül a többi tanulmányokat is fogják szolgálni. Mindazonáltal bizonyos, hogy az ifjúsági olvasmányok gerince még akkor is (habár különböző néven) a mese, az *elbeszélés* marad. „A bölcsőnél kezdjük és a halálos ágyon hagyjuk el a mese, az elbeszélés szeretetét. Olyan az, mint a tej az ételek között, minden van benne, a mit a szervezet megkíván.“¹⁾ Willmann azt mondja róla : „Eine gute Erzählung ist ein pädagogischer Schatz. In Ihr liegt eine erziehende Macht, wie nirgendwo anders.“

Ha pedig az ifjúsági olvasmányok és az oktatás között még szorosabb kapcsolatot akarunk létesíteni, akkor az ifjúsági olvasmányokat az egyes osztályok tanulmányai szerint fogjuk csoportosítani, a mikor az *osztálykönyvtárak* keletkeznek. Ki vonná kétségbe, hogy ez lesz a fejlődés utolsó és legmagasabb foka, hogy ennél fogva erre kell törekednünk ?

Nem lesz könnyű dolog az ifjúsági olvasmányokat az így szervezett

¹⁾ Sztinyai Elek : Mit és hogyan olvasson az ifjúság ? M. Pedagógia VI. évf.

csoport-, vagy épen osztálykönyvtárakba beosztani. Vannak olvasmányok, a melyek a 15 és 19 éves ifjaknak egyaránt értékesek és élvezetesek, hiszen a tanulók lelki fejlődésének menete nem tökéletesen egyforma. Erre való tekintetből a csoport-, vagy osztálykönyvtárak szervezése esetén feltétlenül meg kell engedni, sőt lehetővé tenni, hogy a következő csoport-, illetőleg osztályok az előzők olvasmányait használhassák és azokhoz könnyen hozzá jussanak.

A nevelés a jó oktatástól elválaszthatatlan lévén, (hiszen ennek amaz a végső célja), az elmondottakban az ifjusági olvasmányoknak és könyvtáraknak a tanítóképző-intézeti *neveléssel* való kapcsolatát is érintettem. Az a tanító, a ki bár tele fejjel, de üres szívvvel és sivár lélekkel végzi teendőit, a magyar népnevelő hivatását korántsem töltheti be. Ha pedig szive és lelke a magyar népnevelői hivatás szempontjából negatív tartalommal van tele, akkor működése egyenesen nemzeti csapás csírát rejtegeti. A magyar néptanító szívét és lelkét tehát nemcsak nemes tartalommal kell ellátnunk, hanem a hivatására nézve veszedelmes irányzatokkal szemben meg is kell acéloznunk. De nem úgy, hogy ezen eszméket és irányzatokat rejtegetjük, takargatjuk, hanem úgy, hogy fel-tárván azokat előtte, megedzük őt ellenük.

Ide sorolom első sorban a ma már annyira elhatalmasodott nemzeti-ségi áramlatokat és törekvéseket. A nemzetiségi képzők működését nem ma hirdetem először veszedelmeseknek. A veszedelem pedig első sorban nem abban rejlik, a mit ezen képzők az oktatási órákon nyújtanak, hanem a mit ott elhallgatnak és a mit *magán olvasmány alakjában* növendékeik kezébe adnak. Ha az állami (tulajdonkép magyar nemzeti) tanítónevelés ideje nem érkezett is el (?), de az állami felügyelet komoly és szigorú gyakorlásának végső határideje csakugyan itt van. Veszedelmesen felületesen és hézagosan gyakorolja az állam felügyeleti jogát, ha megelégszik az elvégzett tananyag ellenőrzésével. Az ellenőrzésnek véleményem szerint ki kell terjednie a tanítónevelés minden eszközére, így minden esetre az összes magyarországi tanítóképzők *ifjusági könyvtáraira*, illetőleg a tanítójelöltek magánolvasmányára is. Lesznek talán, a kik ebbeli kívánságomat túlzásnak fogják tartani; én azonban azt mondom, hogy minden lépés, a mit a magyar nemzeti állam kiépítése irányában megtenni elmulasztunk: közelebb viszi a magyar nemzetet sirjához.

De nemcsak a nemzetiségi törekvésekkel szemben kell a tanítójelölt szívét és lelkét áttörhetetlen vérttel ellátnunk, hanem a különféle nemzetközi szociális áramlatokkal szemben is. Nem szabad ezekre nézve a tanítójelöltet tudatlanságban hagynunk, hanem ellenkezőleg veszedelmes voltokról és kártékony hatásokról meg kell őket győznünk. A tanító-

képzőnek mindent el kell követnie, hogy a tanítót, a kit az élet nyomasztó anyagi és kedvezőtlen társadalmi helyzete miatt ugyis inkább ez áramlatok felé, mint ezek ellen sodor, az államerősítő eszmék apostolává nevelje. Mert igaza van Neményinek, a mikor azt mondja: „Az igazi tűzpróba elé most van állítva nemzetünk: most, midőn a kulturnemzetek erkölcsi, szociális és szellemi nagy harcaiban; az általános nemzeti öntudatra ébredés viharos korszakában és az eszeveszettség határáig csapongó legféktelenebb szociális ábrándok megvalósítási próbálkozásainak közepette kell megállanunk helyünket; kimutatnunk életrealitásunkat és fölényre való törekvéseinknek jogosultságát. Ahhoz pedig, hogy ebből a nehéz küzdelemből nemzetünk győzelmesen kerülhessen elő, ahhoz észszerűen és célszerűen fel kell használnunk minden eszközt, mely hasznosan értékesíthető annak az eszmének szolgálatában, hogy az ifjúságból olyan nemzedéket neveljünk, mely erős nemzeti érzéssel, mélyen gyökerező hazafias meggyőződéssel, szilárd alapú tudással, önzetlen áldozatkészséggel, elfogulatlan tiszta gondolkodással, törhetetlen akarat-erővel; Isten, király és haza iránt való tántorithatlan kötelelességteljesítéssel felvértezve meg akarja és meg tudja őrizni és védelmezni az elődöktől szent örökség gyanánt reánk szállott hagyományokat.“¹⁾ Mily hatványozott mértékben állanak ezek az igazságok a tanítójelöltre nézve! A jó magán-olvasmány ily irányú törekvéseinkben legjobb eszközünk, ily irányú nevelésünkben legbiztosabb támaszunk leszen.

Ifjusági könyvtárainknak az ifjusági *önképzőkörökkel* való ismert kapcsolata történelmi fejlődés eredménye. Hogy ez a kapcsolat mai alakjában, — hacsak a többi tényezővel, főként az oktatással való kapcsolatot lazítani nem akarjuk, — fenn nem tartható; alig szorul bizonyításra. De nincs is szükség erre a kapcsolatra. Az önképzőkör enélkül is megtalálja támasztékát az ifjusági könyvtárban, a hogy megtalálta a multban pl. a tanári könyvtárban. Az ifjusági könyvtár felszabadulván ezen működését bénító egyoldalú kapcsolatból, tökéletesebben töltheti be sokoldalú rendeltetését.

A tanítóképző intézeti ifjusági könyvtárjegyzék.

Ismerve a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárak feladatát és a képzés többi tényezőjével való kapcsolatát: megállapíthatjuk azon tartalmat, a mely valamely irodalmi művet tanítóképző-intézeti ifjusági olvasmánnyá avathat, avagy e célra alkalmatlanná tehet. Alkalmos olvasmány lesz minden mű, a mely belső tartalmánál és külső alakjánál fogva az ifjusági

¹⁾ Dr. Neményi művének 131. oldalán.

könyvtárak élé tűzött feladatok megoldását előmozdíthatja, ellenben alkalmatlan lesz minden termék, a mely elő nem mozdítja, avagy épen hátráltatja. Szitnyai a jó ifjusági olvasmány kellékeiül, — a középiskolák feladatait tartva szem előtt, — ezeket állapítja meg: a) Legyen az olvasmány érdekes, a tanuló lelki világához mért. b) Legyen nevelő, azaz az erkölcsi világrend győzelmét mindig feltüntető. c) Legyen érdemes arra, hogy mint szellemi kincset lelkük kincstárába helyezzük, azaz lelki fejlődésüknek megfelelő szerkezettel és előadással írva.¹⁾ Azokhoz, a miket előző közleményemben Neményi művéből erre vonatkozólag idéztem, még a következőket csatolom: „Az olvasmány tárgyát nézve az ifjusági iratok: a) tisztán mulattató, szórakoztató olvasmányok; b) mulattatva oktató olvasmányok. Az első csoportba tartozóknak nincs létjogosultságuk, mert nemcsak hogy nem hasznosak, hanem egyenesen ártalmasak és így az ifjuságtól távol tartandók. A második csoportba tartozók támogathatják és támogassák az összes disciplinákat, de ennek a törekvésnek nem szabad előtérbe tolakodnia. Ellenkezőleg! A legszebb, a legnemesebb keretben, gyönyörködtetve és szinte észrevétlenül nyújtsa az ismeretet, melyet közvetíteni akar.“ Az egyes kellékeket behatóan és részletesen fejtegeti, előkelő helyet biztosítván ezek között a magyar nemzeti iránynak.²⁾

Sokat lehetne erről írni, azonban mindent magában foglal Goethenek azon örök igazságot tartalmazó mondása, hogy az ifjuságnak a legjobb is épen csak hogy elég jó! A tanítójelöltre nézve mindezek mellett leendő hivatását kell állandóan szem előtt tartanunk. Olyan ifjusági olvasmány, a melynek akár közvetlenül, akár közvetve a tanítói hivatással semmiféle vonatkozása nincsen, ép úgy nem való a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárba, mint a hogyan olyan tantárgynak nem szabadna helyet foglalnia ez intézetek tantervében.

Mindezen kellékekre azonban felfogásom szerint nem lehet és nem is szükséges részletes szabályokat állítani. Sokkal fontosabb és gyakorlatilag szükségesebb tényleg megjelölni a magyar irodalom azon termékeit, a melyek a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárakban helyet foglalhatnak: *megalkotni ifjusági könyvtárjegyzékünket!* Nem könnyű a kérdés ezen gyakorlati részének, vagyis annak eldöntése, hogy mely tényezőre bizassék ezen könyvtárjegyzék összeállítása? Rendtartásunkban van erről szóló és tagadhatatlanul liberális intézkedés. A 46. §. 2. kikez-

1) Mit és hogyan olvasson az ifjuság? M. Pedagógia VI. évf.

2) Ifjusági olvasmányok és könyvtárak, IV. rész: Az ifjusági olvasmány megválasztása.

désében azt olvassuk, hogy „az ifjusági könyvtárba beszerzendő művek jegyzékét évről-évre a tanári testület állapítja meg.“ A tanári értekezletek hatáskörét megállapító 73. §. d) pontjában pedig ez van: „javaslatokat tesz a tanári és ifjusági könyvtár, az iskolai szertárak és felszerelés gyarapítása, kiegészítése és javítása ügyében.“ Hogy ezen intézkedés át fog-e menni a gyakorlatba, arra nézve, bevallom őszintén — aggodalmaim vannak. A kik a tanítóképzők belső életét ismerik, azok nem fogják kétségbe vonni azon állítást, hogy ezen intézkedés részint a független intézkedésekhez szokott igazgatók ellenállásán, részint a tanári testületeknek a múlt megszokásán alapuló közönyén, kényelmén avagy békesség szeretetén egyelőre hajótörést fog szenvedni. A tiszteletreméltó kivételek leszámításával marad minden a régiben; a könyvek beszerzése az igazgató, avagy önképzőkör elnök hajlamaitól, sőt itt-ott magától az ifjúságtól fog függeni.

De tegyük fel a legjobbat. Tegyük fel, hogy a tanári testület a legkomolyabban fogván fel kötelességét, lelkiismeretes bírálat alapján szerzi be az ifjusági könyvtárba a megfelelő műveket: akkor is mi biztosítja a bírálat abszolút értékét, a magasabb és általánosabb szempontok érvényesülését és a fejlődés kívánatos egyöntetűségét? A magam részéről ezekre való tekintetből elkerülhetlenül szükségesnek tartom egy központi szervezet létesítését. Ez a központi szervezet az adott viszonyok közepett nem lehet más, mint a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete, illetőleg egyesületünk kebelében e célra létesítendő állandó bizottság, mondjuk egy *«Ifjusági Könyvtár Bizottság»*. Ez a bizottság döntene komoly bírálat alapján a könyvtárba felveendő művekről és *ez állítaná egybe* a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárjegyzéket. A részletek nem tartoznak egyelőre ide, annyit azonban mégis megemlítek, hogy a bizottság ügyrendjét a „Népiskolai Ifjusági Könyvtárakat Intéző Bizottság“ ügyrendjéhez hasonlóan képzelem, a mit azonban a megválasztandó bizottság maga állapítana meg. Természetes, hogy értékes munkát ettől a bizottságtól csak úgy várhatnánk, ha munkáját díjaznák. Ez tehát nem csupán szervezeti kérdés, hanem anyagi is. Az anyagi megoldás egyik módja az lehetne, hogy tanügyi kormányunk egyesületünket ezen munkásságáért fokozottabb mértékben támogatná; másik módja pedig az, hogy az egyes ifjusági könyvtárak — belépven ezen bizottság kötelékébe — bizonyos átalánynyal járulnának a felmerülő költségek fedezéséhez. Már magában az a körülmény, hogy a szóban forgó bizottság egy oly erkölcsi testülettől kapná megbízatását, a milyen egyesületünk, jegyzékeinek tekintélyt adna; tanügyi kormányunk ezen jegyzékek tekintélyét azonban még magasabbra emelhetné

az által, hogy az állami tanítóképzőkre nézve (természetesen szabályszerű bemutatás alapján) kötelezőleg elrendelhetné, a többi iskolafentartónak pedig figyelembe vétel végett ajánlhatná. Ezzel a bizottsággal nyernének ifjúsági könyvtáraink, mert egyöntetű és intenzív fejlődésüket biztosítaná; nyernének iskolafentartó hatóságaink és ezek élén az állam, mert független és mindazonáltal megbízható szervezethez jutnának; nyerne végül egyesületünk is, mert működése tartalomban és tekintélyben egyaránt gyarapodnék.

Az ifjúsági könyvtárak kezelése.

„Minden üdv, minden jótékony eredmény és nemesítő hatás, mely az iskolai ifjúsági könyvtárak intézményétől várható, javarészt ezen könyvtárak *helyes kezelésétől* függ. Ehhez a munkához egy ideálisan gondolkozó embernek egész lelkesedésére van szükség.“¹⁾ Neményi ezen állítása aranyigazságot rejt magában. A könyvtár beosztása tulajdonképpen csak annyiban fontos, a mennyiben a helyes kezelést megkönnyítheti és előmozdíthatja. A helyes kezelést pedig az a beosztás fogja előmozdítani, a mely az ifjúsági könyvtárak elé tűzött feladatok megoldását és e könyvtáraknak a tanítóképzés egyéb tényezőivel való kapcsolatát szem előtt tartja.

A tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtár fő beosztására nézve elfogadom Krasznai következő javaslatát: „Minden tanítóképző-intézet szerez egy *népiskolai*, egy *ifjúsági* és egy *népkönyvtárat* s alkalmat ad a tanítóképző-ifjúságnak a művek gyakorlati megválasztására és a könyvtárak kezelésére.“²⁾ Itt tehát tulajdonkép három könyvtárról van szó, a melyeknek mindenike akár közvetlenül, akár közvetve a tanítónevelés szolgálatában áll; mindenik felállítását ennél fogva sürgősen szükségesnek tartom. A népiskolai könyvtár és a népkönyvtár felfogásom szerint szorosan kapcsolatos másoldalt a gyakorlóiskolával, azért ezek kezelését a gyakorlóiskolai tanítóra biznám. A kezelésben, nevezetesen a könyvek kiosztásában és beszedésében, a művek kiválasztásában, az olvasottak ellenőrzésében, szóval a helyes kezelés minden részletében segítő szerepet kellene juttatni a tanítójelölteknek is, hogy a gyakorló iskola nevének ebben a tekintetben is megfeleljen. A beszerzendő művek kiválasztása itt nagyobb gondot nem fog okozni; a „Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság„ szervezésével, továbbá a „Museumok és

1) Neményi művének 313. oldalán.

2) Magyar Tanítóképző XVII. évf. 167. oldal.

Könyvtárak Országos Tanácsának“ működésével ez a kérdés már megoldatott.

A tulajdonképeni ifjusági könyvtár beosztására, illetőleg kezelésére esik itt a súlypont! A kérdés ezen részének mikénti megoldását előző fejtegetéseim már megvilágították. Láttuk azt, hogy mily szoros kapcsolatnak kell fennállania az ifju lelki fejlettségének foka, továbbá az oktatás anyaga között egyoldalt és az ifjusági olvasmány között másoldalt. A didaktikai szempontból jó beosztást azért még csak meg sem kíséreltünk azzal, hogy könyveinket olyan csoportba soroztuk, a hova szakszerint épen tartoznak; a neveléssel és oktatással való szoros kapcsolatot egyedül az a beosztás tartja szem előtt, a mely *osztálykönyvtárak* neve alatt ma már nemcsak általánosan ismeretes, hanem középiskoláink egy részében, a tanítóképzők közül pedig az I. ker. tanítóképzőben van megvalósítva. Nem mondom, hogy az osztálykönyvtárak intézménye nélkül az ifjusági könyvtárak jó kezelése ki van zárva; annyi azonban bizonyos, hogy lényegesen meg van nehezítve. Hogy valamely mű melyik osztály könyvtárába kerüljön? azt a könyvtárjegyzéket összeállító bizottságnak a bíralattal, illetőleg jegyzékbe iktatással egyidejűleg kellene eldöntenie. Természetes, hogy a kiválóbb művek nemcsak egy, hanem több osztály könyvtárában is helyet foglalhatnak és a könyvtárakban több példányban is meglehetnek.

A mily nehéz a jó kezelés mikéntjére szabályokat állítani, ép oly könnyű azt eldönteni, hogy ki kezelje, illetőleg ki ne kezelje az ifjusági könyvtárat? Szinte felesleges kérdés volna ez, ha nálunk az önképzőköri kapcsolatnál fogva nem az volna az általános helyzet, hogy a növendékek kezelik e könyvtárakat s ha a rendtartás erre vonatkozólag azt nem mondaná: „Az ily könyvtár rendbentartása és *kezelése* a tanulók egyikére bízható.“ (46. §. 2. kikezdés.) Menthető volna ez a rendelkezés, ha az ifjusági könyvtárakba szigorú bíralat alapján kerülnének az olvasmányok s ha e mellé az osztálykönyvtárak rendszere mindenütt meg volna valósítva. Ebben az esetben ez a kezelés nem járna ugyan haszonnal, de legalább észrevehetőbb kárral sem. De így, mai ifjusági könyvtárviszonyaink közepett a növendékgazdálkodást kész veszedelemnek tartom. Ennek a rendszernek végét kell tehát szakítani s az ifjusági könyvtárak kezelését mindenütt a tanári testület tagjaira kell bízni; lelkes tanítóképző tanár ebben a munkában feltétlenül ambícióját találhatja. Ha pedig osztálykönyvtáraink vannak, akkor ezek legtermészetesebb és leghivatottabb kezelője az osztályfőnök, a kinek kezében kialakult rendszer mellett egyébként is az osztály összes nevelési és oktatási ügyeinek szála összefutnak, a kinek legjobban kell minden növendéke egyé-

niségét, képességét, munkásságát ismernie és így ezeket a könyvtárkezeléskor figyelembe veheti és felhasználhatja. Magától értetődik, hogy a könyvtárkezelőnek nemcsak a könyvtárt használó növendékeket kell ismernie, hanem egyszersmind a könyvtár minden művét is és addig, míg azt meg nem ismerte, nem is szabadna a könyvtárban elhelyeznie. Csakis e kettő biztos ismeretével rendelkezik a könyvtár pedagógiai kezelésének nélkülözhetetlen eszközeivel.

Talán alárendelt kérdésnek látszik, mindazonáltal megemlítem, hogy a szükséges felszerelés és helyiség a jó kezelés egyik külső tényezője; olvasó szoba híján ma már egyetlen tanítóképző-intézetnek sem szabadna lennie.

Hogy a szellemi táplálék megemészthető és a lelki fejlődés javára legyen, nemcsak a táplálék minőségét kell megválasztani, hanem *mennyiségét* is meg kell szabni. Kedveltessük meg az olvasást növendékeinkkel, de legyen e mellett arra is gondunk, hogy a magánolvasás senkire túlterhelő, vagy megerőltető ne legyen. A mértéktelen olvasás, a mellett, hogy az iskolai tanulást akadályozza, még akkor is ártalmas az ifju testi és szellemi fejlődésére, ha az olvasmány helyes megválasztásának összes elvei érvényesülnek. Szomorú tapasztalatokat szereztem tanítói működésem alatt arról, hogy a regény, vagy ujságfalás rontja az emlékezetet, felületessé teszi az ítéletet, hamis mederbe tereli az érzelmek fejlődését és bénítja az elhatározást. Hogy ezeken kívül rövidlátást, lányoknak vérszegénységet és gerincferdülést okozhat, azt bizonyára mindenünk tapasztalta. Betegség ez, a melyet az iskolának gyógyítania kell! Ne sok értéktelent, inkább kevés jót olvastassunk; ez legyen e tekintetben jel-szavunk.

Az új tanítóképző-intézeti tanterv, a mely magasra tűzött céljaival és jelentékeny óraszámával a túlterhelés csiráit máris magában rejtegeti, a magánolvasásnak egyébként is az eddiginél szűkebb határokat szab. Heti 34, illetőleg napi 5—6 tanórai elfoglaltság mellett, a melyre való előkészülés a közepes tehetségűekre legalább 3 órai munkát ró, a legkedvezőbb számítással sem marad több ideje a tanulónak magánolvasásra naponként 1, legfeljebb másfél óránál. Feltéve, hogy a növendék óránként 2 nyomtatott ívet képes gondal elolvasni, akkor is legfeljebb 1 közepszerű (12—15 íves) kötetet számíthatunk hetenként és 30 ily kötetet évenként. A gyengébb növendékektől azonban 20 kötettel is beérhetjük. Már ez a rövid és mondjuk felszínes számítás is rávilágít a könyvtár használatának mértékére. Az ifjusági könyvtárkezelőknek azonban mélyre ható számítást kell tenniök ebben, a melynél számba kell venniök az összes helyi körülményeket, a növendékek egyéni képes-

ségeit és hajlamait és úgyszólván egyéenként kell az ifjusági könyvtár használhatóságának mértékét megállapítaniok. A hanyag olvasókat serkenteniök, a túlbuzgókat visszatartaniok kell majd az olvasástól; a kezelés ilyen módja mozdíthatja egyedül elő az ifjusági könyvtárak elé tüzött feladatokat.

Mi sem természetesebb, mint az, hogy erre a munkára, főként népes intézetekben, egy ember nem vállalkozhatik. Hogy rendes tanítói elfoglaltság mellett valaki 120 ifju egyéniségét, hajlamát, lelki fejlődését és alakulását pontosan megfigyelje és számon tartsa: az szellemi és fizikai lehetetlenség. Már magában ez a körülmény is elkerülhetetlenül szükségessé teszi az osztálykönyvtárak felállítását, illetőleg az osztálykönyvtáraknak az egyes osztályfőnökök által történendő kezelését.

Hogy az olvasottak számonkérése a jó kezelés egyik elengedhetetlen feltétele, ebben talán nincs közöttünk nézeteltérés. A számonkérés történhetik írásbelileg, vagy szóbelileg; esetleg mind a két módon. A magam részéről megkivánnám, hogy növendékeim olvasási naplót vezessenek, a melybe bejegyeznék a könyv címét, szerzőjét, röviden a tartalmát és néhány gondolatot vagy adatot, mely figyelmüket különösen megragadta. Azonban, hogy az ily naplójegyzetek ne legyenek lemásolhatók, a könyvek visszaadása alkalmával egy-két kérdéssel meg kellene győződni, hogy valóban ismerik-e a könyv tartalmát. Ezeket a naplókat időközönként bekérné a könyvtárkezelő áttekintés és esetleg összehasonlítás végett. A mint a jó kezelésre általában, úgy az olvasottak számonkérésére sem mernék kötelező szabályokat állítani. Felfogásom szerint az ellenőrzés módját a helyi körülmények szem előtt tartásával az egyes tanári testületeknek kellene megállapítaniok.

Mely tényezőre háramlik az ifjusági könyvtár fõntartása és kezelése ?

Tudva azt, hogy mily nagy azon irodalmi termékek száma, a melyeknek megismerése a tanulóifjuságra nézve nemcsak kívánatos, hanem úgyszólván szükséges és hogy ezzel szemben mily korlátolt a növendékek magánolvasására fordítható idő, természetyszerűleg áll elő a kérdés: nem volna-e célszerű azon olvasmányokat, a melyeknek megismerését feltétlenül szükségesnek tartjuk, jegyzékbe foglalni s olvasásukat kötelezőleg előírni? Az új tanterv a magyar nyelvből és irodalomból az alsó három osztály kötelező iskolai olvasmányait kijelöli, a IV. osztályra vonatkozólag azonban csupán annyit mond: „olvasmányok az irodalom ismertetésével kapcsolatban, főképp magánolvasmányok.“ Nem hiszem, hogy a tanterv az irodalmi magánolvasmányokat csak a IV.

osztály számára tervezné; ezeket mind a négy évfolyamra kell szétosztanunk és még akkor is megválogattatnunk, ha irodalmi oktatásunknak biztos alapot akarunk vetni. Annnyival inkább, mert ott vannak még a pedagógiai, történelmi és más disciplinákat támogató és kiegészítő olvasmányok, továbbá az elkerülhetetlenül megismerendő ifjúsági iratok oly nagy száma, hogy a tanítójelölt az olvasmányok ezen rengeteg erejében igen könnyen eltévedhet s vezérlő kéz nélkül szellemileg nem megerősödve, hanem meggyengülve sőt esetleg a vad bokroktól és dudvától megtépve kerülhet ki belőle. Mindezek elkerülése végett mintegy vezérfonalul össze kellene állítani osztályonként azon művek jegyzékét, a melyeknek olvasását a tanuló ifjúságnak *ajánljuk*. Vannak azonban olvasmányok, a miknek ismeretét feltétlenül megkívánhatjuk és meg is kívánjuk növendékeinktől, de a miknek iskolai olvasására időt mégsem szakíthatunk. Az ilyen művekből a *kötelező ifjúsági olvasmányok* jegyzékét fogjuk összeállítani.

A kötelező ifjúsági olvasmányok jegyzékének egybeállításában két fontos érdeket kell kielégítenünk; az egyik érdek a jegyzék egybeállítása céljának mennél tökéletesebb megvalósítása, vagyis az okvetlenül szükséges olvasni valóknak a jegyzékbe való besorolása; a másik, a mely semmivel sem alárendeltebb, a növendékek hajlamaik szerinti szabad választásának lehető megóvása. E két ellentétes természetű érdeket úgy fogjuk összeegyeztetni, ha a kötelező ifjúsági olvasmányokat a lehető legkevesebbre szabjuk. (A fentebbi számítást tártva szem előtt, a kötelező olvasmányokat osztályonként legfeljebb 10 középszerű kötetben szabad megállapítani.)

A kötelező magánolvasmányokat az összes nevelési és oktatási érdekek szoros szem előtt tartása mellett az egyes intézetek tanári gyűlései évről-évre állapíthatják meg, megőrizve az egyes oktatási ágak természetes összhangját. Ezen olvasmányok számonkérése az illető szaktanár feladata. Ezekből a művekből természetesen nem egy, hanem megfelelő számú példányokat kell a könyvtár számára beszerezni. A kötelező olvasmányok behozatala kizárná a jövőben azt, hogy tanítókat képesítünk, a kik tankönyveiken kívül más könyvet nem olvastak és a kik az oklevél megszerzése után népiskolai tankönyvön kívül más könyvet nem fognak kezükbe venni; ez ma — sajnos — igen gyakran megtörténik.

Anyagi ügyek.

Eddigi fejtegetésem kikerekítése kedvéért térek ki végül ifjúsági könyvtáraink anyagi ügyeire is. A mostani általános gyakorlat az, hogy

e könyvtárakat az ifjuság befizetéseiből tartjuk fenn és fejlesztjük. Hogy ez az általános gyakorlat jogilag helytelen és igazságtalan, az iskola-fentartókhöz pedig nem méltó, az kétségtelen. Jogilag helytelen, mivel a könyvtár (még ha önképző-körrel kapcsolatos is) az iskoláé. Igazságtalan, mivel a könyvtárra, mint a nevelő oktatás egyik nélkülözhetetlen eszközére, az iskolának feltétlenül szüksége van; mégis a növedékek pénzén szerzi be. Nem méltó ez az eljárás az egyes iskola-fentartókhöz, különösen az államhoz, mivel a meglevő mellett alig érezhető terhet róna rá. Ezzel a rendszerrel tehát szakítanunk kell. Miután az ifjusági könyvtárra az iskolának van szüksége és az iskola tulajdona marad: költségeit az iskolafentartónak kell viselnie. Az évi költségvetésbe kell e célra egy megfelelő összeget beállítani. De ez az összeg valóban egyenes arányban álljon rendeltetésének nagy fontosságával; ne a tanári könyvtárakra előírányzott összeget vegyük mértékül, mert hiszen az a legtöbb helyen a lapok és folyóiratok fedezésére sem elegendő.

Nem mellőzhetem azon (különben magától felmerülő) kérdést sem, hogy a könyvtárkezelőket nem kellene-e nagyfontosságú és terhes munkájukért díjazni? Ha azt kívánjuk, hogy az osztatlan ifjusági könyvtárat egy ember kezelje, még pedig úgy kezelje, a mint azt fentebb vázoltuk, hogy ez a kezelés Neményi szerint „egész mukaerejét és ideális lelkesedését igénybe vegye“, akkor ezt a munkát feltétlenül jutalmaznunk kell. Ez talán nem szorúl indokolásra. De ha az osztálykönyvtárakat mindenütt szervezzük (a mint egyéb érdekek azt megkívánják) és a kezelést az osztálfőnökökre bizzuk, akkor a díjazás kérdése, felfogásom szerint, magától esetik, mert ez a munkakör az osztályfőnöki teendők közé, természeténél fogva, teljesen beleillik. A ki viszonyainkat ismeri, jól tudja, hogy a díjazás kérdésének feltevése éppen nem kicsinylendő érv az osztálykönyvtárak felállítására mellett.

Javaslatok.

Egy pillanatig sem ringatom magamat azon hitben, hogy én most itt ismeretlen és új dolgokat mondtam; vagy hogy az itt felállított szempontokkal és az azokhoz fűzött fejtegetéseimmel a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárak kérdésének minden részét érintettem, vagy minden oldalát megvilágítottam. Jól tudom, hogy egy felolvasás, sőt egy cikksorozat keretei is szűkek egy ily nagy horderejű és széleskörű kérdés teljes megvitatásához. Céлом első sorban az volt, hogy kartársaimnak és egyesületünknek figyelmét erre a kérdésre komolyan és tartósan rátereljem. Alábbi javaslataim első sorban szintén ezt célozzák

s nekem fog legnagyobb örömet okozni, ha komoly megvitatás ezen javaslataim hibáit felfedezi és lecsiszolja.

Javaslatom ez:

1. A tanítóképző-intézeti ifjúsági olvasmányok és könyvtárak feladata: az általános nevelő-oktatást támogatni és kiegészíteni; a tanító-nevelés különös céljait előmozdítani; a magyar ifjúsági irodalom azon termékeit, a melyekre a néptanítónak nevelő-oktató munkája közben szüksége van, megismertetni; a tanítójelöltet a népiskolai és népkönyvtárak szervezésébe és kezelésébe bevezetni.

2. Ezen feladat megvalósítása céljából minden tanítóképző-intézetben ifjúsági-, népiskolai és népkönyvtár szervezendő.

3. Az ifjúsági könyvtárak négy fő csoportra, úgynevezett *osztálykönyvtárakra* oszthatnak, a melyeken belül a könyvek szakok szerint csoportosíthatnak. A tanítójelöltek rendszerint csak a maguk osztálykönyvtárát, vagy az alsóbb osztályok könyvtárait használhatják.

4. Az egyes ifjúsági könyvtár adminisztratív ügyeit egy tanár könyvtáros intézi, az osztálykönyvtárakat azonban rendszerint az illető osztályfőnökök kezelik.

5. Az osztálykönyvtárak kezelői a növendékek szabad választásának épségben tartása mellett arra törekcsenek, hogy az ifjúsági könyvtárat minden növendék egyéniségének, hajlamának és képességének megfelelőleg használja; az olvasottakról rövid naplót vezetcsenek és a szükséghez képest az olvasottakat is számon kérik.

6. A kötelező magánolvasmányok jegyzékét, az összes nevelési és oktatási érdekek szem előtt tartásával, évről-évre a tanári szék állapítja meg, ezek száma azonban osztályonként és évenként legfeljebb 10 középszerű (12—15 íves) kötet lehet. A kötelező magánolvasmányokat az illetékes szaktanárok kérik számon.

7. A népiskolai és népkönyvtár a gyakorló iskolával áll kapcsolatban, kezeljük a gyakorló iskolai tanító; a kezelés munkájában azonban a IV. éves növendékek megállapított terv szerint szintén részt vesznek.

8. A tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtárjegyzék egybeállítása a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének feladata, a mely ezen feladat megoldását egy kebeléből hosszabb időre választott Ifjúsági Könyvtárbizottságra ruházza.

9. Az Ifjúsági Könyvtárbizottság munkásságát egy saját maga által készícsendő és az egyleti közgyűlés által jóváhagyott ügyrend alapján fejt ki. Komoly bírálat alapján állítja egybe a tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtár törzsjegyzékét és azt évenként folytatólágosan kiegészíti.

10. A tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtár fentartása és fejlesztése az iskolafentartó hatóság kötelessége, a mely e végből az intézet évi költségvetésébe vesz fel megfelelő összeget.

Végszó.

Javaslatomat Neményi azon többször idézett szavaival ajánlom egyesületünknek tárgyalás alapjául való elfogadásra, kartársaimnak pedig megvalósításra, hogy a tanítóképző-intézeti ifjusági könyvtárak kérdésének felkarolásánál és megoldásánál „hazafiasabb, magyarabb, nemzetibb és úgy kulturális, mint szociálpolitikai szempontból érdekesebb munkássággal nem indíthatjuk meg azon új iránynak tevékenységét,“ a melyet kulturánk vezére az új tanítóképző-intézeti tantervvel ügyünk iránti nagy szeretettel és mindnyájunknak például állítható lángoló lelkesedéssel élénk szab. Én bizom abban, hogy miniszterünk nem fog csalódní, a mikor „eddigi buzgóságunkra“ hivatkozva „ügszeretetet, munkakedvet és lelkesedést“ remél tőlünk a jövőben. Bizom abban, hogy ezen első sorban ügszeretetet, munkakedvet és lelkesedést kívánó tisztán pedagógiai kérdés nem fog többet megoldatlanul napirendről lekerülni!

Győr, 1903. április hava.

Mohar Fózsef.

A gyermektanulmányozás módja és szempontjai.

A gyermektanulmányozás módszere.

Szempontok.

A gyermektanulmányozások általában kétféle szempontot követnek, u. m. *elméleti* vagyis *tudományos* és *gyakorlati* vagyis *pedagógiai* szempontot.

A tisztán tudományos vizsgálatok feladata a fejlődéstani problémának megoldása. Ezek irányukra nézve kétfélék lehetnek. Az egyik irány feladata, hogy a gyermek testi és lelki fejlődését minden egyéb viszonytól eltekintve állapítsa meg. A vizsgálatok ez irányát a tudományban *ontogenesisnek* magyarul *gyermek-fejlődéstannak* nevezik. Ilyenek a Preyer, Perez, Shinn, Darwin, Ament s mások vizsgálatai. A másik irány arra törekszik, hogy a gyermek fejlődését az egész állatvilág fejlődésével párhuzamba állítsa s a kettőnek viszonyát földerítse. A vizsgálatok ez irányát a tudományban *phylogenesisnek* vagyis a *faj fejlődés-tanának* nevezik. Ebbe a nembe tartoznak Romanes, Baldwin, Chamberlain

művei. E tudományos vizsgálatok kiinduló pontjául valamely elmélet szolgálnak s a megfigyelések exakt módon hajtják végre.

A pedagógiai vagyis gyakorlati irányú megfigyelések szintén két-féle szempont alá esnek természetük szerint. A vizsgálatok egyik neme valamely *általános neveléstani tétel* megoldására törekszik. Ide tartoznak a különböző monographicus vizsgálatok, például a gyermek kifáradásáról, az iskolába lépő gyermek képzettartalmáról, gyermekek képzet-társításairól, emlékezetéről, hazudozásáról s egyebekről szóló tanulmányok. Ezek tehát általános neveléstani tanulmányok. A másik csoportot alkotják azok a vizsgálatok, amelyek a gyermek *egyénségének* meghatározására szolgálnak. E célból megvizsgálják a gyermek testének nagyságát, alakját, az izmok fejlettségét, ügyességét, az érzékszervek épségét, továbbá a gyermek észrevevő képességét, fantáziaja élénkségét, aesthetikai érzékét, összes jellembeli tulajdonságait s e megfigyelések összegéből megalkotják az egyes gyermek egyénségének általános képét.

Végül mind gyakorlati, mind elméleti értékkel bírnak a gyermekek *rendellenességeiről* (*abnormitásairól*) szóló tanulmányok. E vizsgálatok tárgyait alkotják a hiányos érzékűekről, süketnémákról, a vakokról való vizsgálatok; továbbá az ideggyengeség, a mulékony és állandó természetű elmebeli zavarok, a hülyeség fokozatai.

Ákár tudományos, akár gyakorlati irányt követnek a gyermekvizsgálatok, előre meghatározott céllal és tervszerűséggel hajtandók végre. A gyermektanulmány fejlettségére vall, hogy saját céljai elérésére önálló *módszereket* tudott kifejleszteni. E módszerek eljárásai ma már ugyan meglehetősen kialakultak, mindazáltal végleges megállapodásról szó sem lehet; évről-évre változásokon mennek keresztül s így megtörténhetik, hogy ma még divatos módszerek idővel veszítenek jelentőségükből, másrészt ma még kevésre becsült módszerek tért fognak hódítani. A ma elterjedt s elfogadott nevezetesebb módszerek a következők:

1. *A szabad megfigyelések módszere.*

Ez a módszer, miként neve mutatja, abból áll, hogy a gyermekek életét, cselekvéseit úgy, a miként a külső viszonyok hatása alatt szabadon nyilvánulnak, figyeljük meg s jegyezzük fel s ezekből következtetünk testi és lelki folyamataikra. Ez a módszer a kísérleti módszernek szabadoságával nem dicsekedhetik ugyan, de fölötte áll annyiban, hogy a gyermek a természetes viszonyok között marad. A szabad megfigyelések módjai közül különösen Észak-Amerikában igen el van terjedve az, amelyet *Russel*, a worcesteri tanítóképző-intézet igazgatója, hozott forgalomba.

Ő és az ő tanítványai minden gyermeket, a ki útjukba kerül, megfigyelnek s az észlelt eseteket azonnal pontosan följegyzik és pedig mindenik adatot a megfelelő helyen. E papírlapok fejein ilyenféle címek vannak: a gyermek képzelete, indulata, beszédje, árulkodása, kíváncsisága s az illető adat a kellő cím alá kerül. E módszer fő jellemvonása, hogy egy időben minél több gyermeket, mindenféle életkörülmények között s mindenféle szempontból figyelnek meg. Mikor már sok adat van együtt, azokat összegezik s belőlük általános tételeket állapítanak meg.

Ilyenféle, vagy bármely természetű följegyzéseinkben a következőkre ügyeljünk:

a) Csak azt a megfigyelést jegyezzük fel, a mit magunk vagy teljes megbízható egyéntől szereztünk.

b) Pontosán jegyezzük fel a gyermek életkorát, lehető részletesen magát a folyamatot teljes tárgyilagossággal, ahhoz semmit sem adva; jegyezzük fel a külső körülményeket s lehetőleg az előzményeket is, a melyek az illető folyamatot létrehozták. A följegyzést a megfigyelés után *azonnal* tesszük meg.

c) Ne a gyermek mesterkéltszellemeit, hanem az egyszerű természetes életnyilvánulásait kutassuk és jegyezzük fel.

A szabad megfigyelések módszerének egy másik alkalmazása abban áll, hogy kutatásunk tárgyául *egy bizonyos tételt* veszünk fel s erre nézve gyűjtünk mindenütt, a hol alkalom van, adatokat. Például: ha tárgyul tűzzük ki a gyermekek társas életének tanulmányozását, akkor a gyermekeket mindenütt, a hol módunk van, otthon, az utcán, a nyilvános tereken, játszó helyeken, az iskolában megfigyeljük, adatainkat a fent megjelölt szabályok szerint pontosan följegyezzük s végül ezeket általános szempontok szerint csoportosítjuk. Kutathatjuk ilyen módon a gyermekek egyéb tulajdonságait is, például: utánzásait, illuzióit, homoképítményeit, félelmét, kifejező mozgásait, engedetlenségét, koraérettségét. E módszer már becses monographikus művekkel gazdagította a gyermektanulmányi irodalmat.

A szabad megfigyeléseknek tudományos szempontból legértékesebb módja az *életleíró* (biographicus) módszer. Ez az előbbiektől lényegesen abban különbözik, hogy csak *egy* vagy legalább *kevés* gyermek fejlődését figyeljük meg hosszabb ideig állandóan. Ez a legrégebb módszere a gyermektanulmánynak s tudományos értéke nagy. *Tiedemann* Detre, a 18-ik század vége felé a saját gyermekén két és fél évig végzett megfigyeléseit foglalta össze azon műben, a melylyel a gyermeklélektant megalapította. A 19-ik század legjelesebb forrásműveit is ezen bio-

graphicus módszernek köszönhetjük. Maga a nagy *Darwin* igen becses adatokat adott közre 1872-ben első gyermeke első évének fizikai fejlődéséről.¹⁾ A biographicus művek legbecsesebbike azonban *Preyer* Vilmos világra szóló műve: *Die Seele des Kindes*. Preyer újszülött gyermekével három éven át naponként háromszor foglalkozott s Tiedemanntól eltérőleg nem szorítkozott a szabad megfigyelésekre, hanem kísérleteket is végzett. Megfigyeléseiről s kísérleteiről pontos naplót vezetett; adatait összehasonlította mások adataival s az állatok életjelenségeivel. Ezen gondos és óriási munka árán alkotta meg híres művét. Preyer vizsgálatai Észak-Amerikában *Shinn* kisasszonyt arra indították, hogy hasonló megfigyeléseket végezzen unokahugán. Vizsgálatait szinte túlzó lelkiismeretesség jellemzi.²⁾ Igen értékes tanulmányokat tett saját gyermekén Észak-Amerikában egy kiváló lélekbuvár, *Baldwin*, a pricetoni egyetem tanára.³⁾

Az éleleíró módszer természetéből folyik, hogy annak igazi műhelye a család s hivatott művelői a szülők. Oly szülők, a kik egyuttal orvosok vagy psychologusok, abban a kedvező helyzetben vannak, hogy e módszerrel a tudomány számára a legértékesebb anyagot szolgáltatassák. Azonban a laikus művelt szülők életrajzi följegyzései is alkalmasak arra, hogy becses adatokat szolgáltatassanak a tudománynak. Nem kisebb e följegyzések azon haszna, hogy a szülők igen fontos következtetéseket vonhatnak le azokból gyermekeik nevelésének és jövőjének intézését illetőleg. Tudtommal Magyarországon is számos intelligens szülő, különösen anya foglalkozik gyermeke életrajzi adatainak följegyzésével. Kívánatos volna ezeknek nyilvános értékesítése.

Az életrajzi adatok följegyzésében ugyanazon pontosságot és tárgyilagosságot kell követnünk, mint az alkalomszerű följegyzésekben.

Meg kell még említenünk az u. n. *összehasonlító biográfiai módszert*, a melyet *Sigismund*⁴⁾ és *Perez Bernát*, *Sully*⁵⁾ követték. E módszer szerint a kutatók egyszerre *több* gyermek fejlődését teszik vizsgálatuk tárgyává, a minek következtében a fejlődés fokozatainak meghatározásában *általánosabb* eredményeket érnek el. Ez az eljárás átmenetül szolgál a statisztikai módszerhez.

1) Adatok a gyermek physikai tulajdonságai fejlődésének ismeretéhez. 1872.

2) Notes on the development of a child. Berkeley. 1893. 1895.

3) Mental development in the Child and the race. Németre fordította Á. E. Ortman: Die Entwicklung des Geistes Berlin. 1898.

4) Kind und Welt. A második kiadást sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Chr. Ufer. 1897. Braunschweig.

5) Vizsgálódások a gyermekről. Ford. Stimpfl.

2. Statisztikai módszer.

Ezt a módszert az a törekvés hozta létre, hogy a gyermeki élet általános vonásait fölkeressék. Megalapítója Stanley Hall, az amerikai gyermektanulmányozás nagynevű mestere, a ki e módszer révén az egész művelt amerikai társadalmat bevonta a gyermektanulmányozás munkájába.

Hall szerint az egyes gyermek vizsgálata bármily alapos és részletes is az, nem nyújt elég adatot a gyermekről szóló tudomány problémáinak földerítéséhez. A gyermekek fejlődése egyénileg igen különböző, a jelenségek fellépésének sorrendjét és idejét tekintve. Az eredeti ösztönök egyes gyermekekben az öröklés vagy a kedvező körülményeknél fogva jól kifejlődnek, másokban elrejtve és észrevétlenek maradnak. A nagyszámú adatok ellenben feltárják az egyes jelenségek általános perspektíváját s a tényezők erejét. A statisztikai módszer Hall szerint a gyermekbuvár kezében azon értékű eszköz, mint a biologusnak a mikroszkop. A németek, a kik idegenkednek e módszer elfogadásától, azt vetik ellene, hogy a megvizsgált gyermekek nagy tömegében elvész az egyéniség és hogy az adatok megbízhatatlanok, mert gyakorlatlan laikusok szolgáltatják. Azonban Amerikában, a hol e módszer igen el van terjedve, a származható hibákat az adatgyűjtők részletes utasításával s a begyűlt adatok kritikai feldolgozásával igyekeznek elenyésztetni.

Az adatgyűjtés és feldolgozás kivételében Stanley Hall a következő eljárást követi.

Első és legfontosabb feladatnak tartja az adatgyűjtőknek részletes utasításokkal ellátását. E végből a kitűzött tételekről *kérdőíveket*, sillabuszokat szerkeszt. Egy-egy sillabusz 10—15 tételről tartalmaz részletes kérdéseket és utasításokat. 1894-től fogva mostanáig öt füzet jelent meg. E füzeteket megküldik oly szülőknek és tanítóknak, a kikről fölteszik az odaadó érdeklődést és buzgalmat a munkában. A megkérdezettek a kérdő íveket gondosan, sőt többnyire tulzó lelkiismeretességgel kitöltik s a középpontba juttatják, a hol azokat tudományosan feldolgozzák. Ez a feldolgozás abban áll, hogy a megbízható s elfogadható adatokat különböző szempontok szerint csoportosítják; a levonható tételeket megállapítják s elméletileg is megvilágítják.

Az első kérdő ív, a melyet az 1894/5. iskolai évben adott ki Stanley Hall, a következő tételeket foglalja magában:¹⁾

1. Harag. 2. Babák. 3. Nevetés és sirás. 4. Játékszerek (a babák kivételével). 5. A gyermekek hite a természeti jelenségekről. 6. A csecsemő

¹⁾ Dr. Stimpfl I.: Die Pflege der Kinderpsychologie in Nord-Amerika. Nürnberg, 1899.

első hangjai. 7. Az én képzetének első jelentkezése. 8. A gyermek és az ifjú félelme. 9. Szokások. 10. Önkénytelen mozgások. 11. Az élettelen természet tárgyainak szeretete. 12. Az élő természet tárgyainak szeretete. 13. A gyermekek étvágya és táplálkozása. 14. A gyermekek vonzalma és idegenkedése. 15. Az erkölcsös és vallásos érzelem néhány vonása.

Ezek közül a 8-dik tételt, *a gyermekek és az ifjú félelméről*, maga Stanley Hall dolgozta fel. E tárgyról a kérdőív a következő részletezéseket tartalmazza.¹⁾

1. *Az égi tüneményektől való félelem.* Ennek tárgyai lehetnek: a szél, vihar, mennydörgés és villámlás, az égi testek, a meteorok, az ég leszakadása, a fellegek, a köd; továbbá: a világ vége s a vele összefüggő események; az éjszaka, a sötétség; a nap elsötétülése; a félelem attól, hogy a hold eltörik vagy a nap nem jön fel; az ég sajátságos színváltozása, északi fény; nagy hideg, nagy meleg; az úton való eltévedés.

2. *Egyes élettelen tárgyaktól való félelem:* Ide tartoznak: a tűz, az égés; a víztől, a fürdéstől, mosdástól, mosdatástól való iszonyodás; a büntetéstől, annak eszközeitől és helyeitől való félelem; továbbá a magas helyektől való félés; titokzatos helyek, barlang, üreg, alagút, sűrű erdő, nagy és meredek hegy; az egyedüllét; valami különös alakú tárgy; továbbá: az elcsukatástól való félelem; fegyverek, csúcsok, éles szögletek; szoros zugok vagy nyílt térségek; a ruha vagy a test bepiszkítása; a kocsitól, lovaglástól való félelem.

3. *Az élő s különösen a mozgó tárgyaktól való félelem,* milyenek: a nagy szemek, nagy száj, nagy fogak; kutya, macska, kígyó, béka, disznó, patkány, egér, pók, bogár, rák stb.; a vér; a rablók, zsványok, idegenek, nagy társaság; általában a szégyellőség; attól való félelem, hogy kinevetik, beszélnek róla vagy általában nevetségessé válik; másik neműek kerülése; a vivástól való félelem; a gyáváskodás, bizalmatlankodás.

4. *A betegségétől és haláltól való félelem.* Ide tartoznak az ilyenek is: a barátok, az állás, a szerencse, a szépség elvesztésétől való félelem; a szivbajtól, a görcsöktől, a száraz betegségétől, az éhhaláltól, az uralkodó nyavalyától vagy az olyan betegségétől való félelem, a melyről olvasott a gyermek.

5. *A természetfölöttitől való félelem.* Ennek tárgyai lehetnek: szellemek, ördögök, boszorkányok, sárkányok, mesebeli szörnyetegek, kéményseprő, rendőr; álomlátások; a büntetéstől való félelem, a melyre rászol-

¹⁾ Stanley Hall—Stimpfl: Válogatott fejezetek a gyermeklélektanból és nevelés-tanból. Altenburg, 1903. A 255—258. és a 337--442. lapok.

gált; félelem az égből jövő büntetéstől, a lélek vagy a tulvilági boldogság elvesztésétől; vallásos félelem a nemi büntől.

6. Leírandók a *hirtelen változások*, a melyeket az ember vagy maga élt át vagy más gyermekeken tapasztalt; feltüntetendő, hogy az állapot egyszerű meglepetés volt vagy elég erős ahhoz, hogy az ember megijedésnek, megrettenésnek, megdöbbenésnek tartsa; le kell írni okát, hatását és tartamát; különös figyelem fordítandó a veszély és különös ok nélkül fellépő ijedelmekre, a melyek öröklésből, az ijedtségre való hajlandóságból származhatnak.

7. Közölni kell minden esetben az ijedelmek sorrendjét, időtartamát, erősségét; milyen cselekményeket okoztak; jól vagy rosszul hatottak-e a gyermek nevelésére; megzavarták-e az álmot? Milyen szimptomái jelentkeztek az ijedtségnek: megrezdülés, elhalaványodás, izzadás, urinálás, megdermedés; a haj felborzolódása, hátborzongás, hányás, gyengeség, tehetetlen menekülés? Orvosi kezelés, gyógyulás.

Minden kérdőívhez külön utasításokat adnak. A fenti kérdőív utasításai így szólnak: 1. A mikor az adatgyűjtők elolvasták a kérdőívet, rögtön jegyezzék fel, a mi az egyes pontok elolvasása közben gyermekkori emlékeikből eszökbe jut. 2. A *szülők* szintén azonnal írják le, a mi az ő gyermekök életéről a kérdőívben foglaltakra nézve eszökbe jut. Ezentúl pedig vegyék gondosan szemügyre gyermeköket s a megfigyelések lefolyását gondosan írják le. 3. A népiskolák felső osztályainak tanítói írják fel a kérdőív pontjait a táblára és szólítsák fel a gyermekeket (10—15 évesek), hogy készítsenek írásbeli dolgozatokat a régi és mostani ijedelmeikről; a középiskolai tanulóknak (15—18 évesek) saját kezökbe is adhatók az ívek. 4. A tanítóképző-intézetekben a lélektan tanítói a tanítójelölteknek adott kérdőíveket lélektani magyarázatokkal is kísérhetik. 5. Az adatok följegyzésekor a név elhagyandó, de a gyermek kora, neme és nemzeti-sége minden esetben följegyzendő.

Ezen eljárással Stanley Hall 1701 személyről kapott 6456 adatot. Ezeket először is osztályozta, azután az adatokat az egyes csoportokba bevezette, gondosan elhagyva azt, a mi felesleges vagy meg nem bízható volt. Azután táblázatos kimutatásokat készített az adatokról a következő szempontok szerint: a félelem tárgyai; a félelem jelentkezése a nemek szerint; a korok szerint; a nemzetiségek szerint. Az okok felderítése végett a nevezetesebb eseteket külön is közli. Végül igyekszik a megállapított tételeket elméleti alapon is megfejteni.

Az idézett példából megalkotható a statisztikai módszer képe s egyúttal az a vélemény, hogy szakszerű előkészítés és feldolgozás mellett nem kisebb értékű az, mint az anthropologusok, a meteorologusok és

zoologusok adatgyűjtései hasonló kérdőíveken. Mint az életleíró és kísérleti módszer kiegészítése, a gyermeki élet általános vonásainak felkutatásához nélkülözhetetlen. Széleskörű alkalmazása felkölti a gyermektanulmányozás iránti érdeklődést és módot nyújt a szülőknek és tanítóknak, hogy a gyermekek lelkébe mélyebben bele pillantsanak.

3. A kísérleti módszer.

A biografikus leírásokon kívül a gyermektanulmány másik alapvető tudományos módszere a kísérletező módszer.

A gyermektanulmányi szempontból végzett kísérletek fővonása ugyanaz, mint a lélektermészettani és minden egyéb kísérleteknek. A gyermekben *mesterségesen* bizonyos előre meghatározott lelki folyamatot idézünk elő s ennek lefolyását megvizsgáljuk. A kísérletek tudományos értéke szempontjából fontos, hogy azok exakt számokkal kifejezhető viszonyok között folyjanak le, hogy a kapott eredmények, tételek is pontosak, szabatosak s lehetőleg matematikaiak legyenek. Fontos továbbá, hogy a kívánt folyamat lehetőleg tisztán tartassék zavaró mellékfolyamatoktól. A gyermek szempontjából pedig az fontos, hogy a kísérletek ne terheljék, sőt igyekezni kell, hogy kedvvel s örömmel vegyen abban részt. Ez a humanus szempont a gyermektanulmányi kísérletekben sokkal inkább előtérbe nyomul, mint az általános lélektermészettani kísérletekben.

A gyermektanulmányi kísérleteknek két csoportját különböztetjük meg. Az egyik csoportot alkotják azok, a melyeket *műszerrel* végzünk. A gyermektanulmányi kísérletek műszerei ugyanazok, mint az általános lélektermészettaniakéi. A psychophysika műszerei bizonyos korlátok között igen jól használhatók a gyermekek tanulmányozására is. Így használják a *Mosso-féle ergográfot* a gyermek izmai kifáradásának mérésére, e kifáradásnak a lelki fáradsághoz való viszonyának kimutatására. A *Morse-féle készüléket*, a *Römer-féle* hangkulcsot, az *Ahlber készülékét* a *Hipp-féle chronoskopppal* együtt használják a serdültebb gyermekek egyszerű és összetett ingervisszahatásainak, a képzettársítások idejének mérésére. A dr. *Ranschburg-féle* szekrényt pedig egyszerűségénél, könnyű kezelhetőségénél fogva bármely pedagógus használhatja a gyermekek vizsgálására. E célból az egyszerűbb, a könnyebb emlékezeti s apperceptív folyamatokra berendezhető, minél fogva kisebb gyermekek vizsgálására is alkalmas. Tudtommal Ranschburg dr. Budapesten elemi iskolás gyermekeken végzett vele kísérleteket, a melyek azonban a gyermekekre nézve egyáltalán nem voltak terhelők.

A kísérletezés másik nemét jellemzi, hogy *műszerek nélkül* alkalmazták; továbbá, hogy nem egyénenként, hanem egyszerre, a gyermekek kisebb-nagyobb tömegén hajtják végre; ezért nevezhetjük *statisztikai kísérleti módszereknek*. E módszerrel gyorsabban lehet ugyan eredményeket elérni, mint a műszerekkel; de a folyamatok szabatoságában és zavartalan tisztaságában mögötte állanak az egyéni vizsgálatoknak. Az iskolákban a gyermekek tömeges együttléte kedvező feltétele ezen módszer alkalmazásának; azért általában mindenfelé, a hol gyermekek tanulmányozásával foglalkoznak, igen el van terjedve, de különösen a németek művelik. Messze vezetne a statisztikai kísérletező módszernek kisebb-nagyobb körben elterjedt és elfogadott sokféle neveit is nertetnem; azért csak néhány példa felsorolására szorítkozom.

A gyermekek *munkabírásának* kikutatására *Ebbinghaus* Hermann Boroszlóban az iskolás gyermekeknek prózai szöveget diktált, a melyből hol itt, hol ott egyes szavak, szótagok, betűcsoportok ki vannak hagyva. A tanulóknak a szöveg hézagait a meglevő betűk s az előírt szótagszámok szerint ki kell tölteniök. E munka tartama 5 perc. A kiegészített szótagok száma, a csinált hibák s az esetleg átugrott nehézségek azután az ő végrehajtó szellemi képességek mértékei. A különböző osztályokban, természetesen, a tanulók fejlettsége szerint különböző szöveget diktálnak.¹⁾

A *szóemlékezet* vizsgálására *Netschajeff* szentpétervári tanár a következő módszert alkalmazta a 10 – 18 éves korban levő tanulókon. A kísérlet célja volt kikutatni, hogy a különböző értelmű szavakat miként tartják meg a gyermekek emlékezetökben. E célból a tanulóknak földiktáltak 12 szót a tapintás- és a hőérzetek köréből (hideg, sima, rugalmas, szögletes, hűvös, nehéz, érdes, szúrós, forró stb.). Minden szó kimondása között 5 másodperc szünetet tartottak. A előmondás befejezése után a tanulók tetszés szerinti sorrendben leírták a szavakat, a melyek eszökbe jutottak. Hasonló módon diktáltak és írtak számokat (80, 35, 108, 18 stb.); érzelmeket kifejező szavakat (gond, kedv, remény, fájdalom, törekvés, ijedtség stb.); tárgyak neveit (kocsi, gomb, kápolna, függöny stb.); a hangok világába tartozó szavakat (zene, bőgés, csörgés, ének, csoszogás, tapsolás, dörögés, fütty stb.); és elvont értelmű szavakat (hatás, létel, következmény, lényeg, valóság, tér, eszköz, ok stb.). Mindenik csoporttal egyformán hajtották végre a kísérletet. A kísérletek eredményét számokba foglalták s táblázatosan tüntették fel. A különböző csoportok közül a legkedvezőbb eredményt mutatták a tárgyat jelentő nevek s a legkedvezőtlenebbet az

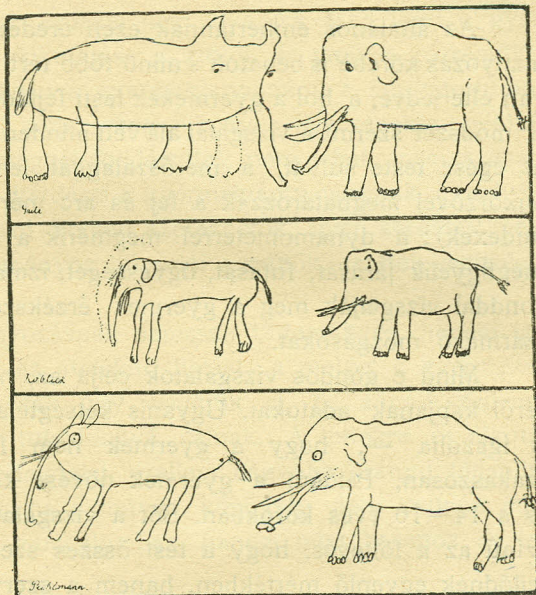
¹⁾ *Budinszky Károly*: A harmadik nemzetközi lélektani kongresszus Münchenben. Ebbinghaus előadása. Magyar Tanítóképző. 1897. év. 335. l.

elvont főnevek. Tehát a legjobban megmaradó képzetek azok, a melyeket a látás útján szereztek, a legkevésbé megmaradók az eszmei tartalmú képzetek. Kimutatják továbbá az adatok, hogy bizonyos csoportok emlékezete a kor szerint erősödik, másoké gyöngül.¹⁾

A *szellemi kifáradás* megvizsgálására számos kísérleti módszer van forgalomban. Egyike a legegyszerűbbeknek az, a melyet *Monroe* Vilmos alkalmaz a westfieldi tanítóképző-intézetben (Észak-Amerika). A gyermekekkel az iskolai oktatás megkezdése előtt, majd egy órai munka után s a tanítás befejezte után 5—5 percig szöveget iratnak le a tankönyvből s egybevetik a leírt szavak számát a különböző időkben elkövetett írás-

hibákkal. Ugyanezt kísérlik meg a leckék kikérdezése s a különböző tantárgyak, például a számtani, földrajzi, történelmi, rajzi, énekórák után. Máskor a leírt helyett összeadási és szorzási műveleteket végeztenek a gyermekekkel 5—5 percig s a megoldott példák számát egybevetik a különböző időkben elkövetett hibákkal. Az okok kiderítése végett tudakozódnak a gyermekeknek az iskolán kívüli életéről, az olvasás tartamáról és módjáról, táplálkozásukról, testüknek gyakorlásáról, mellékfoglalkozásaikról, fejfájásukról, érzéki hibáikról s más testi gyengeségeikről.²⁾

Hogy a kísérletezés néha mily egyszerű, de nem hatástalan eszközökkel dolgozik, ennek illusztrálására álljon itt a következő példa. Berlin egyik reálgimnáziumának első osztályában, célul tűzték ki annak megvizsgálását, hogy *mily hatása van a gyermek képzeletének kialakulására a szemléletnek*. E feladatot a rajz segítségével oldották meg. A leckeóra előtt a tanító a gyermekek között papírszeleteket osztott ki s meghagyta,

1) *Netschajeff A.*: Über Memorieren. Berlin. 1902. Reuther und Reichard.

2) *Nagy László*: A gyermektanulmányozás az amerikai képzőintézetekben. Magyar Tanítóképző. 1903. III. füzet.

hogy annak egyik felére rajzolják fel az elefántot emlékezetből. A rajzolásra 3 percnyi időt engedtek. Ezután elővette a tanító az elefánt szemléltető képét s azon megtanította az elefánt részeit, tagjainak használatát. Fel is rajzolta az elefántot a táblára. A tanítás után letörölte a táblarajzot, félretette a szemléltető képet s újra lerajzoltatta 3 perc alatt a gyermekekkel az elefántot emlékezetből a papírszeletre az első rajz mellé. A két rajz különbsége (l. az ábrát) mutatja azon átalakulást, a melyen a gyermekek képzelete a szemlélet közben keresztülment.¹⁾

4. *A gyermekmérő (anthropometrikai) módszer.*

Az általános embertannak ezen eredeti módszere a gyermektanulmányozás körébe is behatolt s mind több tért hódít. Különösen Amerikában van elterjedve, a hol a gyermekek testi fejlődésére nagy gondot fordítanak. E módszer szerint a vizsgálat alá vett minden egyes gyermeknek megméri az egész teste súlyát, a mérőszalaggal lemérik a test hosszúságát; a fejkörzővel meghatározzák a fej és arc méreteit s a méretek viszonyát (indexek); a dynamometerrel megméri a gyermek izomerejét; azután megfigyelik járását, futását, ügyességét, izmai rugékonyságát; de különös gonddal vizsgálják meg a gyermek érzékszerveit s az ideggyengeségből származó mozgásokat.

Mind e gondos vizsgálatok célja az, hogy a gyermek testi fejlődéséről kapjanak adatokat. Ugyanis kétségtelen — s ezt a köztapasztalat is igazolja —, hogy a gyermek nem fejlődik egyenletesen, hanem szakaszosan. Például a gyermek növése különösen gyors a 6—7 éves és a 14—16 éves korokban. Sőt a vizsgálatok eredményei szerint valószínű az a föltevés, hogy a test összes szervei ugyanazon időben nem fejlődnek egyenlő mértékben, hanem a szervcsoportok fejlődése egymást követő periodusokat mutat. Majd a csontváz, majd az izmok, majd ismét a belső szervek pl. a szív, majd az agy fejlődése rohamos. Így találtak az érzékszervek, pl. a szem és a fül fejlődésében egymást váltogató szakaszokat. A természet majd egy majd más irányban pontosítja erejét. Tapasztalták, hogy a testi fejlődés ezen szakaszainak a lelki tevékenységre élénk hatása van, a mint hogy nem is lehet másként.

A gyermekméréseknek a célja tehát, hogy a testi fejlődés ezen periodusait s a szakaszoknak a lelki élethez való viszonyát kikutassák. Ez pedagógiai szempontból igen fontos, mert azt találták, hogy a szervek megerősítése az érettség előtti és az érés alatt sokkal kártékonyabb,

¹⁾ *Pappenheim Károly*: Bemerkungen über die Kinderzeichnungen. Zeitschrift für Pädagogische Psychologie. 1899. év. 71. 1.

mint az érettség után. A természetszerű gyors fejlődés megakadása vagy betegségnek vagy megerőltetésnek vagy egyéb káros hatásnak a következménye. Mindezekből kiviláglik e módszer rendkívüli fontossága s ezért ajánljuk iskolaorvosaink figyelmébe.¹⁾

Végszó.

Végezetül: minden nemzet psychologusai, különösen a németek, sokat foglalkoznak azzal a kérdéssel: kik végezzék a gyermekek tanulmányozását? Egyesek a tudomány szempontjából azt vitatják, hogy a gyermekek tanulmányozásával csak lélekbuvárok és orvosok foglalkozzanak. Azonban a tudomány érdekei nem kívánják ezt; mert a gyermekek egyéniségének alapos kikutatása a szülők és tanítók közreműködése nélkül lehetetlen. Továbbá: a gyermektanulmány a laboratóriumok kizárólagos tárgya nem lehet soha; mert bizonyos jelenségeket, például hevesebb érzelmeket mesterséggel földidézni nem lehet, nem szabad. Mindig lesznek olyan fontos kérdései a gyermektanulmánynak, a melyekhez az adatok a külső, szabad életben szerezhetők. Ilyen kérdések megoldásában a gyermekek tudományos búvárlói a szülők, tanítók segítségét nem nélkülözhetik.

De a gyermektanulmányozásnak nemcsak tudományos, hanem társadalmi hivatása is van. Azt az átalakító hatást, a melyet a gyermekek tanulmányozásától várunk, csak úgy érhetjük el, ha annak szelleme, törekvései a társadalom élő tulajdonává válnak. A tettekre és alkotásokra kész érdeklődést, a pedagógiai szellem nagyobb arányú föllendülését csak akkor várhatjuk, ha a művelt közönség nem csupán mint jóakarátú néző vesz részt a mozgalomban, hanem mint hasznos és lelkes közreműködő.

Tisztelt értekezlet! Ezzel a mai gyülekezésünkkel elértünk a mi diplomunknak, a gyermeki léleknek kapujáig. Leoldván saruinkat, ím, lépjük át a küszöböt, fogjunk az Istenhez vezérlő munkánkhoz, mondván Krisztussal:

„Bocsássátok hozzám a kisdedeket!”

Javaslatok.

Mélyen tisztelt értekezlet! Bátorkodom a következő javaslatokat elfogadás végett előterjeszteni:

1. Az értekezlet a gyermektanulmánynak mint tudománynak műve-

¹⁾ Hall—Stimpfl: Ausgewählte Beiträge zur Kinderpsychologie und Pädagogik. 1902, 153—161. lapok.

lése, a nevelésügynek nemzeti alapon való építése s a nevelés és oktatás természetes rendszerének fejlesztése végett szükségesnek tartja a gyermekek rendszeres tanulmányozásának széleskörű fölkarolását.

2. A gyermektanulmány művelésében irányadók mind az elméleti: tudományos, mind a gyakorlati: pedagógiai szempontok s a gyermektanulmányozás különböző módszerei a kijelölt tárgy természete szerint alkalmazandók.

3. A gyermektanulmányozás munkájába bevonandók a psychologusok, orvosok, a bármily jellegű, fokú és célú tanintézetekben működő tanítók, tanárok, kiseddóvók, a szülők, általában a művelt, magyar társadalom.

4. A gyermektanulmányozás állandó intézése végett a jelen értekezlet bizottságot küld ki. E bizottság feladata:

a) a gyermektanulmányi értekezleteket állandósítani; ez értekezleteken az érdeklődő közönséget a gyermektanulmány egyes gyakorlati és tudományos tételeiről tájékoztatni; a hazánkban végzett vizsgálódások eredményét bemutatni, a külföldi gyermektanulmányi mozgalmakat megismertetni s a gyermektanulmányozások pedagógiai vonatkozásait megvitatni.

b) E bizottság feladata továbbá, hogy a gyermektanulmány gyakorlását az arra hivatott körökben elterjessze. E végből tételeket tűz ki tanulmányozás végett s a tanulmányozókat munkájokban támogatja; ha szükségét látja, egyes tételekre nézve adatgyűjtést indít, a begyűlt adatanyag tudományos és pedagógiai feldolgozásáról gondoskodik.

5. A bizottság magát a szükség szerint kiegészíti.

Budapest, 1903. március 31.

Nagy László.

A magyar nyelvi oktatás az új tantervben.

Tanítóképzőink történelmi fejlődéséből levonható tanulságokon alapul a tanügyi kormányunk által kibocsátott új tanterv, a melynek figyelmes és világos útmutatásával a tanítóképzői oktatás helyes irányát hihetőleg megtalálhatja. Az 1881/82. évi tanterv hiányait a tanítóképzők tagadhatatlanul évről-évre jobban érezték. „Azon követelményeket tekintve, a melyeket nemzetiségünk műveltségi és politikai szempontokból a képzőkkel szemben támasztott, az érvényben levő tanterv keretei miatt, oktatásunk a tanár és tanítvány legodaadóbb munkája mellett is hiányos vala. Képzőink még a jelleget tekintve is bizonytalanságban úsztak, örökös tárgyúl szolgálva a tanügy munkásainak, vajjon szakiskolát lássanak-e benne, avagy középiskolát. Az érvek küzdelméből, segítve a képzők történelmi tanulságaitól, a rég hangoztatott óhaj jutott diadalra a jelenlegi

tanterv intézkedésével: legyen a tanítóképzés *szakszerű*.“ Alapgondolata és legfőbb törekvése a szakszerűség jellegének határozott kidomborítása. „A tanítóképző nem lehet más, mint szakiskola, a mely kizárólag és teljesen a népiskolai tanítói hivatásra készíti elő tanítványait s mint ilyen a népiskolának áll szolgálatában.“

Szép és nagy tehát a feladat, melynek becsületes elvégzésére képzőnk hivatva van. Nem akarok kishitűnek látszani akkor, midőn a nehézségek jutnak eszembe, melyek a tanítóképzők jelenlegi *szervezetéből* kifolyólag, a pedagógiai és általános műveltségnek összeegyeztetéséből származnak. Mert nem szabad felednünk, ha szakiskola is a tanítóképző — s rámutat a különlegességére a tanterv is, udva a nehéz és nagy feladatot, melyet a képzők elé állított, — nem kisebb fontosságú, mint általános műveltséget nyújtó intézet. S nem mondunk nagyot, ha első sorban a művelt embert keressük a tanítóban, mint a tanítás mesteremberét. Vegyük a kettős célhoz, a melynek sikeres összeegyeztetése a tanártól és tanítványtól egyaránt ernyedetlen munkásságot s hivatásuk nagyszerűségének tiszta tudatát föltételezi, a tanítóképzők *mellékeljait*, a minek megköthő szerepéről az enyémnél hivatottabb tollak szóltak.

Ámde nem céлом nemzeti emelkedésünk ez új fegyverét boncolás alá venni. Nemcsak azért, mert a munka előtt a nehézségek untalan méregetése, fürkésző szemmel csak a hiányok keresgélése a gyengék sajátsága; de azért is, mert merészség volna tőlem saját tapasztalatkörm iránymutatásával boncolni azt a munkát, melyet tapasztalatban gazdag fők hoztak létre s melynek sok területe előttem csak felszínesen ismert. Csakis a tanterv magyar nyelvi és irodalmi oktatására vonatkozó néhány gondolatomat akarom papirosra vetni, mint azon vizsgálgatásaim eredményét, hogy a nemzeti fontosságú anyanyelvi oktatás a kijelölt úton és módon nyújt-e annyit a leendő tanítóknak, a mely eredmény arányban áll e hármas követelménnyel: 1) a tárgy a népiskolának is legfontosabb tárgya s így ott tanítaniok kell;

2. mert a nemzet szellemi életének és nyilvánulási eszközén-k ismerete által erősített magyar szellemre vezető pályájukon különösen szükségük van;

3. mert a tudományok közül is épen a nyelvtudomány az, a mely a tanítók segítésére és támogatására leginkább rászorúl.

Fontosságát, vezető szerepét még a pedagógia mellett is kifejezésre juttatja a tanterv: a heti órák számának emelésével s főként a magasabb cél kitűzésével.

Korunk a nemzetiségi törekvések korszaka. A faj- és nyelvközöségnek érzete napról-napra erősebb lesz. Trónusokról és a népgyűlések szószékeiről egyaránt a faji tömörülés szózatait halljuk. Apáink szabadelvűsége hatalmas küzdelem vivását hagyta örökségül. Testvértelen fajunk úgyszólván hatalmi támogatás nélkül áll a megvadult pánszláv és oláh törekvésekkel szemben; politikai helyzetünk miatt a nemzeti állam legpregnansabb kifejezőjét idegen szellem vezeti és lengi át. Izésünk, erkölcsünk, felfogásunk, nyelvünk nap-nap után rúdul a hajlékonyságért, a mely miatt nemzeti vonásaiból kivetkőzve idegennel szaturálttá válik. Míg Turócbán és Brassóban a magyar szót kiejteni vétek, Pest utcáin

divatból mellőzik s nem lehet igazi úri hölgy, ki a váci utcai séta alatt magyarul szól. De hát oda jutottunk, hogy a szegedi sétaterén is a búcsuzó asszonyok: *grusszoltatják* egymás urát. Jelenünk és jövőnk ezekkel szemben támaszt és fegyvert csak a legerősebb sovinizmusban kereshet, a mely népünkben még nincs, tehát nevelni kell rá. S nem az elérhetetlen ideákat aposztrofálok, ha a hitet merem nyilatkoztatni, hogy magyar népünk nemzeti jellegének ily egészséges és megkívánt kidomborítása első sorban tanítóóságunk kezében van. Mindent lebíró fajszeretettől hevített tanító nemzedék nevelése a tanítóképzők jövő munkája. Ezért legyen első és alapos a magyar nemzeti szellem, a magyar történet és magyar földünk megismerése képzőinkben. A nagyjában ismert lehet fel-felcsapó érdeklődésünk tárgya, de állandó ragaszkodásé korántsem. Az az út, a mely az első megismerésére vezet, szerencsésen van eltalálva az új tantervben. A nemzet szelleme irodalmában nyilatkozik legerősebben. Leghatalmasabb képviselői kiváló költőink, íróink, szónokaink. Alkotásaik a vércseppek, az izomrostok, az agysejtek, a melyekből a nemzeti szellem teste a maga egészében megalkotható. Ezért alapuljon a magyar nyelvi oktatás az irodalom *megismeretésén, magyarázatán, fejtegetésén*. Ezért álljon szolgálatában a nyelvtan, irodalomtörténet, stilisztika, poetika, retorika és esztetika. Ezért vált szükségessé az olvasatni köteles olvasmányok megjelölése. Ebből kifolyólag vizsgálódásom is az olvasmányokat veszi alapúl, nézve, nem hiányos-e az adott kánon abból a szempontból, a melyet az új tanterv a magyar nyelvi oktatásnak célul tűz ki: „a magyar nyelv öntudatos ismerete; előadásbeli ügyesség szerzése és az irodalmi műveltség alapján a növendék bevezetése a magyar lelki világba, hogy így a nemzeti ideális célok buzgó munkásává lehessen.“

I-ső osztály: Rendszeres magyar nyelvtan és stilisztika.

Arról, hogy nem lett-e volna célszerűbb a nyelvtant a IV. osztály számára fentartani, érdemlegesen és meggyőzően szóló ép Közlönyünk lapjain a választmány megbízott előadója Veszely Ödön. Az általa felhozott érvekhez csak azt bátorkodom sorolni, hogy a IV. osztálybeli nyelvtani oktatástól inkább elvárhattuk volna azon követelmény teljesítését, a melyet a nyelvtudomány a tanítóssággal szemben támaszt. Nyelvünk történelmének kiépítése, hangtanunk és mondattanunk tisztázása, népköltési kincseink gyűjtése s a magyar folklorisztika felvirágzása azon az alapon, a melyet az új tanterv a nyelvtani oktatásnak vet, nehezen megyen. De a nyelvtan fontosságát még jobban félreismertnek láttatja, hogy a stilisztikával egy évfolyam anyagául rendeli. Ezt a kapcsolatot megérteni nehéz, helyeselni nem lehet. Az egyiknek az idő korlátai miatt áldozatul kell esni, ha a tanítóképzői színvonalat az oktatás elérni akarja.

A nyelvtani anyag gerincének összeállításánál csak annyit említek meg, hogy a helyesírás szabályainak tanítása a szótant meg nem előzheti, annál kevésbé, mert helyesírásunkban az etymológiának fontos szerepe van s itt szótan nélkül boldogúlni nagyon bajos.

A párosítás eredménye erősebben meglátszik a stilisztikai anyag tételezésén. Elmaradt: az írásmű és fajtái, el a szerkezet, a mire annál inkább szüksége van a tanulónak, mert a tanterv szerint az írásbelieknel

megköveteljük. Nem kapott helyet Sándor Domokos alapos óhaja sem, hogy tárgyalassanak különösen a tanítóságot érdeklő ügyiratok.

A köteles olvasmányok jegyzékét a tanterv nyújtja először. Az újítás fontossága annyira szembeszökő, hogy jogosultságára vonatkozólag minden szó fölösleges. Ámde ép ezen fontossága miatt körültekintő munkát kíván az egybeállítás, hogy míg egyrésztől ne vessék föl az alkalmazkodni kötelesek a *korlátosság* vádját, másrésztől minden ízében a szerint alkottassék: „hogy a magyar nemzeti műveltség anyagából vett-e?” A tanítóképző szakjellege köti kissé a kezünket, hogy tekintettel legyünk a népiskolai oktatásra, a pedagógiai jellegű olvasmányokra, de a fenti elvtől mindez el nem téríthet bennünket. Ezt véve irányadóul, nem hosszas vizsgálódásnak eredménye, ha rámutathatok e jegyzék hiányaira, azzal az óhajjal, hogy az új tantervben nyert fegyverünket a küzdelemre alkalmasabbá tehessem.

Abból a fontosságból, a mit én a nyelvjárások, a népnyelve megismerésének tulajdonítok, következik, hogy a hiány konstataását első sorban is itt kezdem. A mit a kánon megállapít, nagyon is kevés ahhoz, hogy a jövő népiskolájában ne legyen olyan tanító, ki nyelvtanító munkájában legfőbbnek tartja az örökös tallózást; hogy a világért se mondja a gyermek „látja” helyett „látva”, „adjon” helyett „aggyon”-t stb. vagy egy tájszó miatt kezeit összecsapva tanítsa az irodalmi nyelvet. Mondom, nagyon is hiányos e jegyzék, hogy növendékeink a népnyelvét kellőképen megbecsülni tanulják. Weszely jegyzéke úgy itt, mint sok másban körülményesebb. Miért ne használnók fel az oktató célra készült nyelvjárások olvasókönyvét, legalább a főbb nyelvjárások egy egy olvasmányban való bemutatására. Simonyi Zsigmond ez évi kiadványát tanítóképzői oktatásunk nem nélkülözheti.

A stilisztikai oktatás sikerét biztosító olvasmányok közé, Jókai, Baksay és Mikszáth mellé okvetetlenül felveendőnek tartom Aranyt, ki a prózában is mester s prózai stílusának megismerésére itt nyílik legkedvezőbb alkalom és Gyulai Pált, a választékos stílus jelenleg legnagyobb élő művészt.

II. és III. osztály. A poétika és a retorika elemei.

Tantervünk azon rendelkezése, hogy a poétika és a retorika a II. és III. osztály tárgya heti 4, illetőleg 3 órában, alapos reményt ad arra, hogy a tanítványok a poétika és a retorika elemeivel együtt a magyar költői és prózai stílus fejlődését és jelenét s a műfajok szerint nagy vonásaiban magát a magyar irodalmat is meg fogják ismerni. Azt hisszük, a helyes utat találjuk el akkor, ha a tulajdonképeni poetikai és retorikai ismeretek átadása másodrendű fontosságúvá süllyed a magyar szellem leghatalmasabb kifejezője, a nyelvnek műalkotásokban való történelmi jellegű megismerése mellett. Épen ezért, a magyar szellemnek a költészetén kívül a művészetekben való nyilatkozásait is megismerni fontosnak tartom, annál is inkább, mert ezzel hatalmas kapcsolatot nyerünk a történelemmel, másrésztől pedig nagy lépést teszünk a *művelt ember* eszménye felé.

Az olvasmányokon alapulván itt is az oktatás, sőt még inkább mint bármelyik osztályban, az olvasmányok kánonának összeállítása kell, hogy

a legnagyobb körültekintéssel történjék. S ha nem is vitathatjuk el az összeállításban mutatkozó gondosságot, csak a feladat nehézségét mutatja, hogy még az ily becsületes munka mellett is lépten-nyomon ott leskelődik a hiány, melynek betöltése a nagy cél elérésével összefügg. A jobban meghatározott tér itt különösen nem ártott volna. Minthogy a költői és a prózai műfajok megismerése, a költői és a prózai nyelv történelmi fejlődésének, valamint a magyar szellemnek nyelvbeli remekeiben való nyilvánulásának megismerése a cél, legrégibb irodalmi állapotaink mellőzése semmiképen sem engedhető meg, nem, mert hiszen a költői műfajok csirái, a líráé, epikáé és drámáé egyaránt ott vannak középkori irodalmunkbar. S ez irodalmat a jegyzékben csak Balassa képviseli. Ha másért nem, legalább a rövidre fogott tulajdonképeni irodalomtörténeti oktatás miatt is szükségesnek tartom a régibb irodalmunknak költői és prózai olvasmányokban való megismertetését. Régi vallásos költészetünk, a 16. század mély hazaszeretettől és istenfélelemtől áthatott emlékei sokszor hamisítatlanabb tükrei a magyar szellemnek, mint az újkor sok, idegen hatástól átívódott, de megismerni rendelt terméke.

Balassa lelke a magyar nemzeti jellegből sokkal többet egyesít, mint a mennyit elegikus költeményei mutatnak. Másrészről költői tehetsége, eredetisége legerősebben virágénekeiben nyilatkozván, ebből a szempontból, de meg poetikai és verstani okokból is, ezen költeményei közül köteles olvasmányt szükségesnek vélek.

Balassától Csokonaiig nagyollom a lépést. Még inkább akkor, ha a kurucköltészet örökszép remekeivel a poetikai tanulmányok szempontjából is szükséges megismerkedni a tanulónak. Nem látom okoltnak apáink „mézajkú“ költőjének, Gyöngyösy Istvánnak kihagyását sem. Igaz, hogy az újabb irodalom közelebb áll lelkünkhöz s ennek megismerése fontosabb is; ámde azért a régít teljesen feláldozni nem szabad. Csokonaitól fel kellett volna venni a Csikóbőrös kulacshoz, vagy a Kazinczytól „isteninek“ nevezett Parasztdalt. Ez utóbbit azért is, mert a műköltészetben első hatalmas jele a Petőfiben diadalmaskodó népies nemzeti iránynak. Talán helyet lehetett volna szorítani bölcselkedő költészetünk gyöngyének: a lélek halhatatlanságának! Tompa mélységes költészete egyik-másik műfajban meg nem haladhatót alkotott. *Utolsó versei, allegoriái* mikép maradhattak ki? Egy nemzedék imádságai voltak ezek; egy sokat szenvedett, de sokat elbíró nemzedék szíve szól belőlük. Arany költeményei közé Széchenyi emlékezetét felvettem volna; az Első lopás és Szt.-László helyett pedig Jóka ördögét és Katalint, mint a legjobb vig és komoly kisebb költői elbeszéléseit helyeztem volna.

A prózai olvasmányok kijelölésében még kevésbé érvényesül az a szempont, a mely szerint való haladással a magyar prózai nyelv fejlődése, s ez által jelen állapotának alaposabb ismerete biztosítva lenne. A régi prózát Bethlen, Apor és Mikes képviseli. Mindszenti Gábor nemes történeti stílja, Pázmány gyökeres nyelve, Zrinyi fordulatos és erőteljes prózája, Faludi Ferenc művészi tolla, Kármán lehellet finomságú művésze miért nem kaptak helyet? Kisfaludy Károly maig jeles vig elbeszéléseivel, Vajda, Kúthy nem mellőzhető. Annál kevésbé, mert a műfajok elméletét az olvasmányokból levontan kell tanítani. Ha már az

olvasmányok jegyzékének szükségességét és jogosságát elismertük, jobban meghatározott térre van szükségünk, nehogy teljességben az *egyéni izlés* vezessen bennünket.

Még csak egy észrevételem volna Vörösmarty epikai alkotása i között kétségen kívül a Két szomszédvár a legkiválóbb. Az epikai szerkesztés kerekése, az elbeszélés fenséges nyugalma, a nyelv hatalmas ereje a legkitünőbb epikai alkotássá teszik a kis eposzt. Mindezt tanítványaink hallani fogják irodalomtörténeti tanulmányaik folyamán. Miért nem lehetett volna tehát Cserhalom helyett ezt köteles olvasmánynyá tenni, mikor a Cserhalom különben is egyik leggyengébb eposza Vörösmartynak.

Ha becsületes munkával raktuk le a három éven át olvasmányainkban az alapot, akkor a IV. osztály anyaga tetemesen könnyítve és biztosítva van. Az irodalomtörténeti oktatás természetesen itt is csak a költői művek alapján történhetik. Nem életrajzok tömege lebeg szemem előtt, hanem azon szellem föltámasztása, melyet nagyjaink *munkáikban* ránk hagytak. Ezt tartva szem előtt a költő fejlődését, kora hatását, azon világot, melyből alkotott, a művek megismertetésével mutassuk be és magyarázzuk. Csak így lehet elhelyezni működése és helye szerint a nemzeti szellem történelmének hatalmas területén. S míg egyrésről csudálkozással próbálom magyarázni a magyar ősi jelleg utolsó fellebbanása legszebb emlékeinek, a kuruc költészetnek a tantervből való kihagyását, dicsérettel említem meg az újítást, a melylyel az ifjusági irodalom bevétetett a védő sáncok mögé. Nem lehet céloom az ifjusági iratok fontosságát hangoztatni. Csak annyit jegyezok meg, hogy az ezek értékét igazán méltányolni tudó tanár képzői növendékét úgy megismertetheti ez irodalmi termékekkel, hogy ez a gyermeki kor nemes nevelésére semmi más támogatás által alig leend képesebbé.

Hogy pedig minél tisztábban láthassa azt a hatást, a melylyel az ifjukori olvasmányok a lélek fejlődésere vannak, irodalomtörténeti oktatásunkban a költők gyermekkori kedvelt olvasmányaiknak lelkükre való hatását vizsgáljuk, magyarázzuk.

Ezek azon főbb vonások, melyek megrajzolására a tanterv elolvasásakor, mérlegeléskor észlelt hiányok sarkaltak. A felsorolásra nem a gáncoskodás szelleme vezetett. Nem is annak kimutatása, hogy tökéle-test alkotni képtelenség. De az új tantervben nemzetünk szellemi megújhodásának egy fontos eszközét tudva, növelni akartam a bizalmat iránta, s szilárdítani a reményt, a melyet közel jövőben leendő alkalmazása már eleve keltett bennük. A fény az árnyék mellett erősebb. Azon hiányok, miket felemlíték, pótolhatók. A fegyver csorbáit a képzői tanárság buzgalma kiköszörülheti, s így annál alkalmasabb lesz a jövő küzdelmére. Nagy értéke a magasabb cél, a mit a képzői oktatás elé tűzött, a szak és általános műveltség egyeztetésére mutatott út s a nemzeti fontosságú tárgyak első helyre helyezése. A megvalósítás nehéz, de sokatérő; a mutatott utakon járni bajos, de sikert biztosító. A megvalósításhoz állásunkból és magyar lelkünkben merítsünk erőt. A mi magyar lelkünk támadjon fel tanításunk révén növendéinkben s ez a magyar lélek kalauzolja azon a csudás téren, a hol a magyar szellem ereje és

gazdagsága nyilatkozik s a honnan rajongó kegyeletet nyer a multak iránt, lelkesedést és elszánt akaratot a jelen és jövő nemzetszentartó munkásságában való résztvevésre. Igaz, hogy a jövő Isten kezében van. De a mindenható kéz úgy váltja a jövő titkait jelenre, ahogy megérdemeljük.

Gerencsér István.

Az osztályvizsgálatokról.

I.

A tanítóképesítő vizsgálatok reformja a tanítóképző intézeti tanárok országos egyesületének Budapesten tartott mult évi gyűlésén nagy vitára adott okot, a mely vita azonban határozott megállapodásra nem vezetett, ha csak azt nem vesszük megállapodásnak, hogy a mai vizsgálati rendszer tarthatatlanságát egyértelműleg kimondották. Én a jelen iskolai évi osztályvizsgálatok küszöbén és alkalmából nem ehhez a már sok oldalról megvilágított tételhez kívánok szólni, hanem a *képesítő vizsgálat reformjával egyidejűleg megoldandó osztályvizsgálatokhoz*, annival inkább, mert a képesítő vizsgálatok színvonalának és sikerének emeléséhez nagy mértékben hozzájárulhatunk úgy, hogy ha az osztályvizsgálatok helyes szervezetét is felhasználjuk a képesítő vizsga eredményének a biztosítására.

Az új rendtartás 49. §-a szerint a növendékek előmenetelükről év-harmadonként értesítőt kapnak, tehát az egész évi tananyag egy huzamban végzendő el, mert vizsgálat csak az év végén van. Az 52. §. értelmében az iskolai év végén június hó második felében osztályonként nyilvános vizsgálatok tartatnak az igazgató-tanács és a tanári testület tagjainak jelenlétében az igazgató elnöksége alatt. Az 53. §. szerint pedig a vizsgálatoknak kettős céljuk van: az osztály évi munkásságának bemutatása és a kétes előmenetelű tanulókra nézve az évi érdemjegy végleges megállapítása. Az osztályvizsgálaton mindegyik tanulónak módot kell nyújtani a felelésre, de nem mindegyik tantárgyból, a kétes vagy elégtelen előmenetelű tanulók az illető tantárgyból mindenesetre felhivandók feleletre. Az 54. §. szerint épen ezért az érdemjegyek előzetesen megállapítatnak, de le nem záratnak.

E lap 1902. évi április számában Simkó Endrének egy indítványa az osztályvizsgálat eltörlését javasolja s azt mondja, hogy „tartsanak helyette hosszabb ideig tartó alapos ismétlést, ez legyen az osztályvizsgálat, ez alatt feleltessük gyakran növendékeinket, így állapítsuk meg az osztályzatot. Ez által a növendéknek egész éven át való tanulását is intenzívebbé tesszük. Az ismétlések tartama alatt a censorokat helyettesítendő, az igazgató s a felettes hatóság látogassa szorgalmasan az egyes órákat. Mint eddig, ezentúl is az egyes osztályok miként elvégzéséről rendes osztály-bizonyítványok állítandók ki. A huzamosabb ismétlésből álló osztályvizsgálat könnyítés a tanulókra, mert a megszokott ismétlést, mely nem jár izgalommal, természetesnek találja, másrészt a

pár hétig tartó ismétlés alatt a tanár maga is alaposabban veheti fel tárgyát, alaposabban győződhetik meg növendékei készülségéről". (Magyar Tanítóképző 1902. évf. 196. 1.).

Mivel a felhozott okoknál fogva emez elvvel nagyjában én is egyetértek, legyen szabad erről nézetemet nekem is előadnom. Hogy az osztályvizsgáknak ajánlandó rendszerét megérthessük, lássuk röviden, hogy miféle hibái vannak a mai vizsgálati rendszernek.

Az ajánlandó osztályvizsgálati rendszer megalkotásakor különösen az a cél lebeg előttem, hogy megállapítsam, hogy először is szükségesekek-e a vizsgák, másodsor pedig, hogy ha szükségesekek, azokból az új rendszerből mindazok a ferdeségek, melyek a mostani vizsgálati rendszert nepszerűtlenné tették és a melyek éppen ezért súlyos kifogásoknak a forrásáivá lettek, a lehetőség kiküszöböltessenek.

Hogy a vizsgálatok formáját helyesen megállapíthassuk, először is helyes kiindulópontot kell keresnünk. Ilyen kiindulópont pedig csak egy lehetséges. A vizsgálatoknak a módja ugyanis a szerint változik, a mint egy vagy más célt tűzünk ki elübök. Ha világosan fog állani előttünk, hogy egyes adott esetekben mi a cél, akkor helyesen állapíthatjuk meg a cél elérésére legalkalmasabb módot is.

Nem keresve azt, hogy a *jelenlegi* osztályvizsgákkal miféle célt akarunk elérni, én a következő kisebb csoportokba foglalható feladatokat tudom elképzelni:

1. A tanár időhöz nem kötötten, az iskolai év bármely időpontjában is tarthat vizsgát, abból a célból, hogy kipuhatolja, hogy bizonyos ismeretkörből milyen foku készülséggel bírnak növendékei.

2. Nemcsak a tanár, hanem magasabb tanügyi hatóságok is tarthatnak bármikor vizsgát, abból a célból, hogy az iskolában nyújtott ismeretek színvonalát megbírálják és az iskola belső életét ellenőrizzék.

3. Az iskola azonban a maga munkásságáról nemcsak szakembereknek, hanem a nagyközönségnek is számot adhat és ezzel mintegy a nyilvánosság kritikájának és ellenőrzésének önként alávetheti magát.

4. A vizsgálatok célja az is lehet, hogy a tanár az ismereteknek kisebb vagy nagyobb körét számon kérje a növendékektől és pedig egy, a növendékeknek speciális érdekeit szolgáló célból. Számon lehet kérni egy kisebb ismeretkört azon célból, hogy megállapítható legyen, hogy valamely növendék bir-e annyi ismerettel, hogy annak alapján a közvetlen utána következő, de már szélesebb látókört megkövetelő ismereteket is képes lesz-e elsajátítani, vagy köznyelven szólva: egyik osztályból a másikba felléphet-e?

Az első pont alatt elmondott eljárás tulajdonképen a szaktanár speciális módszerének alkatrésze, tehát az év végi vizsgálatok megállapításakor figyelmen kívül hagyhatjuk. A második pont alatt felsorolt feladatok, a harmadik és negyedik pont alattiakkal együtt tartandók szem előtt a vizsgálati rendszer megalkotásakor. Az is bizonyos, hogy a vizsgáknak itt elsorolt feladatai első pillanatra is meggyőznek bennünket arról, hogy mindezek a célok az eddigi vizsgálati rendszer mellett nem érhetőek el. Azonban abból a később bebizonyítandó tételből indulva ki, hogy az év végi nyilvános vizsgák, bár nem a mai alakjokban, de

lényegökben mégis fentartandók; állapítsuk meg, hogy mely feladatok érhetők el a vizsgák mai alakjaival és melyek nem?

A jelenleg szokásos osztályvizsgálatok különösen négy irányban fontosak: 1. a felsőbb tanügyi hatóságokra, 2. a tanárookra, 3. a szülékre és a tanügyi barátokra, 4. végre a tanulókra vonatkozólag. Lássuk ezeket külön.

1. Felsőbb tanügyi hatóságok gyakorolhatják a vizsgán az ellenőrzést. Különösen a felekezetek tulajdonítanak oly nagy fontosságot az osztályvizsgáknak, hogy azoknak az eredményéből döntenek el, hogy az illető tanár bir-e olyan szakképzettséggel és tud-e olyan lelkiismeretes munkát végezni, mint a melyet tőle az intézet érdeke megkövetel?

2. A tanárookra vonatkozólag a vizsgák mai rendszerökben azzal a jelentőséggel bírnak, hogy a közönségnek, a szüléknek és a tanügy barátainak itt bemutatthatják munkájuk eredményét, sőt elég helytelenül, az elégtelen és kétes osztályzattal bíró tanulóknak módot és alkalmat ad a tanár arra, hogy osztályzatukat kijavítsák.

3. A szülék és a tanügy barátai a vizsgákon megítélik gyermekeiknek, vagy egyes ismerős növendékeknek s általában az illető osztálynak az előmenetelét, sőt az egész iskola értelmi színvonalát is, mindenek felett pedig némi képet alkothatnak maguknak az illető iskolában uralkodó közszellemről.

4. A növendékek a vizsgákon tudásukat, haladásukat bemutatják, a jobb tanulók magukat kitüntethetik, az elégtelen és kétes osztályzattal bíró tanulók pedig osztályzataik kijavítását még egyszer megkísérlelhetik.

Vizsgáljuk meg most közelebbről, hogy ezek a célok, a melyek jelenleg mindnyájan az évváró nyilvános vizsgálatok feladatait képezik, elérhetők-e vagy nem?

1. A mi a felsőbb tanügyi hatóságok részéről jövő ellenőrzést illeti, arra a kérdésre, hogy az évvégi vizsgálaton történt ellenőrzés eléri-e célját, határozottan nemmel felelhetünk. Teljesen lehetetlen az, hogy ilyen futólagos szemle alapján, mint a milyenre a nyilvános vizsgálat nyújt alkalmat, a felsőbb tanügyi hatóságok megítélhessék a tanári munka sikerét; lehetetlenség, hogy helyes szakvéleményt alkossanak az iskola belső életéről, a növendékek ismereteinek a gyarapodásáról és a tanulók erkölcsi színvonaláról. A felsőbb tanügyi hatóságok csak úgy gyakorolhatják helyesen az ellenőrzést, ha a tanárt évi munkája közben figyelik meg és irányítják helyes útra esetleg azokat, a kik még kellő pedagógiai jártassággal nem bírnak, úgy a mint ez az ellenőrző eljárás jelenleg is gyakorlatban van. De a nyilvános vizsgálat már csak azért sem megfelelő alkalom az ellenőrzés gyakorlására, mert ott már egy új tényező: a közönség is bevonatik az eredmény megítélésébe. Már pedig a szülék és a közönség előtt nem az által mutatja be valamely tanár az intézet értelmi színvonalát, hogy igyekezik kimutatni, hogy az ismeretek mely irányban és mely tanulóknál fogyatékosak, mert ez a mód azt a benyomást tenné az eljárás okát nem sejtő közönségre, hogy nagyon keveset tudnak a növendékek az illető tantárgyból. Felsőbb tanügyi hatóságok tehát a hiányok kikutatását nem a nyilvános vizsgán, hanem évközben, az iskola belső munkájának a megfigyelése közben végezhetik

sikerrel, ez kétségtelen. De viszont az is tagadhatatlan hogy a felsőbb tanügyi hatóságok a nyilvános vizsgálaton szerzett tapasztalataikkal ki-egészíthetik az oktatás eredményéről alkotott véleményüket.

2. A tanárookra vonatkozólag a nyilvános vizsgák elsősorban abból a szempontból bírnak fontossággal, hogy a tanár a tanítás menetét a szüléknek és a közönségnek bemutathatja, hogy azok is némi képet alkothassanak az ő módszeréről. A tanár a felsőbb tanügyi hatóságoknak is némi képet nyújthat az iskolai évben elért eredményről, de mint előbb említettem, erre a célra épen az évvégi nyilvános vizsgálat a legkevésbé alkalmas.

A tanár elibe kitűzött ama cél ellenében, hogy az elégtelen és kétes osztályzattal bíró tanulók érdemjegyei az osztályvizsgálaton állapíttassanak meg, semmi szín alatt el nem érhető; mert képzelhető-e, hogy ha valamely tanár az egész iskolai évben nem ismerte ki valamely tanuló-
nak a képességeit, ismereteinek mértékét, szorgalmát és erkölcsi színvonalát és nem tudta egészen a vizsgáig megállapítani, hogy nyugodt lélekkel átbocsátható-e valamely növendék a következő osztályba: képzelhető-e, hogy ezt a fontos kérdést pusztán a vizsgai felelet eredményéből eldönteni igazságos eljárás lenne? Különben erre a pontra még fejtegetéseim során később vissza fogok térni. Itt még csak azt jegyzem meg, hogy nagyon sivár képet nyújtana a vizsga, ha azon túlnyomóan az elégtelensek felelnének!

3. A nyilvános vizsgáknak a szülékre és a tanügybarátokra vonatkozó céljai egész terjedelmökben helyesen tételnek a nyilvános vizsgák feladataivá. Itt a szülék körülbelől megismerhetik az illető intézetben uralkodó szellemet és ebből megítélhetik, hogy vajjon teljes megnyugvással bizhatják-e gyermekeiknek a neveltetését valamely intézetre. De meg a szüléknek a vizsgálaton való megjelenése mintegy összekötő kapocs a családi és az iskolai nevelés között.

De van még egy másik fontos célja is a szüléknek és a tanügybarátokat illetőleg a nyilvános vizsgáknak és ez az, hogy ébrentartják a társadalom kebelében a hazai nevelés és oktatásügy iránt való érdeklődést. Hogy pedig ez az érdeklődés különösen a multban milyen dús eredményeket hozott létre a hazai nevelésügy felvirágoztatása körül, hirdetik azok az igen szép számú különböző felekezeti intézetek, melyek vagy egészen, vagy a legnagyobb részben a társadalom érdeklődésének köszönhetik létrejöttüket. Ezt az érdeklődést folytonosan ébren tartani, bármelyik intézet egyik legnemesebb céljául tűzheti ki. És még abban az esetben is, hogyha semmi egyéb fontossága nem volna is a nyilvános vizsgálatnak: ez az egy magában is elég fontos ok volna arra, hogy a nyilvános vizsgálat fentartassék.

4. A nyilvános vizsgáknak a növendékekre vonatkozó céljai elérhetőek a nyilvános vizsgákkal, sőt az ott említett célok méltók is arra, hogy a nyilvános vizsgák feladataivá tétessenek, kivéve ama fentebb említett ferde szokást, hogy eddig az elégtelen és kétes osztályzattal bíró tanulók érdemjegyeinek kijavítása a vizsgálaton megengedett.

Már ez eddigiekből is kitűnt, hogy sok olyan célja van jelenleg az

osztályvizsgálatoknak, melyek a nyilvános vizsgákkal⁷ el nem érhetőek. De mielőtt az elérhető és el nem érhető célokat külön-külön csoportosítanánk, felmélítendőnek tartok még pár nagyon súlyos kifogást, melyek a még fentebb elérhetőeknek jegyzett célok elérését is nagyban gátolják.

Nemcsak a felsőbb tanügyi hatóságok nem alkotnak teljesen kifogástalan véleményt magoknak ilyen futólagos szemle alapján az iskola belső életéről és az iskola által nyújtott ismeretek színvonaláról, hanem a nagy közönség és a szülék sem. Nagy a valószínűsége annak, hogy a nyilvános vizsgálat, különösen a mai alakjában, tévútra vezeti a közönséget és pedig két irányban is, mert bizonyos véletlen okok folytán vagy erősebbnek, vagy gyengébbnek mutatja az intézet értelmi színvonalát, mint a milyen az valóban.

Egy szempontból pedig határozottan veszedelem is rejlik a nyilvános vizsgában. Ugyanis a szülék és a közönség előtt az iskola értékének és az egyes tanárok szakértelmének, helyes módszerének, tanítási és nevelési képességének csak a nyilvános vizsga lévén az egyedüli próbaköve: ez a körülmény hathatósan ösztönöz némely tanárt arra, hogy minden eszközt és módot felhasználjon arra, hogy a hallgatók minél jobb benyomással távozzanak a vizsgálatról.

Ámde mindezek az ellenvetések leginkább a nyilvános vizsgálatok eddig szokásban volt, fonák módjára illenek és a nyilvános vizsgáknak a lényegét nem érintik. Én a nyilvános vizsgákat fenti ellenvetések ellenére is fentartandóknak vélem, de természetesen más alakban, mint az jelenleg gyakorlatban van. Különösen két szempontból vagyok ezen az állásponton. Egyik az, hogy az évvégi nyilvános vizsgák olyan fontos elvet valószínűsítanak meg, a melyet a nevelésben a már fentebb érintett okokból kifolyólag szükségesnek tartok: megvalósítják a nyilvánosság fontos elvét. Másik nem kevésbé fontos szempont az, hogy a társadalomnak a nevelésügy iránt való meleg érdeklődése ebből támassék, mert ennek a meleg érdeklődésnek dús eredményei voltak már a múltban is, de szép gyümölcsöket fog hozni a jövőben is a nevelésügy felvirágoztatására.

De viszont az is következik a fentebb elmondottakból, hogy ha fentartjuk is az évvégi nyilvános vizsgákat, mindazok a feladatok, melyek a nyilvános évvégi vizsgáknak célját nem képezhetik a már kifejtett okokból, ne tétessenek a nyilvános vizsgák feladataivá a jövőben. Tehát a felsorolt célok közül *csak az legyen a jövőben az évvégi nyilvános vizsgának a feladata, hogy a szülék és a tanügy iránt érdeklődő közönségnek lehetővé téessék, hogy évenként legalább egyszer bepillantassanak az iskola életébe.* A szülék gyermekeik feleleteit egy vagy több tantárgyból meghallgathatják, azoknak feleleteiben gyönyörködhetnek, vagy hátramaradottságaikról személyesen meggyőződhetnek, továbbá némi fogalmat alkothatnak maguknak arról, hogy mint bánnak a tanárok az ő gyermekeikkel és ebből okulnak. Az érdeklődő közönség a tudományok egy-egy szakaszát felujithatja emlékezetében, vagy éppen megismerkedik azzal. De éppen ez utóbbi cél elérésére *a tanár ne arra törekedjék, hogy az egyes növendékek ismeretének a mértékét kutassa, hanem inkább a cél lebegjen szeme előtt, hogy a szülék és a közönség előtt a tanításnak a képét*

bemutassa, a kérdések úgy irányítottassanak, hogy a vizsgálaton mintegy dióhéjba szorítva a végzett tananyagot bemutassa a tanár és pedig tervek szerűen, előre átgondolt, mintaszerű, kerek formában.

De azután szerintem az évvégi nyilvános vizsga feladatát ezzel ki is merítette. Ne legyen ennek a nyilvános vizsgának feladata az, hogy a tanár évi munkáját ebből ítélje meg akár valamely felsőbb tanügyi hatóság, akár a szülék vagy a közönség, sem az ne legyen a célja, hogy a tanulók érdemjegyei ott állapítottassanak meg, hanem szolgáljon az évvégi nyilvános vizsgálat pusztán arra a célra, hogy a szülék és a tanügyi barátai az iskola beléletéről, a tanítás és nevelés eredményéről és az iskola szelleméről némi fogalmat alkothassanak.

II.

Miután az évvégi nyilvános vizsgálatok elérhető célját megállapítottuk, lássuk, hogy nem szükséges-e valamely eszköztől gondoskodni, hogy a fentebb 4 pontban összefoglalt általános célok közül azok, melyek a nyilvános vizsgákkal el nem érhetők, más uton és módon elérhetők legyenek.

Az évvégi nyilvános vizsgálatokon meg nem valósítható általános célok között legfontosabbak a negyedik pont alatt felsorolt feladatok. A vizsgálatnak ugyani főfeladata volna, hogy azokon megállapítottassék, hogy a növendékek általában tudnak-e eleget, s hogy tudásuk és képességük szakpályájuk követelményeit kielégítik-e.

Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy a tanítóképző intézeti négy évfolyam anyaga bizonyos évről-évre kiszabott részekre van felosztva, s ezen részek közül mindenik egy-egy tanulmánykört foglal magában. Az a kérdés tehát, hogy egyáltalában szükséges-e az egy-egy tanulmánykört befejező vizsgálat olyan értelemben, hogy azon a tanulók kötelesek legyenek számot adni az azon évben szerzett összes ismeretekről? Továbbá, hogy helyes eljárás-e az, a mely a vizsgálaton adott felelettől teszi függővé a tanulónak adandó osztályzatot?

Szerintem, mivel az osztályvizsgálatok egy-egy tanulmánykört fejeznek be, kell, hogy a tanár előtt az a cél is lebegjen, hogy növendékei a végzett anyagot, annak a lényegét összefoglalják és hogy a végzett anyagnak a lényegét mélyen az emlékezetükbe vessék. Repetitio est mater studiorum — mondja a közmondás. Tanterveink is kiemelik, hogy a harmadik évharmad kizárólag az ismétlésekre fordítandó. Azonban, bár ezt a legtöbb tanár meg is teszi, mégis mostani vizsgarendszerünk mellett nincsen biztosítva, hogy az ismétlést alaposan keresztül viszi minden tanár. Mert szerintem az összefoglaló ismétlés még nincsen befejezve azzal, hogy sikerül a tanárnak az egész évi tananyagot, pl. a történelmet 3—4 leveles részletekben elismételni egy izben. Az egy-egy tárgyból szerzett ismeretek összefoglalása csak úgy vihető teljesen keresztül, ha ezen kívül még egyszer 4—5 órára az egész évi anyag, végre pedig egy órára, az utolsó órára az egész évben végzett anyagot feladjuk és ezen utolsó órákban főleg arra törekszik a tanár, hogy a tanulók előtt vilá-

gosan álljon, hogy melyek a végzett anyagnak a csúcspontjai, amelyeket jól emlékezetükbe kell vésniök. *A vizsgálatok mai rendszerével az ilyen összefoglaló ismétlés nincsen biztosítva és pusztán a tanár egyéni ambíciójától függ annak a keresztülvitele.*

A végzett tananyag csak úgy válik a növendéknek maradandó birtokává, ha azt összefoglaljuk és a tananyag lényegét még egyszer az emlékezetébe vessük. Éppen azért az évvégi vizsgálatokat igen alkalmasnak tartom arra, hogy ezt az összefoglalást biztosítsuk. De mivel a már fentebb kifejtett okok miatt ez a feladat a nyilvános vizsgálaton meg nem oldható: erre a célra külön évvégi nem nyilvános vizsgát óhajtok szervezni.

Hogy azonban ennek a nem nyilvános vizsgálatnak az alakját és feladatát könnyebben megállapíthassuk: lássuk előbb, hogy melyek volnának az ismétlés főbb mozzanatai, ha azt a főcél nem tévesztjük el szem elől, hogy az ismétléssel az ismeretek mélyen az emlékezetbe vésődjenek.

Itt jegyzem meg, hogy én *a féléves rendszert sokkal helyesebbnek tartom, mint az évharmados rendszert*, mert kisebb tudománykörnek az összefoglalása biztosabban keresztülvihető, mint a nagyobb tudományszakaszé. A félév keretén belül bizonyos intézkedésekkel biztosítandó volna, hogy a tananyagot minden tanár úgy ossza be, hogy azt 3—4 leveles részletekben egyszer elismételhesse, sőt az utolsó órán egy részletben még össze is foglalhassák. Ezután következnek a felsőbb iskolákban, de középfokú iskolákban is több helyen szokásos számonkérése az egész félévi tananyagnak és pedig egyénenként külön-külön. Az mellékes, hogy ezt az eljárást colloquiumnak, vagy szigorlatnak nevezzük-e.

Szükséges azonban, hogy ez az egyénenkénti beszámolás némi haladást mutasson, illetőleg más célt szolgáljon, mint az előző ismétlések. Nagyon célszerű volna tételeket adni ki az első ismétlés megkezdésekor és pedig olyan tételeket, melyek nem a fejezetek címeit foglalják magukban, hanem egyes összefoglaló kérdéseket tartalmaznak, melyek az egész tananyag áttekintő ismeretét célozzák. Ilyen összefoglaló tételek volnának pl. az új kor történelméből a felfedezések és következményeik, vagy a reformáció főbb mozzanatai stb. Abban az esetben, ha nem ilyen összefoglaló tételekkel végezzük az ismétlést, akkor a vizsgálaton körülbelül arra az eredményre jutunk, hogy meg tudjuk ítélni, hogy a növendéknek milyen emlékezőtehetsége van, de semmiesetre sem leszünk képesek fogalmat alkotni arról, hogy melyik növendék milyen ítélőképességgel bír. Ilyen formán megeshetik, hogy az a tanuló, a ki a tárgyat bemagolta, jobb feleletet adhat a vizsgán, mint az a növendék, a ki ugyan nem találta el az illető fejezetnek még a kezdő szavait sem, de alaposabb ítélőképességgel bír, a végzett anyagról tisztább összefoglaló pillantása van.

Ez a vizsga vagy szigorlat természetesen nem lehet nyilvános, mert a mint már fentebb kifejtettem, a nyilvános vizsgálatnak nem lehet az a feladata, hogy állapítassék meg, hogy a növendékek ismeretei mely irányban fogyatékosak. Mivel pedig az ilyen vizsgálaton, ha

helyesen akarunk eljárni, összefoglaló kérdéseket adunk, ki van zárva, hogy a vizsgát vagy szigorlatot a tanuló szerencsejátéknak tekintse.

Itt említem fel, hogy ezen szigorlaton már helyénvaló volna, hogy bármely felsőbb fokú tanügyi hatóság az ellenőrzést gyakorolja. De megjegyzem, hogy bármely hatóság legyen is az, a mely az ellenőrzést gyakorolja, az a hatóság az egész vizsgálat átlagos eredményéből ítélje meg a taritói munkát. De semmi esetre se adjunk az ellenőrző hatóságnak jogot, hogy az egyes növendékek érdemjegyeinek megállapításába beleszóljon, mert ez esetben az osztályzat megállapítására befolyyna olyan ember, a ki azt a növendéket akkor látja először életében és ítélne valamelyik növendék egész évi szorgalmáról és ismereteiről pár perc hatása alatt. Pedig azt is számba kell venni, hogy az ilyen vizsgálatok az alkalomnak a rendkívülisége és még számtalan más ok miatt nem szoktak mindig a legjobban sikerülni. Az ellenőrző hatóság a maga észrevételeit úgy is közölheti az illető tanárral.

Kérdés továbbá, hogy a szigorlati feleletek mennyiben számítassanak be az osztályzat megállapításába. Erre határozottan felelhetek és pedig úgy, hogy az adandó osztályzatot semmi szín alatt se tegyük teljesen függővé a szigorlati felelettől. Számba kell venni a tanulónak egész évi előmenetelét, szorgalmát és erkölcsi magaviseletét. Mert hangsúlyozom, hogy szerintem *nem a tanuló zaklatása a fő cél, hanem a szigorlat legfőbb haszna abban áll, hogy ezekkel kell biztosítani azt, hogy a tanuló az egész évi tananyagot összefoglalja és mélyen az emlékezetébe vési.* De nem volna helyes eljárás egy esetleg magát az egész iskolai év alatt jól viselő és kellő szorgalmat tanusító növendéket rossz osztályzattal ellátni csak azért, mert vizsgai felelete nem sikerült. Az osztályzat megállapításakor nemcsak arra kell ügyelni, hogy az azon évi tananyagból megfelelő készültséget tanusított-e a növendék, hanem különös gonddal irányítsuk figyelmünket arra is, hogy a tanuló szellemi és erkölcsi erőben gyarapodott-e olyan mértékben, a mint az a következő osztály színvonalához szükséges; és egy erkölcsi tekintetben kifogástalan, de esetleg gyengébb készültségű növendékekkel szemben bátran elnézhetjük az ismereteknek némi fogyatékoságát, mert bármely pályán inkább megállja a helyét egy korához mérten szilárd jellemű növendék kevesebb ismerettel, mint egy ingatag és fogyatékos erkölcsi érzékkel bíró tanuló az ismeretek bármily tömegével.

Más természetű azonban az a kérdés, hogy elégtelen osztályzatú tanulóknak adjunk-e alkalmat osztályzataik javítására? Erre a kérdésre azt hiszem, hogy nemmel fog felelni minden szakember, mert abban az esetben, ha az elégtelen osztályzattal bíró tanulóknak alkalmat adunk arra, hogy egész évi hanyagságukat pusztán a szigorlaton adott felelettel helyreüssék és így elégséges osztályzatot nyerjenek: akkor a tanulók előtt az igazságtalanság színében tűnik fel a tanár, mert elérhetővé teszi, pár álmatlanul átvirrasztott éjszaka árán, a jobb tehetséggel bíró, de hanyag tanulóknak azt, hogy kicsikarják az elégségest, holott minden osztályzatban átlag az elégségesekhez tartozván a tanulók legnagyobb százaléka, a tanulók igen nagy része egész éven át munkálkodott, hogy ugyanezt az osztályzatot megnyerhesse. Magam is értesültem róla, hogy egy ilyen

„szerencsésen átment diák“ azt az épületes kijelentést tette a vizsgálat után társai előtt, hogy bolond is lett volna, ha az egész éven át tanult volna, mikor elég csak a vizsgára elkészülni. Hogy azután az ilyen példának igen sok, hasonló hajóban evező diákra milyen morális hatása van, az elképzelhető.

Sokan vannak olyan véleménynyel is, hogy a sok vizsga idegessé teszi a tanulókat. Erre két megjegyzésem van. A mint én megfigyeltem, a tanulók jó része a képesítő vizsgákon azért ideges, mert némelyikök merészségszámba menő készületlenséggel megy a vizsgára. A másik megjegyzésem épen a fentebb elmondottak szerint az, hogy mind az idegesség, mint a merészen űzött készületlenség ellen nagyon jó orvosság volna, hogy ha már a képzőintézeti tanfolyam első osztályától fogva az egész évi tananyagból kellene számot adni a tanulóknak egy olyan nem nyilvános vizsgálaton, mint a melyet szigorlat néven fentebb lírtam. Ilyenformán az első osztályba lépéstől fogva megbarátkoznék minden tanuló azzal a gondolattal, hogy néki minden órára meg kell tanulnia a kiszabott anyagot, mert ha nem is felel minden órán, a félév végén ugy is be kell számolnia az egész tananyaggal. Ugy hiszem, hogy ezen eljárás mellett nem lenne annyi rossz tanuló es még a népesebb osztályokban sem csábíttatnának a tanulók arra, hogy számítgassák, hogy ki mikor felel. Mert sajnos, tény, hogy még középszerű népesség és legelővigyázóbb eljárás mellett is tudnak a tanulók némi valószínűségi számítást végezni. A szigorlati rendszer az ilyen számításoktól folytonosan óva intené őket.

Viszont azt is hiszem, hogy a szigorlati rendszer gondos keresztülvitele mellett a képesítő vizsgálat sem tűnnek fel a növendékek előtt olyan félelmetesnek, mert hiszen hasonló természetű vizsgát állannának ki a tanítóképző-intézet mindenik évfolyamában.

Még egy ellenvetésre tartozom felelni, mert már sokan hangoztatták ezt nyilvánosan. Igen sokan ugyanis a vizsgálatokat el akarják törölni, mert azok megrövidítik az évet. Szerintem azt a csekély időáldozatot, melylyel a szigorlat és nyilvános vizsgálat jár, a jól latra tett haszon bőven kárpótolja. Ugyanis osztályonként 30-as létszámot véve, 10 nap alatt, mint ezt megfigyelésem alapján állíthatom, kényelmesen el lehet végezni a szigorlatokat. A szülék és a közönség számára rendezendő nyilvános vizsgálatra elég osztályonként fél nap és így a második félévben 12 napba, az első félévben pedig 10 napba kerülnének a vizsgák.

Fejtegetéseimnek ezzel végére értem. De még egy szempontot szükségesnek tartok kiemelni. Tisztában vagyok azzal, hogy az ajánlott szigorlati rendszer a követelményeket fokozza a növendékekkel szemben. És talán, mivel még mindig divat a túlternelestről való panaszkodás, nem is kellett volna nekem sem ilyen javaslatokkal előállani? Erre csak azt felelem, hogy én nem az elsajáttandó ismeretek mennyiségét akarom növelni, hanem inkább azoknak az emlékezetbe való vésését akarom biztosítani és pedig nem annyira az emlékező tehetség, mint inkább az ítélőképesség segítségével.

De még arról is meg vagyok győződve, hogy csak abban az esetben tesznek szolgálatot a tanítóképzők a magyar népoktatásnak, ha olyan

tanítókat bocsátanak ki, a kik úgy a jellemzilárdásznak, mint a komoly szellemi munkához szükséges kitartásnak és bizonyos fokú ismereteknek feltétlenül birtokában vannak és mert sehol annyi kárt nem a tehet félműveltség, mint a népnevelés szolgálatában.

Debrecen.

Barcsa János,
tanítóképző-intézeti tanár.

A tanítóképző-intézetek értesítői.

Az 1901—1902-ik tanévről.

XXVII.

A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületi soproni tanítóképző-intézet értesítője az 1901—1902. tanévről.

Szerkesztette: *Kapi Gyula* igazgató.

A bekezdő cikkely a megboldogult főpásztor *Tethi Karsay Sándor* püspök emlékezetének van szentelve.

Az iskolai év rendes lefolyású volt. Kegyelettel emlékezik meg az értesítő a megboldogult *Müllner Mátvás* nyug. lyceumi igazgatóról is.

Az intézet tanári kara 4 rendes és 4 kiegészítő tanárból áll.

A végzett tananyag az állami tanterv követelményeinek megfelelő.

A gyakorlati kiképzés az előbbeni évekhez hasonlítva, lényegében nem változott.

Az értesítő a különféle gyűjtemények évi gyarapodását részletesen mutatja ki. Az intézeti könyvtár állománya összesen 4975 drb könyv. Az ifjusági könyvtárban pedig 1411 kötet könyv van. A zeneműtár allománya 1415 zenemű.

A növendékek öntevékenysége főképen a „Pálffy-kör“ nevet viselő ifjusági önképző körben nyilvánult. E kör 37 éves múltra tekinthet vissza. A lefolyt tanévben 20 ülést tartott.

A Pálffy-kör bevétele 443'94 korona, kiadása 361'82 korona, készpénze az év végén 82 korona 42 fillér.

A Pálffy kör „Segítő alap“-jának bevétele 344'03 korona, kiadása 259'80 korona. Maradvány 84'23 korona. Elhelyezett tőke 1000 korona.

A növendékek 6740 korona értékű jótéteményt és ezen felül 1450 korona 76 fillér ösztöndíjat kaptak.

A növendékek egy része *Papp Főzsef* és *Bognár Károly* tanárok vezetése alatt *Bécs-Ujhely*, *Bécs*, *Pozsony* városok nevezetességeit tekintették meg. A tanulmányi kirándulásról egy növendék tollából eredő leírást közöl az értesítő.

Az intézet kertje változatlan.

A tanítóképesítő vizsgálat rendes lefolyású volt. 11 oklevelet adott ki az intézet.

Az intézetben az év végén volt 107 növendék. Vallásra nézve 1 izr, 3 r. k., 2 ev. ref., a többi ág. hitv. ev. Anyanyelvre nézve: magyar 74,

német 20, tót 10, vend 2. A 107 növendék közül 100 kapott tápintézeti kedvezményt.

A tanítás-nevelés eredménye: magaviseletről példás 44, dicséretes 40; jó 23; szorgalom: ernyedetlen, jó, kitartó 62, kellő 31, változó 6; tanulási eredmény: kitűnő 8, jeles 37, jó 43, elégséges 8, elégtelen 1 tárgyból 6, 2 tárgyból 2, több tárgyból 3.

Az intézetnek 2 teremben elhelyezett négyosztályu gyakorló-iskolája van egy tanító vezetése alatt, összesen 55 növendékkel.

XXVIII.

A szabadkai m. k. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1901/902. tanévről.

Kiadja: *Balajthy Ilona* igazgató.

Az értesítőbe „Az ismétlő leányiskolák feladatairól és szervezetéről” címen *Balajthy Ilona* irt értekezést.

A tanév történetében nevezetesebb mozzanatok, hogy a nyugalomba vonúlt *Hoffmann Amália* igazgató helyébe *Balajthy Ilona* neveztetett ki. *Ribiczey Aladár* rendes tanár meghalt. A tanári karban több változás történt.

A tanári testület a hitoktatókkal együtt 14 tagból áll.

Az intézet 194 növendéke közt volt 132 r. k., 3 g. kath., 9 g. kel., 9 ág. hitv. ev., 17 ev. ref., 24 izraelita. Anyanyélvre: magyar 169, német 8, szerb 7, román 2, tót 2, horvát 2, bunyevác 3, cseh 1.

Az intézet épülete a pedagógia és egészség követelményeinek teljesen megfelel. Az udvar és kert változatlan.

A könyvtárak és szertárak gyarapodásáról rendes kimutatást közöl az értesítő.

Az internátusban 117 növ. kapott otthont.

Segélyben 117 növ. részesült 25,970 korona értékben.

A tanári kar az ifjuság nevelésére kiváló gondot fordít, a mit a következő adatok is igazolnak: a növendékek 92%-a példás, 7%-a dicséretes, 1% a jó magaviseletű.

Mihalik Lajos r. tanár vezetése alatt 40 növ. Fiuméba tett kirándulást.

A tanári kar a lefolyt tanévben 18 értekezletet tartott.

Az elvégzett tananyag az állami tanterv követelményeinek megfelelő.

Közli az értesítő az évközi pedagógiai, magyar nyelvi, német nyelvi, számtani, mértani dolgozatok címeit, valamint számot ad a tanulók magánolvasmányairól.

A tanítás eredménye: kitűnő 17, jeles 57, jó 84, elégséges 14, elégtelen 22.

Az önképző-kör elnöke egy IV. oszt. növ. volt. A tanári kart *Mihalik Lajos* tanár képviselte. A lefolyt tanévben 15 ülést tartottak.

Az egészségügy igen kedvező.

A képesítő vizsgálat rendes lefolyású volt. Részt vett a vizsgálaton 67 növ.

A gyakorló-iskola I—VI. oszt. osztatlan iskola 57 tanulóval.

Az értesítő közli a tanítóképző-intézet és a gyakorló-iskola nagy gonddal összeállított órarendjét, valamint munkaprogramját is.

XXIX.

A szarvasi ág. hitv. evang. elemi tanítóképző az 1901—1902. iskolai évben.

— A szarvasi főgimnázium értesítőjéből. —

Közzéteszi: *Benka Gyula* igazgató-tanár.

„A szarvasi tanítóképző, mely 1860-tól áll fenn a főgimnázium felső osztályaival (V., VI., VII., VIII.) kapcsolatosan, s melynek kitűzött célja önálló szervezetű szakiskolává fejleni s a lélekszámban legnagyobb Bányai ág. hitv. evang. egyházkerület tiz egyházmegyéjének népiskolai érdekeit szolgálni, mind e mai napig messze áll rendeltetésétől.

Ennek egyedüli oka az anyagi erő hiánya. Kellő számú szakképzett tanfőúrnak tisztességes megélhetését türhető évi fizetés biztosításával kieszközölnünk máig sem sikerült s magunkra hagyatva az egyházmegyék, a kerület, az egyetem anyagi támogatása nélkül nem érhetjük el az intézet önállósítását. Élünk — mondhatni tengődünk — számítva a kedvezőbb jövőre.

E kedvezőbb jövő előállításán folytonosan dolgozunk.“

Az intézet 4 osztályában volt összesen 25 rendes és 16 magántanuló.

A tanári testület 11 tagból áll.

A gyakorló-iskola I. osztályában nem volt növendék. Míg a II., III., IV. o.-ban összesen 30 növ. volt.

XXX.

A szegedi kir. kath. tanítóképző-intézet értesítője az 1901—1902. tanévről.

Közli: *Galler Kristóf* t. pápai kamarás, igazgató.

A tanév rendes lefolyású volt.

A tanári kar 7 tagból áll.

A növendékek létszáma az év végén 115. Vallás szerint: r. kath. 108, g. k. 1, ev. ref. 2, ág. hitv. ev. 3. Nyelv szerint: magyar 69, német 44, szerb 1, bolgár 1.

Az épület annyiban változott, hogy némi benső átalakításokat eszközöltek.

A szertárak s könyvtárak ez évben is mutatnak némi gyarapodást.

Az internátusban 54 tanuló volt, a kik 2800 korona segélyben részesültek.

A képzőintézet összes nevelői eljárásával a tettetés nélküli őszinte vallásosságra és a hangzatos jelszavaktól ment gyakorlati hazafiságra iparkodik vezetni növendékeit.

Az önképző-kör a lefolyt tanévben 6 rendes, 3 rendkívüli, 5 ünnepélyes gyűlést tartott.

Az elvégzett tananyag az állami tanterv keretében mozog.

A képesítő vizsgálat rendes lefolyású volt, az eredményről a jövő évi értesítő ad majd számot.

A gyakorló-iskola osztatlan négyosztályú intézet 44 növendékkel.

XXXI.

A székelykeresztúri m. kir. állami tanítóképző-intézet értesítője az 1901 – 1902. isk. évről.

Szerkesztette: *Ujváry Mihály* igazgató.

Az értesítő elején megboldogult *Balog István* tanfelügyelőnek egy szép költeményét találjuk „Az én szüleim” cím alatt.

Borbély Sámuel igazgató nyugalomba vonult, helyét *Ujvári Mihály* foglalta el. E tanévben lépett nyugalomba *Bedő Dénes* rendes tanár is. Ezekon kívül más kisebb jelentőségű változások is történtek a tanári karban. A tanév egyébként rendes lefolyású volt.

A tanári kar 8 tagból állott a hitoktatókon kívül.

A tanulók létszáma az év végén 105. Vallás szerint: r. k. 17, g. k. 2, g. kel. 4, ág. hitv. ev. 1, ev. ref. 46, unitárius 36. Anyanyelv szerint: magyar 102, román 4.

Az épület célszerűtlen.

A szertárak s könyvtárak ez évben is szaporodtak. A felszerelés becsértéke 23,679.53 korona.

Az internatusban 56 tanuló lakott.

A segélyezés összege 12,274 korona.

Az ifjusági segélyalap tőkéje 1119 korona 79 fillér.

A tanári kar tanításának s nevelésének eredményét a következő adatok mutatják: erkölcsi viseletből példás 59, dicséretes 27, jó 16, szabályszerű 3; szorgalomból ernyedetlen 20, kitartó 53, kellő 26. hanyatló 6.

A tanári kar az elmúlt évben 22 ülést tartott. Az elvégzett tananyag az állami tanterv követelményeinek megfelelő.

A tanítás eredménye: kitűnő 3, jeles 24, jó 58, elégséges 5, elégtelen javító 7, ismétlő 8.

A gyakorlati kiképzés oly módon történt, mint a megelőző évben.

Az ifjusági önképzőkör elnöke *Sándor Domokos* rendes tanár volt. Tartottak 11 rendes, 1 rendkívüli, 2 dísz és 3 választmányi ülést. Az önképzőkör, valamint dalkara és zenekara jelentős munkásságot fejtett ki. A kör vagyona 907.22 korona.

Az egészségügy kedvezőtlennek nem mondható.

A tanítóképesítő vizsgálat rendes lefolyású volt. 25 jelölt közül 23 kapott oklevelet.

A gyakorló-iskola osztatlan, ötosztályú, összesen 20 növendékkel.

XXXII.

A zríóváraljai m. k. állami tanítóképző-intézet értesítője az 1901/902. tanévről.

Szerkesztette: *Somogyi Géza* igazgató.

Az első lap a tanítóképző-intézet épületeit mutatja be jól sikerült rajzban.

A tanév rendes lefolyású volt. Nevezetesebb kirándulást tett az ifjuság Körmöcbányara. Az önképzőkör 25 éves fennállásának emlékére hangversenynyel összekötött s igen szépen sikerült díszgyűlést tartottak.

A tanári kar a hitoktatókkal együtt 13 tagból áll.

Növendék-létszám az év végén 107. Vallás szerint r. kath. 84, ág. hitv. ev. 21, ev. ref. 2. Nyelvi viszonyok szerint magyar 36, tót 62, német 9.

Az épület és annak berendezése a múlthoz képest nem változott.

Az intézetnek megfelelő internatusa van.

A tanszerek ez évben is gyarapodtak. A gyűjtemények állománya a következő: 195 drb fizikai eszköz, 652 drb természetrajzi tárgy, 124 drb kémiai eszköz, 97 drb zenei tárgy, 210 drb rajzszeretári eszköz, a torna szertárban van 47 drb, a gyakorló-iskolában 237 drb, gazdasági és kertészeti felszerelés 962 drb.

A tanári kar az ifjuság nevelésére kiváló gondot fordít.

A lefolyt tanévben 22 ülést tartottak s ezen 78 fontosabb ügyet intéztek el.

Az elvégzett tananyag a tanterv követelményeinek mindenben megfelel.

A gyakorlati tanításokról részletes kimutatást közöl az értesítő. Így kimutatja, hogy egy-egy IV. osztályú növendékre 3'34 félóra, egy-egy III. osztályú növendékre 2'2 félóra tanítás esett.

Az ifjusági önképző kör a) pedagógiai, b) irodalmi, c) zenei szakosztályra oszlik.

Az egészségügy kedvező volt.

A rendes lefolyású tanítóképesítő vizsgálaton 30 jelölt vett részt.

Az intézetnek 6 osztályú osztatlan gyakorló-iskolája van 41 növendékkel.

XXXIII.

A budapesti II. ker. állami tanítónő- és nevelőnőképző intézet értesítője az 1895/96—1901/902. tan évekről.

Szerkesztette: *Kalonáné Thuránszky Irén*, igazgató.

Az 1901—1902. tanévről szóló részből a fontosabb adatok a következők.

A tanév rendes lefolyású volt. A tanári karban áthelyezések, újabb kinevezések történtek, halálozás nem fordult elő. A tanév elején 35 növendék az Alduna vidékére tett tanulmányi kirándulást. Április hónapban 152 növendékkal Esztergomba tett tanulmányi kirándulást a tanári kar.

A tanári testület az óraadókkal együtt 30 tagból áll.

Az I., II., IIIa), IIIb), IVa), IVb) osztályokba felvettek 253 növendéket. Az év végére maradt 249 növ. Anyanyelv szerint volt: magyar 232, német 9, román 1, szerb 2, olasz 5. Vallás szerint volt: r. k. 153, g. kat. 3, g. kel. 3, ág. hitv. ev. 22, ev. ref. 35, izraelita 23. *Az intézetnek volt ezeken kívül 172 magántanulója!* A rendes tanulóknak 75·8%-a, a magántanulóknak 61%-a vizsgázott sikerrel.

Az intézeti épület lényegében nem változott, de tetemesen átalakították a világítás és vízvezeték berendezését. A kert változatlan.

A szertárak és könyvtárak a lefolyt 7 év alatt szépen gyarapodtak.

Az internátusban 87 növ. lakott, kik közül 29 volt csak fizető, a többi ingyenes.

Nevelés és fegyelem tekintetében a tanári kar példás s odaadó munkásságot fejtett ki.

A tanári kar 29 értekezletet tartott. A tanítás eredményéről tárgyankint számol be az értesítő.

Közli az értesítő a használt tankönyvek jegyzékét.

Az Eötvös-önképzőkör *Nagy László* tanár c. igazgató vezetése alatt kiváló tevékenységet fejtett ki.

Az egészségügy elég kedvező volt.

A képesítő-vizsgálat rendes lefolyású volt. A vizsgálatra jelentkezett 103 jelölt, ezek között 27 magántanuló. A 103 jelölt közül sikeresen vizsgázott 85.

Az intézetnek négyosztályú gyakorló iskolája van, két teremben, két tanító vezetése alatt.

XXXIV.

A felsőlövői ág. hitv. ev. nyilvános tanintézetek 1901/1902. évi értesítője.

Közli: *Budaker G. Károly* igazgató.

Az első és második lapon a tanintézetek távlati rajzát találjuk.

Az intézet VIII osztályú főgimnáziumból fokozatos beszüntetés folytán már csak a IV-ik osztályból álló reáliskolából és a gimnáziummal kapcsolatos négyosztályú tanítóképző intézetből áll.

A tanítóképző-intézetnek két évi előkészítő tanfolyama is van.

A tanítóképző-intézetben volt 53 tanuló. Vallásra nézve 8 r. k., a többi ág. hitv. ev. Anyanyelvre nézve: magyar 12, német 38, vend 2, tót 1. Magaviseletre nézve: jó 42, szabályszerű 11. Előmenetel: megfelelt 43, megbukott 10.

A tanítóképző-intézet ifjusági könyvtára 1572 kötetből áll.

Az intézet „Vimmer-önképzőköre“ a megboldogult *Ebenspanger János* igazgató elnöklete alatt számottevő munkásságot fejtett ki.

Sopron.

Simkó Endre.

A pénzügyi bizottság jelentése.

A mult füzetben közöltük a képviselőház pénzügyi bizottságának határozatait a tanítóképző-intézeti tanárok fizetésrendezése ügyében a napilapok közlései után. Minthogy a bizottság jelentése nyomtatásban megjelent, módunkban van a hiteles szöveget is közzétenni. A minket szorosabban érdeklő pontokon kívül hozzuk a tanítói személyzet általában illető határozatokat.

A bizottság jelentése a bevezető részben azt mondja, hogy a fizetési osztályok módszerét föntartja, mert azok jóknak bizonyultak. A jelentés a törvényjavaslatot három szempontból tartja üdvösnek, mert az 1. emeli a fizetéseket; 2. behozza az időszakos, automatikus előlépések módját; 3. kedvezőbbé teszi a tisztviselők előlépésének viszonyait. Majd áttér a „kisebb rendezésekre“, t. i. a bírák s bírósági tisztviselők és a tanítói személyzet fizetésrendezésének *általános* ismertetésére. Ez utóbbiról a következőt mondja:

„Helyeseltük azt, hogy az állami tanító-személyzet a fizetési osztályokból kivéve, külön 9 csoportba osztatott, megfelelő illetményekkel. A tanári és tanítói karnak különleges hivatása s bizonyos tekintetben állandó ismétlődő munkaköre indokoltá teszik e különválasztást, a mint azt a külföld példái is mutatják. De figyelembe vettük azt is, hogy 1893 előtt szintén kívül állott az (akkori) napidíjosztályokon a tanárszemélyzet. Magok az érdekelt körök azóta folyton sürgették e reformot. S hogy a reform jelen alakjában csakugyan dicséretére válik kormányunknak, azt nemcsak a tanári körök feliratai hangsúlyozzák, hanem kitűnik az abból is, ha például a középiskolai tanárookra nézve konkretizáljuk az új előnyöket. Így foghatjuk össze helyzetük javulását: a fizetés-emelésen kívül a tanárok helyi előléptetése lehetővé válik, lakáspénzük a VI—VII. fizetési osztályoknak is megfelelően szabatik ki, a tankerületi főigazgatók útján megnyitattik a VI. fizetési osztályba való fölemelkedés, az időszakos előlépés az egész vonalon érvényesül s a helyettes tanárság kérdése megoldatik. Összehasonlítva ezt az *osztrák tanárok viszonyával*, azt látjuk, hogy a kezdő fizetés ugyan nálunk 200 koronával kisebb, de nem sokára utoléri az osztrák skálát s a végső fizetésben 200 koronával elhagyja őket a magyar tanár, pedig Ausztriában nincs helyi előlépés s a lakáspénz csak kivételesen emelkedhetik.“

„Örömmel szavaztuk meg az állami néptanítók javadalmazásának növelését, sőt e tekintetben a bizottság a helyi előléptetés rendszerének az állami elemi iskolák tanítóira, tanítónőire való kiterjesztése által — a 14 §. mértékéig — az eredeti javaslatnál is tovább ment. Hasonlóképpen javította azt a „segédtanítói, tanítónői“ nevezet kiküszöbölése által.“

Ezután szól a jelentés a *szolgálati pragmatika* sürgős voltáról: a tisztviselői óvadék eltörlésének szükségéről. Végül a képviselőháznak általánosságban elfogadásra ajánlja a törvényjavaslatot.

A jelentés *részletes* része szól a kérvények elintézéséről. Ebben a részben többször említetnek a *tanítóképző-intézetek is*. U. m.

„Több tanítóképző intézet emlékirata értelmében megállapítottuk,

hogy a gyakorló-iskolai tanítók ezután mind segédtanárokká fognak kinevezetni.“

„A sárospataki állami tanítóképző beadványára kimondottuk, hogy ezen szakasz alkalmazása tekintetében a tanítóképző-intézetek teljes intézeteknek minősítetnek.“ (12. §., a mely az igazgatói pótlékról szól. Megjegyzendő, hogy az alreáliskolák és algimnáziumok igazgatóinak hasonló kérelmét elutasította a bizottság.)

A tanítóképző tanárok legfontosabb ügyével, a segédtanári évek beszámításával a következő fejezet keretében foglalkozik a jelentés:

„A törvényjavaslatnak régi 42., 43. és 46. (most 44., 45. és 48.) §-ait lényegesen módosítottuk, mely módosításokat alább felsoroljuk. (L. „Módosítások.“) A régi 42. (most 44.) §. módosítására azok a kérvények vezettek bennünket, melyek polgári iskolák, tanítóképezdek, felső kereskedelmi iskolák, gazdasági és kertészeti tanintézetek részéről érkeztek be. Az országos polgári iskolai egyesületnek a segédi minőségben töltött évek beszámítására vonatkozó kérelmét az új szövegben tekintetbe vettük, ellenben az elemi iskolai szolgálat beszámításával áttörtük volna a javaslat rendszerét; azt, hogy a segédtanítóság mennyi ideig tartson, adminisztratív intézkedésekre kellett biznunk. Miután a tanítóképezdeknél azt láttuk, hogy a hosszas segédtanári szolgálat kivételesen, az intézetek részleges és lassú fejlesztése folytán állott elő, ennek okából kivételes intézkedéseket vettünk fel a segédtanári évek számba vételét illetőleg s egyúttal oly határozatot hoztunk, mely öt év leforgása alatt megszünteti azokat az okokat, melyek ily aránytalanságot hozhattak létre. (L. határozatunkat az új 44. §. „módosításánál.“) A más jellegű iskoláknál elemi tanítói oklevéllel töltött évek beszámítását itt is mellőztük. A tanítóképezdekkel hasonló helyzetben lévő gazdasági tanintézetek segédtanárait hasonló kivételes elbánásban részesítettük, a magyaróvári akadémia tantestületének, valamint a kertészeti tanintézet rendes tanárainak, a segédtanári szolgálat beszámítására irányuló kéréseit azonban figyelembe nem vehettük. Végül a polgári iskoláktól a felső kereskedelmi iskolához kinevezett tanároknak az a kérelme, hogy a polgári iskoláknál töltött szolgálat ne (mint terveztetett) 3:8, hanem 3:4 arányban számíttassék be, oly megoldást nyert, hogy 1:2 arányban véltük beszámíthatóknak ezen éveket; ellenben annak a kívánságuknak, hogy a kétféle igazgatói idő egységesen számíttassék az igazgatói pótléknak emelkedése szempontjából, nem tehetünk eleget. Egyfelől az akadályozta ezt, mert így az egyes csoportok közti választó vonalakat áttörtük volna, másrészt pedig az, hogy az ekként iskolát változtató igazgatók alapfizetésben tényleg rendesen tetemesen nyerni fognak.“

A „módosítások“ címe alatt közli a jelentés azokat a változtatásokat, a melyeket a bizottság a törvényjavaslaton tett. Felsoroljuk a minket érdeklő pontokat

A (régii 42. §.) 44. §-t így szövegeztük újra:

Az állami tanító személyzet ama tagjainál, a kik a jelen törvény hatálybaléptének idejében a törvény kiegészítő részét képező C. kimutató IV., illetőleg VI. csoportjába tartozó valamely álláson vannak alkalmazva, a 42. §. szerint beszámítandó és a 20. §-ban említett szolgálatok

beszámításán felül, a magasabb illetményekre való igény szempontjából beszámítandó annak a szolgálati időnek a fele is, melyet az illetők, az 1883. évi XXX. törvénycikk 60—70. szakaszaiban meghatározott középiskolai tanári, valamint kereskedelmi iskolai tanári, illetőleg középiskolai tornatanítói képesítő oklevél, az elemi tanító-, tanítónő- és kiseddévónőképző intézeteknél pedig szabályszerű képzés birtokában más, akár állami, akár törvényhatósági, községi vagy felekezeti iskoláknál töltöttek.

A minket érdeklő legfontosabb módosítás a következő:

„(Az eredeti második bekezdés elmarad.)

A jelen törvény hatályba léptének idejében szolgálatban álló állami tanító-, tanítónő- és kiseddévónőképző intézeti igazgatóknál, rendes tanároknál és rendes tanítónőknél, a 42. §. szerinti beszámítandó szolgálatok beszámításán felül, a magasabb illetményekre való igény szempontjából beszámítandó az a szolgálati idő is, a melyet jelen állásukra jogosító szabályszerű képzés birtokában, rendes tanári, illetőleg rendes tanítónői kinevezetésüket közvetlenül megelőzőleg, állami tanító-, tanítónő vagy kiseddévónőképző intézeti segéd-tanári, illetőleg segéd-tanítónői minőségben töltöttek, ha ez utóbbi szolgálatuk a tíz évet meg nem haladja.

„A második bekezdésben foglalt határozat kiterjed azokra a jelen törvény hatálybaléptének idejében szolgálatban álló segédtanárookra, illetőleg segéd-tanítónőkre is, a kik a jelen törvény hatálybaléptétől számított öt évi időtartamon belül állami tanító-, tanítónő- és kiseddévónőképző intézeti rendes tanárokká vagy rendes tanítónőkké neveztetnek ki.”

„Az állami tanító-személyzet ama tagjainál, a kik a jelen törvény hatályba léptének idejében a törvény kiegészítő részét képező C) kimutatás V. és VII. csoportjába tartozó valamely álláson vannak alkalmazva, a 42. § szerinti beszámítandó szolgálatok beszámításán felül, a magasabb illetményekre való igény szempontjából beszámítandó annak a szolgálati időnek a fele, melyet az illetők műegyetemi középiskolai tanári, polgári iskola tanítói, tanítónői képesítő oklevél, gazdasági akadémiai vagy gazdasági tanintézeti végbizonyítvány birtokában a IV., V. és VII. csoportokban felsorolt állami iskoláknál vagy ily intézeteknek megfelelő törvényhatósági, községi vagy felekezeti iskoláknál, illetőleg calculatori ösztöndíjas gazdasági segédi és tanársegédi minőségben állami intézeteknél töltöttek.”

„Ezen ujonnan szövegezett szakasznak negyedik bekezdésére nézve még a következőket jegyezzük meg: *A szakasz 4. új bekezdésének főlvetelét szükségessé tevő állapot t. i. rendes tanári (v. tanítónői) funkciókat teljesítő egyének hosszas segéd-tanári, (s. tanítónői) szolgálata a jövőben a tanító, tanítónő és kiseddévónőképző-intézeteknél újra ismétlődnek, ha gondoskodás nem történne arról, hogy a rendes és segédi állások kedvezőtlen aránya átszervezések által kedvezőbbé tévessék. Ez a szükséges mértékben elérhető lesz 51 V. csoportbeli állásnak IV. csoportbelivé és 15 VII. csoportbeli állásnak V. csoportbelivé való átszervezésével, melynek 5 évre eloszló összes maximális költsége 44.220 K. egy évre pedig 8.844 K.*”

„Ezen átszervezések 5 évre elosztva terveztetvén, szükséges volt ezen intézkedések hatályát 5 évre kiterjeszteni.”

Ide iktatjuk még az *elemi iskolai tanítókat* érdeklő következő módosításokat:

„A régi 43. §., most 45. §-t, ugyancsak a kérvények tárgyalásánál fentemlített indokok alapján ily szövegben terjesztjük elő:

„A vallás- és közoktatásügyi miniszter felhatalmaztatik, hogy a jelen törvény kiegészítő részét képező C) kimutatás VIII. csoportjába tartozó oly tanítók és tanítónők részére, a kiknek még nincsen öt évi állami elemi népiskolai szolgálatuk, de a kiket más jellegű népiskoláknál eltöltött szolgálatuk alapján az 1890. évi XXVI. törvencikk értelmében 1903. évi szeptember havától vagy egy későbbi időponttól kezdve ötödéves pótlék illetne meg, ennek az ötödéves pótléknak megfelelő évi segélyt engedélyezhessen mindaddig, a míg öt évi állami szolgálatukat be nem töltik.“

„A jelen törvény kiegészítő részét képező C) kimutatás VIII. csoportjába tartozó s a törvény hatálybaléptének idejében már alkalmazásban álló oly rendes tanító és tanítónő, a kinek öt évi állami szolgálata még nincsen, de a törvény hatálybaléptének idejében élvezett fizetése s a fizetés természetével bíró egyéb illetményei együttvéve évi 1200 koronát meghaladnak, a C) kimutatás VIII. csoportjában megállapított 1400 koronás fizetésbe és ha a jelenlegi illetményei együttvéve ezt az összeget is meghaladnák, a legközelebbi magasabb fizetésbe sorozandó.“

NÉPOKTATÁS.

Az 1902. évi angol nevelésügyi törvény.¹⁾

I. Helyi nevelésügyi hatóság.

1. Ezen törvény végrehajtására, minden tartományi és minden kerületi törvényhatóság (borough) tanácsa a *helyi nevelésügyi hatóságot* képezi: illetőleg a tizezren felüli lakossággal bíró törvényhatóság, vagy a húszezeren felüli lakossággal bíró városi kerület tanácsának kell a törvényhatóságot, vagy a kerületet illetőleg az ezen törvény III. részének végrehajtására, a helyi nevelésügyi hatóságot alkotnia és e végből a törvényhatóságot vagy kerületet illető ezen kifejezés alatt „helyi nevelésügyi hatóság“ az ezen törvényhatóság vagy kerület tanácsa értendő.

II. Felsőbb nevelés.

2. — 1. A helyi nevelésügyi hatóság gondoskodik területe nevelésügyi szükségleteiről és minden oly intézkedést megtesz, mely a nevelésügyi tanácscsal való tárgyalás után, előtte az elemin kívüli más nevelés

¹⁾ Habár e törvényjavaslat sok helyi érdekű és nehezen érthető rendelkezést tartalmaz, mégis helyesebbnek tartottam az egészet lefordítani, mint kivonatolni. A tanulmányozás céljának így felel meg jobban.

ellátására vagy ellátásának gyámolítására alkalmasnak látszik és e célból az 1890. helyi adó (vám- és fogyasztási adó) törvény első fejezete alatti maradékának egészét, vagy annyit, a mennyi szükségesnek látszik, használja fel s hasonló célból egy erre vonatkozó átlagot, mely esetleg fedezet nélkül maradhat, számításba vesz és oly további összegeket adományozhat, melyeket szükségesnek lát: föltéven, hogy a tartományi tanács által bármely évben is, az ezen törvény alapján, az illetékekből behajtott összeg egy oly mennyiséget, mely egy-két penny illetéknek a fontban megfelel, túl nem haladja, vagy egy oly magasabb illetéket, melyet a tartományi tanács a helyi kormány főtanács megegyezésével megállapít.

2. A tanácsnak hatásköre gyakorlásában, a törvény ezen része értelmében, a sikerrel működő iskolák vagy kollégiumok bármelynemű meglevő ellátására és a felsőbb nevelésnek az 1889. és 1891. évi műipar (technical) oktatásügyi törvények szerinti már tett bármilyen intézkedésére tekintettel kell lennie.

3. Bármely nem tartományi törvényhatóság vagy városi kerület tanácsa ép úgy, mint a tartományi tanács felhatalmaztatik a népiskolán túli nevelés ellátási céljaira vagy az ellátásnak gyámolítására oly összegeket fordítani, melyeket megfelelőnek lát: föltéven, hogy a nem tartományi törvényhatóság vagy városi kerület tanácsa által bármely évben is, az ezen törvény alapján, az illetékekből e célra beszedett összeg nem haladja meg azon mennyiséget, mely az egy penny illetéknek a fontban megfelel.

4. — 1. A tanács a törvény ezen része alapján a pénzösszeg nyújtása alkalmával nem követelheti, hogy *a vallásos oktatásnak* vagy isteni tiszteltnék vagy bármely vallásbeli katechismusnak vagy hitformának, mely valamely különös felekezetet jellemez, különleges alakja taníttassék, vagy ne taníttassék, használtassék vagy bármely iskolában, kollégiumban vagy tanulói otthonban (hostel), melyet a tanács gyámolít, de nem ellát, gyakoroltassék és a vallásos hit alapján a tanács által ellátott bármely iskolából, kollégiumból vagy tanulói otthonból egy növendék se rekesztessék ki vagy szoríttassék abban alá és semmi bármely különös vallásfelekezetet megkülönböztető katechismus vagy hitforma is ne taníttassék bármely ily módon ellátott iskolában, kollégiumban vagy tanulói otthonban, kivéve azon esetet, midőn a tanács a tanuló szülőinek megkeresésére oly időben és oly feltételek mellett, a mint a tanács azt szükségesnek látja, engedi meg az iskolában, a kollégiumban vagy a tanulói otthonban, de nem a tanács költségén, valamely vallásos oktatás adását: föltéven, hogy ezen hatáskör gyakorlásában bármely vallási felekezet iránt is illetéktelen előbbretétel nem nyilváníttatik.

2. Egy iskolában vagy kollégiumban, mely a törvény ezen része alapján a tanács által államsegélyben részesül vagy általa tartatik fenn:

a) Bármely növendéktől, ki mint napközi vagy esteli tanuló látogatja az iskolát, mint az iskolába bocsáttatásnak vagy ottmaradásnak feltétele, nem követelhető, hogy valamely vasárnapi iskolát, vallásos istentisztelet helyét, vallásos gyakorlatot látogasson vagy attól tartó-

kodjék vagy az iskolában, kollégiumban vagy másutt vallási tárgyak oktatásában részt vegyen; és

b) a vallásos istentiszteletet vagy vallási tárgyak tanítására szánt idő, a célból, hogy bármely tanulónak is az abban való részvétel vagy az attól való visszavonulás lehetővé tétessék, megfelelőleg rendezendő.

III. Nép- (elementary) nevelés.

5. A helyi nevelésügyi hatóság az 1870-től 1900-ig hozott népiskolai és más törvények (ide értve a helyi törvényeket is) szerinti iskolaszékek (schoolboard) és iskolalátogatási bizottságok hatáskörét egész területén át gyakorolja és kötelességeit teljesíti, tehát a világi oktatást illetőleg felelősséggel is tartozik minden általa el nem látott nyilvános népiskolákban és azokat ellenőrzi; az iskolaszékek és iskolalátogatási bizottságok pedig eltöröltetnek.

6. — 1. Minden helyi nevelésügyi hatósággal ellátott nyilvános népiskola élén, hol a helyi nevelésügyi hatóság a tartomány tanácsa, az ezen tanács által választott s négy tagot meg nem haladó gondnoksági testület áll, mihez még a kisebb helyi hatóság által választott s kettőt meg nem haladó tag járúl.

A hol a helyi nevelésügyi hatóság a törvényhatóság (borough) vagy városi kerület tanácsa, bármely általa ellátott iskola számára, ha az megfelelőnek találhatik, annyi tagból álló gondnokságot választhat, a mennyit jónak lát.

2. Minden nyilvános, nem a helyi tanügyi hatóság által ellátott népiskola élére az eddigi gondnokok helyett az alapító gondnokokból álló s négy tagot meg nem haladó gondnoksági testület állítandó, a mint arról ezen törvény gondoskodik, ezekhez számítva kettőt meg nem haladó tag a következő választás mellett:

a) a hol a helyi tanügyi hatóság egy tartomány tanácsa, egyik ezen tanács által, a másik a kisebb helyi hatóság által; és

b) a hol a helyi tanügyi hatóság a törvényhatóság vagy városi kerület tanácsa, mindkettő ezen hatóság által.

3. Mindazonáltal, bármint legyen is, ezen szakaszban

a) az iskolák az ezen törvényben meghatározott módon egy gondnoksági testület alá csoportosíthatók; és

b) a hol a helyi tanügyi hatóság úgy véli, hogy bármely iskolának helyzete a gondnokok nagyobb testületét kívánja, mint a hogy arról a jelen szakasz intézkedik, ezen hatóság a gondnokok teljes számát növelheti, úgy azonban, hogy a gondnokok minden osztályának száma arányosan növelendő.

7. — 1. A helyi tanügyi hatóság, saját területén belől, minden nyilvános népiskolát, mely hiányt pótol, fenntartani és ellátni tartozik és az e célra szükséges minden költséget ellenőrizni köteles, kivéve az oly kiadásokat, melyeket a törvény alapján a gondnokok tartoznak ellátni, de a nem általuk ellátott iskolát csak addig, a meddig a következő föltételek és intézkedések teljesítetnek:

a) Az iskola gondnokainak kell az iskolában adandó világi okta-

tás illetőleg a helyi tanügyi hatóság bárminemű igazgatását kijelölni, ide értve bármely igazgatást, az ily oktatásra alkalmazandó tanítók számát és nevelésügyi minősítését, nemkülönbén bármely tanítónak nevelési okokból való elbocsáttatását; ha pedig a gondnokok az ilynemű igazgatas ellátását elmulasztják, a helyi tanügyi hatóság hatalmaztatik fel egyéb hatásköre mellett a gondnokok helyett a szóban forgó igazgatást teljesíteni; de az ezen intézkedés melletti igazgatás olyan nem lehet, hogy a vallásos oktatást illető méltányos engedékenységgel a tanítási órák alatt összeütközésbe jusson;

b) a helyi tanügyi hatóságnak joga van az iskolára felügyelni;

c) a helyi tanügyi hatóság beleegyezése a tanítók megválasztásához is kikérendő, de ezen beleegyezés csak nevelési okokból tagadható meg; hasonlóképen kikérendő a hatóság beleegyezése a tanítók elbocsáttatásához is, ha csak az elbocsáttatás a vallásos oktatás nyújtásával, az iskolában, nincs kapcsolatban.

d) Az iskola gondnokai tartoznak az iskolaépületet ingyen, kivéven a tanító lakását, (ha ilyen van) a helyi nevelésügyi hatóságnak a nyilvános népiskola céljaira rendelkezésére bocsájtani és az iskolaépületet az általuk kezelt alapból jókarban tartani és az épületben oly változtatásokat és javításokat eszközölni, a mint azt a helyi nevelésügyi hatóság méltányosan követelheti, kivéven az olyan rongálást, a melyről a helyi hatóság úgy véli, hogy az az iskola épületben bármely helyiségnek nyilvános népiskola céljára való használatában, megfelelő elhasználtatásnak tudható be és a mely, mint ilyen, a helyi nevelésügyi hatóság által javíttatandó.

e) Az iskola gondnokai, ha a helyi tanügyi hatóságnak az általa ellátott iskolákban megfelelő helyiségük nincs, megengedhetik, hogy azon hatóság az iskolaépületben valamely termet a tanítási órákon kívül nevelési célra ingyen használhassa; de ezen engedély hetenkint három napot túl nem haladhat,

2. A helyi tanügyi hatóság által fentartott, de nem ellátott iskola gondnokai az iskolai bútorzatnak a tanítási órákon kívül való használatát illetőleg, nemkülönbén a helyi tanügyi hatóság bármely helyiségnek az iskolaépületben a tanítási órákon kívül általuk való használatát illetőleg, a bútorzaton vagy helyiségen, az ezen használat által okozott bármely rongálást (kivéve az olyat, a mely az illető használtatásból ered), a mint az előfordúlt, kijavíttatni tartoznak, a gondnokok pedig kötelesek figyelmüket arra is kiterjeszteni, hogy az iskolaépületben a helyiség, használata után, az iskolai célokra megfelelő állapotban hagyassék.

3. Ha ezen szakasz szerint a helyi tanügyi hatóság és a hatóság által el nem látott iskola gondnokai között bármely kérdés is merül fel, ezen kérdés a Nevelésügyi Tanács által döntendő el.

4. Azon föltételek egyike, melyeknek teljesítése a népiskolától a végből, hogy a parlamenti segélyben (grants) részesüljön, az, hogy ezen szakasznak megfelelőleg tartassék fenn és az általa követelt ellátásnak megfelelőjen.

5. A helyi tanügyi hatóság által fentartott, de általa el nem látott nyilvános népiskolákban, ha az megfelelőnek vélelmeztetik, segédtanítók

vagy tanító növendékek a vallásos hit vagy felekezetre való tekintet nélkül választhatók, azonban minden esetben, midőn a növendék tanítói állásra több folyamodó van, mint a hány hely betöltendő, a választás a helyi tanügyi hatóság által eszközölnendő és a jelölt minősítését (qualification) illetőleg vizsga által vagy más úton, az határoz.

6. A nem helyi hatóság által ellátott nyilvános népiskolában adott vallásoktatásnak, a mi annak jellegét illeti, az arra vonatkozó egyezmény-okirat intézkedéseivel (ha van ilyen) összhangzásban kell lennie és a gondnokok ellenőrzése alá helyezendő: föltéve, hogy ezen szakaszban semmi sem vonatkozik az egyezményokmányban a püspök és az egyházi vagy más felekezeti hatóság előljárójához való utalásra annyiban, a mennyiben egy ilyen intézkedés a püspöknek vagy hatóságnak felhatalmazást ad arra, hogy vajjon a vallásos oktatás jellege az egyezmény okmány intézkedéseivel összhangzásban van-e vagy sem.

7. A helyi tanügyi hatóság által fentartott, de nem ellátott iskolában a gondnokoknak mindazon hatáskör biztosítandó, mely ezen törvény végrehajtása céljából a vezetésben megkívántatik, nemkülönben (az ezen szakasz szerinti helyi nevelésügyi hatóságnak alárendelve), a tanítók kinevezése és elbocsátásának jogával is felruházandók.

8. — 1. A hol a helyi tanügyi hatóság vagy mások új népiskola ellátását hozzák javaslatba, ilyenmü szándékukat nyilvánosságra hozni tartoznak, a meglevő bármily iskola gondnokai pedig vagy a helyi tanügyi hatóság (a hol az iskola ellátását illető javaslatot tevő egyének nem ő maguk) vagy bármely más tiz adófizető azon területen, a mely számára az iskola ellátása javaslatba hozatik, a nyilvánosságra hozatal után három hónapon belül, azon alapon, hogy a javaslatba hozott iskolára szükség nincs vagy hogy a helyi tanügyi hatóság által ellátott vagy nem így ellátott iskola bármely esetben is jobban megfelel a kerület szükségleteinek, mint az ellátásra javaslatba hozott iskola — a nevelésügyi tanácshoz fellebbezhet és bármely a nevelésügyi tanácsnak az ezen fellebbezés alapján hozott határozata ellenére épített iskola — szükségtelennek tekintetik.

2. Ha a nevelésügyi tanács véleménye szerint valamely nyilvános népiskola kibővítése olynemü, hogy az egy új iskola ellátásáig emelkedik, úgy az ezen szakasz föltételei szerint tárgyalandó.

3. Bármely nyilvános népiskolának egy helyi tanügyi hatóság alá való helyezése vagy az alól való elvétele, ezen szakasz föltételei szerint mint egy új iskola tárgyalandó.

9. A nevelésügyi főtanácsnak (board of education), vita esetén szükségtelen halogatás nélkül el kell döntenie, hogy vajjon az iskola szükséges e vagy nem és ha annak nyilvánítatik is bármely föllebbezésre, az új iskola ellátása is határozatik, a világi oktatás érdeke, a szülőknek gyermekeik nevelésére vonatkozó kívánságai és az adókkal való takarékoság veendő figyelembe; ha azonban valamely nyilvános népiskola, mint ilyen, elismertetett és ha benne, a mint azt a nevelésügyi tanács megállapította, a növendékek számának átlagos látogatása harmincnál nem kevesebb, szükségtelennek nem tekinthető.

10. — 1. Az 1897-i szabad (voluntary) iskolatorvényen alapuló állam-

segélyek helyett (grants), minden helyi tanügyi hatóságnak a parlament által megszavazott pénzekből évenként fizetendő és pedig:

a) egy összeg, mely minden tanuló után négy shillingnek (1 sh = 120 fill.) felel meg;

b) egy kiegészítő összeg egy-egy tanuló után járó minden teljes két pennyre tanulónként három félpenny, a melynek azon összeg, melyet a hatóság területén a penny adó eredményezne, a tíz shillingnek tanulónként meg nem felel: föltéve, hogy a helyi tanügyi hatóság, mely nem kerületi város területén a penny adó jövedelmének becslésében az adó a tartományi adó alapján számíttatik, a mely azon esetben, midőn a községnek csak egy része fekszik a helyi tanügyi hatóság területén, azon arányban osztandó fel, a melyben azt a nevelésügyi tanács helyesnek véli.

Ha azonban bármely évben is a helyi tanügyi hatóságnak fizetendő parlamenti segély egész összege az ezen hatóságok által az ezen törvény erre vonatkozó része alapján más forrásokból fedezendő összege kevesebbre szállna kiadásaik számlájában, mint azon összeg, mely a font után, három penny után eredményeztetnék, a parlamenti segély leszállítandó és a más forrásokból fedezendő oly mennyiséggel emelendő, mely minden egyes esetben a fél különbségnek felel meg.

2. Ezen szakasz szempontjából a tanulók száma, a mint azt a nevelésügyi tanács a hatóság által fenntartott népiskolákban kiveti, az átlagosan látogató tanulók száma szerint állapítandó meg.

II. — 1. Egy iskola alapító gondnokai az iskola egyezmény okmányának (hitlevél) intézkedései alapján, gondnokoknak választandók; ha azonban a nevelésügyi tanács előtt világosan kimutattatik, hogy a hitlevél intézkedései a gondnokok megválasztását, illetőleg bármely tekintetben is ezen törvény intézkedéseivel összeférhetetlenek vagy a célra elégtelenek vagy nem alkalmazhatók vagy érvényes hitlevél nincs, a nevelésügyi tanácsnak ezen szakasz alapján az ügy elintézése céljából rendelkeznie kell.

2. Ilynemű intézkedés a meglevő tulajdonosok, megbizottak vagy az iskola gondnokainak folyamodványa alapján ezen törvény szentesítése után három havi időközön belül teendő, ezen időszak után pedig a helyi tanügyi hatóság vagy az iskola gondozásában érdekelt bármely más egyén folyamodványa alapján és bármely ilyennemű intézkedésnek, a hol az a hitlevelet módosítja, oly hatálylyal kell birnia, mint ezen hitlevél részének, a hol pedig ily hitlevél nincs, olyannak, mintha az a hitlevélben benn volna.

3. Bármely ily folyamodványról szóló értesítés, az arra javaslatba hozandó véghatározati tervezet másolatával együtt, a nevelésügyi tanács által a helyi tanügyi hatóságnak, a létező tulajdonosoknak, megbizottaknak, gondnokoknak és mindazoknak, kik a nevelésügyi tanács előtt érdekelteknek látszanak, kiadandó, a véghatározat pedig az értesítés után hat hétre hozandó.

4. Az ezen szakasz szerint hozott határozatnál, tekintettel bármely iskolára, a nevelésügyi tanácsnak figyelembe kell vennie az iskolaépület

tulajdonságát, nemkülönben azon elveket, a melyek szerint az iskola által nyújtott nevelés a múltban vezetettet.

5. A nevelésügyi tanács úgy véli, hogy a fennforgó eset körülményei azt megkívánják.

6. A helyi tanügyi hatóság által el nem látott nyilvános népiskola számára megválasztott gondnoksági testület ezen iskola gondnokságává teendő.

7. A hol bármely alapítványnak vagy jótéteménynek elfogadása ezen törvény hozatalának idején a gondnokok bármely minősítésétől tétetik függővé, a kérdés alatti esetben pusztán az alapító gondnokok minősítése veendő tekintetbe

8. A nevelésügyi tanács az iskola gondnokainak, a helyi tanügyi hatóságnak, vagy bárkinek folyamodványára is, ki előttük az iskolát érdekeltnek tűnik fel, az ezen szakasz értelmében hozott bármily intézkedést visszavonhat, módosíthat vagy javíthat; mielőtt azonban ily határozatot hozna, annak tervezete haladéktalanul a parlament két háza elé terjesztendő és ha harminc napon belől bármelyik ház is azt határozza, hogy a tervezet vagy annak egyik része további eljárás alá nem veendő, az arra vonatkozó további tárgyalás, nehogy egy bármely új tervezet készítése veszélyeztessék, elvetendő.

12. — 1. A helyi tanügyi hatóság az általa ellátott mindennemű nyilvános népiskolákat ugyanazon gondnoksági testület alatt csoportosíthatja, hasonlóképen csoportosíthat ugyanazon gondnoksági testület alatt, az iskola gondnokainak beleegyezésével oly iskolákat, melyek nem általa láttatnak el.

2. A csoportosított iskolák gondnoksági testületének annyi tagból kell állania és a helyi tanügyi hatóság által ellátott iskolák esetében oly módon és arányban kell választatnia, a mint azt ezen hatóság meghatározza; a nem így ellátott iskolák esetében pedig, az érdekelt iskolák gondnokainak testületei és a helyi tanügyi hatóság között megegyezés létesítendő, megegyezés hiányában a nevelésügyi tanács határoz.

3. A hol a helyi tanügyi hatóság a tartomány (megye) tanácsa, a kisebb helyi hatóságok kellő képviseltetésének ellátásáról az igazgatásuk alatt csoportosított iskolák gondnokainak testületét illetőleg ők tartoznak gondoskodni.

4. A helyi tanügyi hatóság által el nem látott iskolák csoportosítására vonatkozó bármely berendezés, ha csak az érdekelt felek megegyezésével előzetesen másként nem állapítottat meg, kell, hogy három évi időszak alatt érvényben maradjon.

13. — 1. Ezen törvényben semmi sem illethet bármely alapítványt is vagy bármely megbizottaknak arra vonatkozó határozatát: kivéve ott, a hol annak jövedelme a megbizottak vagy bármely alapítványt illető más ellátás alatt egészen vagy részben a nyilvános népiskola azon céljaira fordítandó, a melynek ellátásáról a helyi tanügyi hatóságnak kell gondoskodnia, úgy a jövedelemnek egésze vagy annak egy része az ügy állása szerint ezen hatóságnak fizetendő, ezen összeg fölött pedig, ha az ily jövedelemnek csak egy része használandó úgy fel és az említett megbizottak vagy kikötések között azon összeg meghatározására,

mely ezen részt képviseli, intézkedés nincs, az illetékes felek közötti viszály esetén a nevelésügyi főtanácsnak kell döntenie: ha azonban a helyi tanügyi hatóság nyilvános nyomozást kíván, a nevelésügyi tanács döntése mindaddig meg nem ejtendő, míg a nevelésügyi főtanács egy oly vizsgálatot, a mely felől a helyi tanügyi hatóság, a kisebb helyi hatóság és a megbizottak tíz nappal előbb értesítendők, a helyi tanügyi hatóság költségén, előzetesen nem eszközölt.

2. Egy alapítványból eredő s a tartomány tanácsnak a nyilvános népiskola céljaira fizetett bármely pénz, a melyről a tanácsnak gondoskodnia kell, a tanács által azon egyházközségben vagy községekben, a melyek a tanács véleménye szerint az iskola által azon céloknak szolgálnak, melyekért az összeg fizettetett, a törvény ezen szakaszának céljaira beszédett adó kiegészítésére hitelezendő, vagy ha a tanács úgy határozza, az egyházközség vagy községek felügyelőinek a tanács által meghatározandó arányban fizetendő ki és a felügyelők által az egyházközségben beszédett szegényadó kiegészítésére fordítandó.

14. A hol ezen törvény szentesítése előtt a helyi tanügyi hatóság által el nem látott nyilvános népiskolában díjak követeltetnek, ezen hatóságnak, a meddig az folytatólagosan megengedi ezen iskola tekintetében a díjkövetelést, azokat azon arányban kell fedeznie, a melyben megegyeztek vagy a megegyezés híján a nevelésügyi főtanács által meghatározott arányban a gondnokoknak kifizetni.

15. Ezen törvény intézkedései alapján a helyi tanügyi hatóság bármely tengerészeti iskolát, vagy oly iskolát, mely annak része vagy annak épületében van elhelyezve, bármely intézetet, melyben a gyermekek tartásban részesülnek, mint nyilvános népiskolát is tarthat fenn, — de egy ily iskola fenntartásának megtagadása nem teheti az iskolát a parlamenti segély elnyerésére illetéktelenné, — hasonlóképp nem helyezhető az iskola, ha az nem úgy tartatik fenn, a gondnokok kinevezését, vagy a helyi tanügyi hatóság által való ellenőriztetését illetőleg ezen törvény intézkedései alá.

16. Ha a helyi tanügyi hatóság az 1870-től 1900-ig menő népnevelésügyi vagy az ezen törvény szerinti kötelességei bármelyikének teljesítését elmulasztja, vagy ha az 1870-i népnevelésügyi törvény szándékain belől oly kiegészítő nyilvános iskolai felszerelésről gondoskodni elmulaszt, melyek a nevelésügyi tanács véleménye szerint területük bármely részében szükségesek, a nevelésügyi főtanács nyilvános vizsgálat tartása után oly rendeletet bocsájthat ki, melyet szükségesnek és alkalmasnak vél arra, hogy a hatóságot kötelességének teljesítésére szorítsa és bármely ilyenű rendelet bírói végrehajtással is (mandamus) fogantatható.

(Folyt. köv.)

Somogyi Géza.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

Tanító és társadalom. *Gróf Teleki Sándortól.* A VII. Társadalom-pedagógiai értekezleten tartott elnöki megnyitóbeszéd. Budapest, 1902. Révai és Salamon könyvnyomdája.

Mint könyv nem valami nagy terjedelmű, mindössze 22 nagy nyolcad lap; mint megnyitóbeszéd nem pusztán az üdvözlésekre szorítkozik, hanem mint iránymunka kijelöli a célt és éppen ezért kell vele tüzetesebben foglalkoznunk.

Az elhagyott gyermekek gondozását, gyámolítását tűzi ki célul és a társadalom feladataul, figyelemmel kíséri azokat az iskolán túli években is a hivatásért való küzdelmében egész a meglett korig. A családi nevelés fogyatékoságait akarja pótolni, mert fővárosunk is éppen úgy mutatja a vagyonelesztás végleiteit és a nyomornak minden következményeit, mint az ó-kor városai, vagy a többi világváros.

A hiba okát megkeresni s gyökerében orvosolni nem lehet, semmi-féle socialista elv el nem éri. A társadalom tehát nem tehet méltóbbat, mintha a züllő elemek megmentésére siet.

E cél ösztönözte a lelkesedni tudó tanítómestereket s a célért nagyarányú, egyöntetű működést kifejtteni felhívást küldöttek szét s az érdeklődőkből létrehozzák a social-pedagógiai értekezleteket.

Szól azután a könyv a tanító és az iskola közötti viszonyról.

Az iskolát nem áruháznak tekinti, a melyből évenként bizonyos mennyiségű beraktározott tudományt osztogatnak. Az iskola az életküzdelem előkészítője, vezető a becsület útjára és a jó és szép felé.

Az iskola lelkéről pedig, a tanítóról olyan méltánylással szól, mint a ki tudja és föl is fogja azt a nagy nemzeti munkát, melyet a tanító végez.

„A ki megtanította a gyermeket az abc-re, az kezébe adta a kulcsot, melylyel behatolhat a könyvtárakba: az emberiség tudásának nagy kincsesházaiba. A ki bevezette őt a rajzolás mesterségébe, megadta neki a módot utánozni a természetet és belépni a művészet nagy birodalmába. A ki kezébe adta a szerszámot és megtanította vele bánni, az megadta neki az uralmat az anyag felett s az, ki megtanította a tiszta lelkiismeret intő szavára hallgatni, a vad emberből a civilizált társadalom gyermekét alkotta. E négy tényezőn alapúl az emberiség haladása.“

Két fontos tétel tárgyalásába bocsátkozik ezután a megnyitó: a szülők meglátogatása és a gyermekotthonok kérdésébe.

Az elsőre nézve a tapasztalatból előadott esetek vezettek el éppen a gyermekotthonok létesítésére s éppen ez értekezletek nagyfontosságú és most talán még teljes mértékben méltányolni nem tudó munkájának köszönhetik megvalósulásukat.

A vagyontalan, munkás osztályok gyermeke, kinek szülői egész idejüket a hajnali órától késő estig a kenyér megkeresésére fordítják,

ügyszólván teljesen felügyelet nélkül áll. Szabad idejét az utcán tölti, állandó érintkezésbe kerülve az erkölcstelenséggel. Az unalom és a rossz példák nyomán restség, romlás, züllés lépnek fel.

Ez értekezletek és egyes tanítók buzgókodása folytán már több gyermek-otthont sikerült létesíteni néhány fővárosi iskolában, midőn a főváros is figyelmébe vette a nemes mozgalmat s most ő maga is arra törekszik, hogy legalább külső iskoláit lássa el ily gyermek-otthonokkal, melyek jó részében ma már nemcsak felügyeletet, foglalkozást nyer a gyermek a déli órákban és délutánonként, hanem ebédet is kap.

Ez volt az értekezletek egyik legszebb vívmánya.

Figyelemmel kíséri továbbá a beszéd a social-pedagógia egész mezején a gyermek életét. Keresi a módot, mint lehetne belőle a társadalom számára hasznos tagot nevelni? Mint lehetne távol tartani tőle ama számtalan veszélyt, melyek testi és lelki életét fenyegetik? Már a bölcsőnél megkezdődik a láncolat az angyalcsinálás üzelmével, mely különösen a fővárosban és vele kapcsolatosan a környéken uralkodik. A baj megszüntetője, a lelenház és a bölcsőház viszonya még igen rendezetlen és nem eléggé méltányolt.

És szól innen kezdve nevelési és társadalmi hibáink és hiányaink egész mezejéről és ezek orvoslását magától a társadalomtól várja. Iskolakertek állítása, játszó terek, fürdők, tanonckérdés és a már éppen kezdeményezése folytán fejlődésnek indult mozgalom: az éhező iskolás-gyermekek élelmezésének kérdése mind olyanok, melyek megoldásához a társadalom és tanító vállvetett munkája vezet el.

Ez a tanító és társadalom viszonya.

S hogy a munkában mily szerep jut a tanítónak legszebben kifejezésre juttatja a mélybelátású és nagyszabású elnöki megnyitó zárószava, midőn azt mondja:

„Uraim! Mi nem kergetünk ideálokat! Minket az ideálok vezetnek; nem csalfa, lenge, foszló tünemények, hanem valóságos, kézzel fogható nemes célok. Mi nem hisszük, hogy a tudatlanságot, a nyomort, a bűnt megszüntethetjük, de igenis meg akarjuk kísérteni a sötétség, a nyomor, a bűn áldozatainak számát csökkenteni. Mi nem hisszük, hogy a gonosz uralmának végét vethetjük, de el vagyunk tökéve minden rendelkezésünkre álló eszközzel ellene küzdeni. Mi nem álmodunk világboldogításról, ismerjük a társadalmi bajok kuszált tömkelegét, de reméljük, hogy képesek leszünk nemes magot elhinteni. Tédd jobbá, nemezebbé, erősebbé Magyarországot!”

Sokan, talán mindenki hozzájárulhat, de igazi művelője e nemzeti munkának a magyar tanító.

F—s.

A magyar birodalom története. Két kötetben írta *Acsády* Ignác. Kiadja az Athenaeum részv. társ. Füzetenként jelenik meg. Egy füzet ára 60 f. Az egész mű, a két kötet 40 füzetet fog kitenni s bolti ára 24 korona lesz. Lehet előfizetni évnegyedre (6 füzet) 3 korona 60 fillérért; félévre (12 füzet) 7 korona 20 fillérért.

Acsády a magyar nemzet multjának teljes képét, mind a politikai viszonyokat és küzdelmeket, mind a közgazdasági, társadalmi és művelődési kialakulásokat ismerteti. „A fokozatos változást, a melyen a magyar néplélek az idők folyamán átment s a nagyszerű katonai, politikai és polgárosító tevékenységet, melyet ezer év változataiban kifejtett, vagyis nemzetünk állami és társadalmi életét szerves egységében, fejlődése változó fokain előadni célja jelen munkámnak. A magyarság teljes története akar lenni, miért is helyet foglal benne nemzetünk minden eleme, az uralkodó és hadakozó rétegek mellett a munkás osztályok is, melyek nem kevésbé dicsőséges munkát végeztek a maguk körében, mint amazok.“ Acsády ezt a programját az eddig megjelent 10 füzetben híven betartotta. A magyar állam, társadalom szervezkedését, a gazdasági, műveltségi viszonyok kialakulását különösen Szent-István király idejében, behatóan tárgyalja, részletesen, de nem unalmasan írja le. Mind tudományos értékénél, mind élénk irányánál fogva hatásos mű. A füzetek gyönyörű kivitelű képeket, illusztrációkat, térképet, műmelléleteket tartalmaznak, a melyek dicsőségére válnak a magyar nyomdaiparnak. Ajánljuk a művet az intézeteknek a könyvtáraik számára való megszerzésre.

EGYESÜLETI ÉLET.

I. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-intézeti tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1902. évi december 15-én tartott ülésén.

Jelen vannak: dr. *Kovács János* elnöklete alatt *György Aladár*, *Lázárné Kasztner Janka*, *Komáromy Lajos*, dr. *Herrmanni Antal*, *Hollós Károly*, *Nagy László*, *Berta Ilona*, dr. *Málnai Mihály*, *Csemez József*, *Rybár István*, *Szarvasy Margit*, *Bittenbinder Miklós*. *Sztankó Béla*, *Németh Sándor*.

1. Elnök megemlékezvén arról, hogy ez ülést a választmány a magyar népoktatásügy új fényes csarnokában, az Erzsébet Nőiskola új épületében tartja, üdvözlí a választmány megjelent tagjait, köszönetet mond az Erzsébet Nőiskola igazgatóságának azon szíveségeért, hogy a választmány tagjainak megengedte az Erzsébet Nőiskola beható megtekintését, köszönetet mond úgy az igazgatónak, mint az egész tanártestületnek a szíves kalauzolásért s az igazgató azon előzékenységeért, hogy a választmányi ülés céljaira helyet adni szíves volt.

2. Főtitkár jelenti:

a) fizetésügyi törvény előmunkálatai alkalmából az elnökség elkészítette s felterjesztette az októberi vál. ülés határozati alapján megszerkesztett memorandumot; főtitkár a szóban levő emlékiratot bemutatja.

Helyeslőleg vétetik tudomásul.

b) az egyesületbe való belépésre jelentkezett *Grész Ernő* (áll. tkép. s tanár, Temesvár) kilépésüket jelentették: *Szuppán Vilmos* és *Bocskay Kristóf*.

A választmány örömmel igatja a jelentkezőt rendes tagjai sorába; a kilépés hatálya Szuppán V.-ra 1904, Bocskay Kristóf-ra nézve pedig 1903. év végével állapítatik meg.

c) Király Pál áll. polg. isk. tanítóképző-intézeti tanár, a magyar nyelv ügyének lelkes harcosa, egyesületünk rendes tagja, elhunyt. A polg. isk. tképző tanárkara a nagy halottnak a németvölgyi temetőben levő sírját emlékkövel óhajtván megjelölni, az egyesülethez is gyűjtő ívet küldött az említett célra leendő adakozás végett.

A választmány részvétét jegyzőkönyvbe igatni határozza s a fent említett kegyeletes célra 10 koronát szavaz meg.

d) Főtitkár előterjeszti s felolvassa a máramrosszigeti áll. tanító-képző-intézet tanárkarának az állami tanítóképzőkben tartandó magyar nyelvi tanítóképesítő vizsgálatok szervezése tárgyában benyújtott javaslatát. A választmány a beadványt tudomásul veszi s megbízza az elnökséget, hogy e kérdés házirendre tűzéséről gondoskodjék.

e) A választmány ez évi munkaprogramjára vonatkozólag a következő javaslatot teszi:

1. A gyermek lelki életének megfigyelése.
2. A gyakorló-iskola és a gyakorlati kiképzés.
3. Tanítóképző-intézeti tanárképzés.
4. Szakfelügyelet.
5. Az ifjúsági könyvtárak ügye.

A választmány a javaslatot elfogadja s megbízza az elnökséget előadók felkérése s az előadásoknak napirendre való kitűzése iránt.

3. Nagy László és Bittenbinder Miklós, mint a közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítői, jelentik, hogy a választmányi tagok névsorából Palágyi Lajos és Kovássy Zoltán neve kimaradt.

Mivel nevezettek a közgyűlésen választmányi tagokká tényleg megválasztottak s nevök a jegyzőkönyvből csak tévedésből maradt ki: a választmány Kovássy Zoltánt és Palágyi Lajost a választmányi tagok sorába beigtatni határozza.

4. Kiküldetik a pénztárvizsgáló bizottság; tagjai Peres Sándor elnöklete alatt Bittenbinder Miklós, Miklós Gergely.

5. Kiküldetik az írói díjakat kiosztó bizottság; tagjai Horvay Ede pénztáros, Sztankó Béla főtitkár, Nagy László szerkesztő.

6. A hátralékos tagsági díjaknak postai megbízás útján leendő behajtására pénztáros felhatalmaztatik.

K. m. f.

Jegyezte:

Németh Sándor,
titkár.

II. Jegyzőkönyv.

Felvétel a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1903. évi január 26-án tartott ülésén.

Jelen vannak *dr. Kovács János* elnöklete alatt: *Nagy László, Boga Károly* (Déva), *dr. Baló József, Léderer Ábrahám, dr. Málnai Mihály, Bardócz Pál, dr. Perényi József, Krécsy Béla, Gorzó Dénes, Foletta Lajos, Trajtiler Károly, György Aladár, Ember János, Lubinszky Emilia, Mintsek Antal, Eperjessy István, Horvay Ede, Miklós Gergely, Peres Sándor, Radó Vilmos, dr. Havas Gyula, Bartha Péter, Sztankó Béla, Németh Sándor.*

1. Dr. Kovács János az ülést megnyitván, üdvözli a választmányt s a nagy számmal megjelent vendégeket. Örömet fejezi ki, hogy a középiskolai kartársak közül is többen megjelentek.

2. Dr. Kovács J. elnök megemlékezik a nemrég elhunyt Paál Ferenc volt tanítóképző-intézeti igazgatóról, ki egyesületünknek is mindvégig tagja volt.

3. Boga Károly napirend előtt a fizetés-rendezés ügyében szólal fel. Az igazgatása alatti intézet tanárkara nevében kéri választmányt, hogy intézen sürgős felterjesztést a nm. miniszter úrhoz az iránt, hogy a kép. tanároknak *segédtanári minőségben eltöltött szolgálati éveiket* ne azonosítsák a középiskolai *helyettes tanári* évekkkel, melyeket illetőleg az a hírlelés van elterjedve, hogy fél beszámítás alá esnek, továbbá, hogy a gyakorló iskolai tanítóknak, valamint a más iskolától képezdéhez átlépett tanároknak az átlépést megelőző szolgálati éveiket szintén számítsák be és végül a képezdei igazgatók fizetése a teljes középiskolák igazgatóiével egyenlő alapon rendeztessék.

Elnök a választmány álláspontját s illetőleg a választmány határozata alapján benyújtott kérvény főbb pontjait ismertetvén, kifejti, hogy az előtte szóló által felhozott kívánságok jogosultak, mivel azonban a törvényjavaslat hiteles formájában nem ismeretes s pusztán az ujságok híreszteléseit a kérvényezés alapjául elfogadni nem lehet, nem ajánlja nagyobb akció megindítását, mindaddig, míg a javaslat ismeretes nem lesz.

Nagy László, Boga Károly és Radó Vilmos felszólalása után a választmány megbízza az elnökséget, hogy ez irányban információkat szerezzen s ehhez képest tegye meg a szükségesnek mutatkozó lépéseket.

4. Főtitkár jelenti:

a) Az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Barcsa János* (ev. ref. tanítóképző tanár Debrecen), *Kis Ilona* (áll. tképző int. tnő Győr), a sárospataki áll. tanítóképző, *Heves György* (áll. tképző tr. Déva), *Makai Jenő* (áll. tképző tr. Déva.)

A választmány örömmel igtatja a jelentkezteteket rendes tagjai sorába.

b) Jelen választmányi ülésről történt elmaradásukat kimentették: *Guzsvenitz Vilmos, Pethes János.*

c) Egyesületünk a párisi kiállításon arany érmet, és oklevelet nyert. Mindkettőt bemutatja a választmányunk.

Örvendetes tudomásúl szolgál.

d) Az irói díjakat kiosztó bizottság kiküldetésében eljár: az irói díjakat a szokott gyakorlat szerint kiosztotta.

Tudomásul szolgál.

e) A „Magyar Tanítók Otthona“ megküldte alapszabályait egyesületünknek azon kérelemmel, hogy arra érdeklődő tagjainak figyelmét hívja fel.

Tudomásul szolgál s egyben a választmány elhatározza, hogy közérdekű felolvasó üléseire a M. T. O. is meghívassék.

f) A jolsvai siketnéma iskola gyűjtő ívet küldött a siketnémák javára leendő adakozásra.

Tudomásul vétetik.

5. Peres Sándor, mint a múlt választmányi ülés által kiküldött pénztárvizsgáló bizottság elnöke, jelenti, hogy a pénztár rendben, a számadás pedig az okiratokkal megegyezőnek találtatott.

Tudomásul szolgál; a választmány a felmentvényt az 1902. évre javaslatba hozza s a pénztárnoknak buzgó működéséért köszönetet szavaz.

6. Horvay Ede az 1903. évi költségvetést terjeszti elő. Egyben indítványozza, hogy taggyűjtő iverk küldessenek szét, továbbá, hogy a kik 2 évi tagdíjjal hátralékban vannak, azoknak a lap küldése szüntetessék meg.

A választmány a költségvetést, valamint az indítványokat elfogadja.

7. Következik Nagy Lászlónak „A gyermektanulmányozások ügye az amerikai tanítóképző-intézetekben“ című előadása.

Hozzászóltak: *Léderer* Ábrahám sokat vár az új disciplinától, mely hivatva van a neveléstudomány előmozdítására. Hogy azonban a tanító értsen a gyermekmegfigyeléshez, ahhoz szükséges, hogy ezzel a tanítóképzőben foglalkozzék s ehhez ismét szükséges, hogy a képző-intézet tanárai is ismerjék a gyermekpsychológiát.

A külföldön, főképp az angoloknál már sok ilyen tárgyú szakmunka van s azért indítványozza, hogy kéressék fel az Akadémia s a Természettudományi Társulat, hogy az ezen irányú idegen nyelvű munkákat fordíttassa le. A választmány pedig küldjön ki egy bizottságot, mely a gyermeki lélek vizsgálására vonatkozó utasításokat dolgozza ki s a törzskönyvet szerkesztsze meg.

Dr. Baló József nem akar a tárgy érdemére vonatkozó határozatba bocsátkozni, mert a Nagy L. által előadottakat nem tartja megvalósíthatóknak. Először a tárgy iránt való érdeklődés felköltését tartja szükségesnek. *Pethes J.* javaslatait az egyes tanártestületeknek ki kellene adni s a beérkezett vélemények után tárgyalja e kérdést a választmány.

Dr. Málnai Mihály sem óhajt határozatot, ki nem alakult dolognak tartván a gyermekpsychológiát. A képzőknek nem feladata megfigyeléseket végezni.

Radó Vilmos a tételnek a testületekhez leendő kiadatása mellett van, ez által érdeklődést szélesebb körben sikerül kelteni.

Boga Károly a „gyermekpsychologia“ helyett a „gyermekmegfigyelés“ elnevezést óhajtana inkább használni. A megfigyelést fölöttébb fontos dolognak tartja, mert legtöbbször ennek hiánya az oka a tanítás sikertelenségének. A képző-intézetekben nem lehet szó tudományos megfigyelésekről; a jelöltek maguk se igen részesültek eddig tudományos psychologiai képzésben. A testületeknek leendő kiadatását javasolja.

Dr. Havas Gyula szerint a szóban levő disciplina új; meg kell ismertetni s a közérdekeltséget feléje kell terelni. Nagy László felolvasásáról külön lenyomat volna készítendő s ez szétküldendő a lapoknak, tanügyi egyesületeknek, tantestületeknek. Kéressék fel a miniszter úr, hogy egy tanítóképző-intézeti tanárt a kérdés tanulmányozása végett küldjön ki Amerikába.

György Aladar nem óhajt határozatot, de elfogadja, hogy a választmány minden lehető ttegyen meg arra, hogy e kérdés iránt érdeklődés keltessék fel. A Pethes féle javaslatot nem óhajtja szétküldeni, először maga a választmány tanulmányozza behatóbban; Nagy L. és Pethes J. tartsanak még előadást e tárgyról.

Nagy László a halasztgatást nem tartja célszerűnek, itt mielőbb tenni kell; mások munkáján indulva is dolgozhatunk. Az eljárás fő szempontjai a következők lennének:

1. Mi a teendője a megfigyelések terén a lélektan tanárának?
2. Mi a teendője a gyakorló-iskolának s a gyakorló-iskolai tanítónak?
3. Milyen viszony van a lélektan s a megfigyelések közt?
4. Mi a célja a megfigyeléseknek?
5. Minő módszer szerint történjék a megfigyelés?

Helyesnek tartja, hogy a kérdés tanulmányozása végett egy képző-intézeti tanár Amerikába küldessék.

Krécsy Béla szól végül a kérdéshez, röviden vázolja tapasztalatait, mit 2 évi amerikai tartózkodása alatt szerzett. Megjegyzi, hogy nagyon keveset tudunk az amerikai iskolákról; szervezet tekintetében nem egységesek; középiskoláik annyifélék, a hány városban vannak. Sok helyütt nem annyira tudományos, mint inkább anyagi érdekből dolgoznak. Azon tanítónak adnak nagyobb fizetést, a ki nagyobb eredményt tud felmutatni. Lélektanból keveset tanítanak, de ezt a keveset jól tudják. Szóló szerint a gyermekpsychologia célja gyakorlati: ez dönti el, hogy bizonyos fokon mi adható a gyermeknek. Hangsúlyozza a psychológiának nemzeti irányu fejlesztését.

A választmány köszönetet mond előadónak érdekes előadásáért: majd azt a határozatot hozza, hogy Pethes javaslatai, Nagy László előadásával, illetőleg az ezen előadásból folyó kérdésekkel kiegészítve adassanak ki az egyes testületeknek véleményezés végett.

K. m. f.

Jegyezte:
Németh Sándor,
titkár.

III. Jegyzőkönyv.

Felvétellett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1903. évi április hó 3-án tartott ülésén.

Jelen vannak *dr. Kovács János* elnöklete alatt: *dr. Herrmann Antal*, *Lédeker Ábrahám*, *Horvay Ede*, *Beér Ferenc* (Eperjes), *Eitner Milla*, *Farkas Sándor*, *Lubinszky Emilia*, *Nagy László*, *Sztankó Béla*, *Németh Sándor*.

1. *Sztankó Béla* főtitkár a folyó ügyekről a következőket jelenti:

a) A nm. miniszter úr meglehangú elismerő levél kíséretében küldte az egyesületnek a tanítóképző intézeti új tantervet.

Örvendetes tudomásul szolgál s a választmány örömeinek s hálás viszontköszönetének ad kifejezést a tanítóképző-intézetek belső életére nézve oly nagy fontosságú intézkedés végrehajtása alkalmából.

b) Az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Zoltai Mátyás* és *Urhegyi Alajos* (tk. tanárok, Arad), továbbá a lévai áll. tanítóképző-intézet. Kilépését jelentette *Glücklich Vilma*.

A választmány örömmel igtatja a jelentkezőket tagjai sorába. A kilépés az alapszabályokban megállapított 3 évi ciklus lejártának hatályával tudomásul szolgál.

c) *Biró Gyula* és *Ulrich Vendel* volt tanítóképző-intézeti tanárok s egyesületünknek volt tagjai elhúnytak.

Szomorú tudomásul szolgál s a választmány részvétét jegyzőkönyvbe igtatni határozza.

d) Az „Egyetértés“ c. napilap utalványokat küldött az egyesület tagjai számára, melyeknek alapján a tagok az említett lapot kedvezményes árban járathatják.

Tudomásul szolgál.

e) A Tanítók Otthona *dr. Verédy Károly* tanfelügyelő tiszteletére, a nevezettet ért királyi kitüntetés alkalmából ünnepélyt rendez s egyesületünket is felkérte az ünnepélyen leendő részvételtre.

A választmány megbizzza az elnökséget, hogy az ünnepélyen résztvevő küldöttségről gondoskodjék.

2. *Dr. Kovács János* elnök jelentést tesz a fiz. törv.-javaslaton a pénzügyi biz.-ban a tanítóképzők személyzete érdekében tett módosításokról. Az ügy előzményeire s fejleményeire visszapillantva, megemlíti, hogy a fizetési törvényjavaslat egészen annak benyújtásáig hiteles formájában ismeretlen lévén, azon rövid határidő, mely a pénzügyi bizottsági tárgyalás megkezdéseig kitűzetett, lehetetlenné tette, hogy az elnökség a választmány megbizására várva, tegye meg a képezdei tanárság érdekében szükségesnek mutakozó lépéseket; jónak látta ennélfogva az ügy sürgősségére való tekintetből saját belátása szerint a választmány utólagos jóváhagyása reményében járni el. A késlekedés hátrányos lehetett volna a képezdei tanárságra azon érzékeny sérelem miatt, mit a törvényjavaslat a képezdei tanárságra a segédtanári évek be nem számítása által rótt volna. Azon értesülés, hogy a középiskolai helyettes tanárookra vonat-

kozó beszámítása a szolgálatoknak nem vonatkozik a segédtanárokra, megnyugtatónak látszott; de a javaslat megjelenése alkalmával azonnal kitünt a törvényjavaslatnak a képezdei tanárookra kedvezőtlen, sőt sérelmes volta; az ügy sürgőssége tehát arra kényszerítette az elnökséget, hogy nem várva a választmány utasítását, a sérelem orvoslása érdekében akciót kezdjen.

Örömmel jelenti, hogy a pénzügyi bizottságban oly módosítások tétettek a javaslaton, melyek által a képezdei tanárok sérelmei megszüntek.

A pénzügyi bizottság módosításai által lehetségessé vált, hogy a képzőintézeti tanárság is méltányos és arányos mértékben részesüljön a törvényjavaslat által tervezett javulásban; ennél nem kevésbé örvendetes eredménynek mondható az, hogy a képzőintézeti bonyolult szolgálati viszonyok, melyek épen okozói voltak annak, hogy a méltányos és bölcs törvényjavaslat a gyakorlati alkalmazásban itt visszás eredménnyel fenyegetett, bizonyos számú átmeneti évek alatt remélhetőleg rendeztetni fognak. A tanítónőkre vonatkozólag is megszűnt minden sérelem, a mennyiben úgy szolgálati éveik beszámítása, mint alkalmaztatási jeleikre nézve kilátás van rá, hogy a férfi tanárokkal egyenlő elbánásban fognak részesülni.

A választmány az elnök jelentését a legnagyobb örömmel veszi tudomásul s megbizsa az elnökséget, hogy háláját tolmácsolja Wlassics Gyula és Lukács László minisztereknek, valamint azon képviselőknek, a kik a pénzügyi bizottságban a képző-intézeti tanárok kérelmét támogatták. Különösen pedig dr. Hegedüs Lorántnak a p. ü. bizottság előadójának, Komjathy Bélának a p. ü. bizottság tagjának s dr. Werner Gyula képviselő úrnak, ki a rendkívüli kihallgatásokat kieszközölni szíves volt. Egyben hálás köszönetét fejezi ki a választmány úgy a közokt., mint a pénzügyi miniszterium illetékes tisztviselőinek is, kik ez ügyben állandóan a legnagyobb jóakarattal jártak el.

3. Beér Ferenc és Nagy László egyl. tagoknak a tanítónők ügyében felvetett kérdéseire elnök a felvilágosítást megadja.

4. Dr. Herrmann Antal indítványára a választmány őszinte s hálás köszönetet mond az elnöknek s az elnökség többi tagjainak azon buzgó s fáradságot nem ismerő működésért, melyet a fizetési javaslat módosításának kieszközlése körül kifejtettek.

5. Főtitkár bemutatja az elnökségnek a fizetésügyben kiadott összes hivatalos iratait; nevezetesen: a vallás- és közoktatásügyi, valamint a pénzügyi miniszter urakhoz rendkívüli kihallgatásokon benyújtott kérvényeket; a pénzügyi bizottság összes tagjaihoz szétküldött tájékoztató sorokat s ezek kísérfő leveleit; a fizetésügyben tett lépésekről, nemkülönben a pénzügyi bizottságban hozott határozatokról értesítő s az összes áll képzők tanártestületeihez szétküldött körleveleket; egyuttal bemutatja mindazon megkereséseket, melyek a tanártestületek részéről a fizetésügyben az elnökség akciója közben érkeztek; végül bemutatja a csurgói, az iglói, a máramaros-szigeti, a sepsi-szt-györgyi, a pozsonyi, a

budapesti II. ker. állami tanító-, illetőleg tanítónőképző-intézeteknek az elnökséghez intézett s a fizetésügyben kifejtett ténykedésére vonatkozó elismerő iratait.

Tudomásul szolgál.

K. m. f.

Németh Sándor.

VEGYESEK.

Gyermektanulmányi bizottság. A március 31-én tartott első gyermektanulmányi értekezletből kiküldött bizottság május 6-án alakult meg a Magyar Tanítók Otthonában. Elnökké választották gróf *Teleki Sándor* országgyűlési képviselőt, társelnökké nárai *Szabó Sándor* osztálytanácsost és *Bárczy István* tanácsost, a főváros tanügyi osztályának vezetőjét; ügyvivő alelnökké: *Nagy László* tanítóképző-intézeti igazgatót; jegyzökké: *Dániel Jenőné* polgáriskolai tanítónőt, *Krécsy Béla* dr. középiskolai tanárt, egri *Tóth Kálmán* népiskolai tanítót; pénztárossá: *Perényi József* dr. középiskolai tanárt s ellenőrré *Schön József* népiskolai igazgatót. *Nagy László* előterjesztése alapján meghatározták a bizottság munkakörét, a mely szerint fő feladata lesz az önálló gyermekvizsgálatok vezetése és támogatása az iskolában, internatusokban és a szülői házban; továbbá a nyilvános értekezletek rendezése, a beszámolás a hazai és külföldi vizsgálatok eredményeiről. Elhatározták, hogy *Nagy László*nak az első gyermektanulmányi értekezleten felolvasott tanulmányát (l. az áprilisi és jelen füzetünket) önálló füzetben kiadják. Ugyane füzet részletes utasítást fog tartalmazni, miként figyeljék meg a szülők gyermekeiket életök három első évében. Továbbá kérdő íveket fognak szerkeszteni a gyermekek testi és lelki életjelenségeiről, az abnormitásokkal is fognak foglalkozni. A munkálatok végrehajtása végett a társadalomhoz, az államhoz és fővároshoz fognak pénzsegélyért fordulni.

Kuliszky Dezső. Ő Felsége a király megengedte, hogy *Kuliszky Dezső* dr. közoktatásügyi min. osztálytanácsos ideiglenesen nyugdíjaztassék. *Kuliszky Dezső* azon négy év alatt, míg a tanítóképzés ügyeit vezette a kultuszminisztériumban, oly nevezetes szolgálatokat tett a tanítóképzés ügyének s oly általános szeretetben és becsülésben állott, hogy távozását veszteségnek tartanók a közoktatás kormányzatára nézve. Szívből kívánjuk ezért, hogy ideiglenes távozása mielőbb szünjön meg s találjon mielőbb méltó munkakört a közoktatás kormányzatában.

Választmányi ülés. Egyesületünk választmánya április 27-én ülést tartott dr. *Kovács János* elnöklete alatt. Ez ülésen bemutatta *Nagy László* azokat a kérdő pontokat, a melyeket a választmány megbízásából szerkesztett a testületnek való szétküldés végett a gyermekek tanulmányozása ügyében. E pontokat a Pethes-féle javaslatokkal együtt fogják megküldeni. Ezután *Mohar József* előadta munkálatát és javaslatait az ifjusági könyvtárak berendezése és használata tárgyában (l. a jelen füzet első cikkét). Az előadás tárgyában beható vita fejlődött

ki. *Palágyi* Lajos ellene szolt a kötelező ifjusági olvasmányoknak ; sem a tanár sem a tanítvány kezét nem szabad megkötni. Ellensége minden uniformitásnak s a szabad fejlődés híve. *Nagy* László sürgette, hogy a gyakorló iskolák mellett minta népiskolai könyvtárak állíttassanak, a melyek kezelésébe bele kell vezetni a tanító-növendékeket. Jogilag s pedagógiaillag nem helyes az önképző köröket a könyvtártartás jogától megfosztani. *Baló* József dr. és *Miklós* Gergely szükségesnek tartják az ifjuságot olvasásra kötelezni s tőlök az olvasottakat számon kérni. Helyeslik az osztálykönyvtárak állítását. Az ülésen jelen voltak *Neményi* Imre dr. osztálytanácsos és *Tóth* Rezső dr. a népiskolai könyvtárbizottság előadója s nagy érdeklődéssel hallgatták az előadó s a felszólalók fejtegetéseit.

Magyar Filozófiai Társaság ülése. Május 3-án érdekes ülése volt a filozófiai társaságnak, *Ranschburg Pál* tartott előadást a *figyelemről*. Ezen előadásában beszámolt azon kutatásairól, a melyeket a figyelem terjedelméről s természetéről két év óta végez. Számos egyéven végzett kísérleteiből megállapította azt a tételt, hogy *homogén ingerek gátolják egymásnak a tudat középpontjába jutását*, ellenkezőleg: *az ingerek heterogén volta elősegíti a tudatossá válást*. Például hat jegyű számsorok könnyebben s világosabban foghatók fel, ha alakilag eltérő számjegyekből állanak, ellenben nehezebben foghatók fel az alakilag hasonló jegyekből álló számsorok. A tévedések százaléka nagyobb az utóbbi, mint az előbbi esetben. Ezt a tételt helyben végzett kísérletekkel ad oculos bizonyította. Kétségtelen, hogy ez a tétel a hallás, tapintás és a többi érzékszervek ingereire is áll ugyan, mindamellett ezekre nézve még szükségünk van bővebb kutatásokra. Tételéből oly következtetéseket vont le, a melyek egyes érzékbeli tünetényeket, a melyeket eddig alig vagy sehogysem tudtunk megfejteti, új világításba helyezte. Egyszerűen fejtette meg a két szemmel való látást, a bőrön származó közérzést, a hangok összeolvadását összhangzatokká, a harmonicus felhangokat. Előadását a Magyar Filozófiai Társaság Közlönye fogja hozni. *Ranschburg Pált* megelőzőleg *Szittyay* Elek értekezett az álomképekről népszerűen.

Kimutatás

az 1903. május 1-éig befolyt tagsági díjakról.

1903-ra: *Skonyár Gusztáv*, áll. tanítóképző Iglón, ev. ref. felsőbb leányiskola tanári könyvtára Debrecenben (8—8 korona).

1903. I. félévre: *Bene Gyula*, *Benkő Pál*, *Bocskay Kristóf* (4—4 korona).

1904-re: *Schreder Izabella* (8 korona), *Skonyár Gusztáv* (2 korona).

Horvay Ede,
pénztáros.

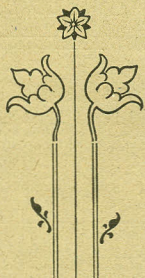
MAGYAR LÁNYOK

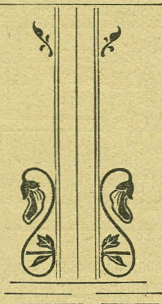
KÉPES HETILAP FIATAL
LÁNYOK SZÁMÁRA ◦ ◦

—SZERKESZTI—
TUTSEK ANNA

MUTATVÁNYSZÁM
KÉRÉSRE INGYEN.

Azoknak való ez a nagy gonddal s szeretettel szerkesztett lap, a kiknek a legnehezebb szép és jó olvasmányt adni, t. i. a fiatal magyar lánynak. A legjelesebb írók, festők, tanítók, tanítónők sorakoznak a szerkesztő segítségére s alig van magyar író, ki nem írna a MAGYAR LÁNYOK-ba. A szépirodalmi részen kívül ismeretterjesztő cikkeivel, továbbá a háztartás, kertészet, konyha, kézimunkák, női foglalkozások, divat stb. körébe vágó rovataival van megbecsülhetetlen szolgálatára lapunk a magyar lányoknak. // // // // // // // // // //

ELŐFIZETÉSI ÁRA

Egész évre 12 kor. * Félévre . . 6 kor.

Negyedévre 3 kor.

Kiadóhivatal : BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 10. SZ.

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulatnak

ki lehet tagja?

Tagja lehet minden ajánlás nélkül bárki, aki évenként 20 korona
_____ tagsági díjat fizet. _____

Kedvezményei:

1. Kapja két-havonként a **MŰVÉSZET** _____ című képes folyóiratot.
2. A társulat minden kiállítását **ingyen látogathatja**, ezenkívül öt jegyet kap családtagok számára. _____
3. A tagok részére évenként 30.000 kor. értékben műtárgyak sorsoltatnak ki.

A művészeti folyóirat címe: **MŰVÉSZET** Szerkeszti LYKA KÁROLY.

A MŰVÉSZET közvetítő forum, mely összekapcsolja az alkotó művészt a szépeért lelkesülő, műszerető közönséggel. A mi szépet és újat termel a magyar művészek vésője s ónja, azt a MŰVÉSZET a legmagasabb színvonalon álló sokszorosításban közli. Két-havonként 70—80 oldalon tömördek képet, rajzot közöl; a legjobb magyar munkákat, gyönyörű színes műmellékleteket, grafikai lapokat, eredeti rézkarcokat, szövegben pedig ösmerteti a _____ modern és a régi művészetet. _____

A MŰVÉSZET

előfizetési ára olyanoknak, akik nem tagjai a társulatnak, 18 kor. egy évre, fél-évre 9 kor. Az előfizetési pénzek a MŰVÉSZET kiadóhivatalába küldendők: Budapest, VI., Andrásy-út 10. sz.

Aki be akar lépni az O. M. K. T. tagjai közé, kérjük: vágja le ezt, s kitöltvén, adja postára az O. M. K. Társulat címére, Budapest, VI., Városliget, Uj Múcsarnok.

Tagbelépési nyilatkozat.

Műlirrott az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat rendes tagjai sorába lépek s a társulati alapszabályok értelmében kötelezem magamat az 1903. évi 8 számított legalább három éven át, évenként 20 koronát, Budapesten, a Társulati pénztárába befizetni. Kikötöm magamnak viszont mindazokat az előnyöket és jogokat, amelyek ugyanazon alapszabályok szerint a Társulat rendes tagjait megilletik.

Hely és kelet:

Aláírás: